

VASILE RĂMNEANȚU

EMANUIL UNGURIANU
1845-1929

Editura MIRTON Timișoara
1996

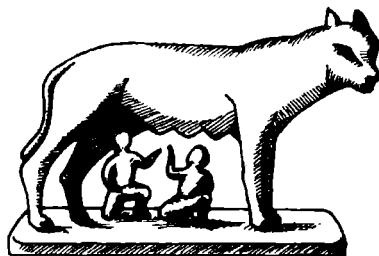
VASILE RĂMNEANȚU

EMANUIL UNGURIANU
1845–1929

MUSEUM BANATICUM
TEMESIENSE

BIBLIOTHECA HISTORICA
ET ARCHAEOLOGICA
BANATICA

Tomus quartus

Edenda curavit
Dr. Florin Draşovean

TIMIŞOARA MCMXCVI

VASILE RĂMNEANȚU

EMANUIL UNGURIANU

1845–1929

Editura MIRTON Timișoara
1996

Tehnoredactare computerizată
Imprimeria MIRTON Timișoara

Tiparul executat la
Imprimeria MIRTON Timișoara,
str. Samuil Micu nr. 7; Tel./fax: 056-208924

CUPRINS

Cuvânt înainte	7
1. Emanuil Ungurianu - date biografice	9
2. Activitatea lui Emanuil Ungurianu în cadrul Astei	11
3. Contribuția lui Emanuil Ungurianu la dezvoltarea învățământului românesc din Banat	19
4. Publicistica lui Emanuil Ungurianu	27
5. Contribuția lui Emanuil Ungurianu la dezvoltarea presei românești din Banat	33
6. Activitatea lui Emanuil Ungurianu în domeniul bisericesc	37
7. Preocupări ale lui Emanuil Ungurianu în alte domenii culturale	47
8. Activitatea culturală a lui Emanuil Ungurianu în perioada interbelică	49
9. Activitatea economică și socială a lui Emanuil Ungurianu	55
10. Activitatea lui Emanuil Ungurianu în domeniul bancar	63
11. Activitatea politică a lui Emanuil Ungurianu până la primul război mondial	67
12. Emanuil Ungurianu și Liga bănățenilor refugiați	71
13. Activitatea politică a lui Emanuil Ungurianu în perioada 1918-1927	76
14. Personalitatea lui Emanuil Ungurianu	80
Rezumat - Summary	85
Indice de nume	89

CUVÂNT ÎNAINTE

Banatul în epoca modernă și contemporană a avut, în toate domeniile, o serie de personalități remarcabile, care din păcate sunt prea puțin cunoscute astăzi.

O astfel de personalitate marcantă a fost și Emanuil Ungurianu. Jurist de profesie, E. Ungurianu a fost preocupat de emanciparea spirituală, economică și politică a neamului său. El s-a pus în slujba "cetățiii" într-o epocă deosebit de complexă, când într-o primă etapă, autoritățile diriguitoare de la Budapesta și-au intensificat politica anti-românească, dar și mai apoi în deceniul III al secolului XX când se resimte acut necesitatea consolidării statului național unitar român.

Lucrările care au ca subiect viața și activitatea fruntașului bănățean, sunt incomplete și uneori chiar superficiale. De aici, încercarea noastră de a realiza o sinteză privitoare la personalitatea lui E. Ungurianu.

În vederea întocmirii lucrării de față, am consultat arhiva personală a lui E. Ungurianu, scrierile sale, presa timpului, precum și lucrări care tratează această problemă.

Am pornit la realizarea acestei lucrări în urma propunerii domnului avocat dr. Danciu Ion, căruia îi aducem cu această ocazie mulțumirile cuvenite.

Această lucrare nu ar fi prins contur fără sfaturile și materialele oferite de către distinsul istoric bănățean Florin Medelet. În cercetarea arhivei personale a lui Emanuil Ungurianu, am primit un ajutor deosebit din partea domnului director al Arhivelor Naționale din Timișoara, Gh. Mudura. Ne-au sprijinit în redactarea acestei lucrări domnul prof. univ. dr. Nicolae Bocșan (Cluj), colegii Nicoleta Toma, Valentin Cedică și N. Săcară. Amintim de asemenea pe doamna Pencov Zcnuța care a efectuat dactilograficarea lucrării.

Lucrarea nu ar fi putut vedea lumina tiparului fără sprijinul material acordat de către directorul Muzeului Banatului, distinsul arheolog dr. Florin Drașovean. De un real sprijin mi-a fost soția mea, Gabriela Râmneanțu.

Tuturor le transmitem și pe această cale caldele noastre mulțumiri.

Sperăm, că prin această lucrare ne-am adus o modestă contribuție la cunoașterea personalității complexe a lui Emanuil Ungurianu.

Credem că prezenta monografie reprezintă punctul de plecare în vederea redescoperirii marilor personalități ale Banatului, o îndatorire profesională și morală a istoricilor bănățeni.

Timișoara, 6 noiembrie 1996

Autorul

EMANUIL UNGURIANU - date biografice

Emanuil Ungurianu a văzut lumina zilei la 21 decembrie 1845, în localitatea Satchinez, județul Timiș, fiind înregistrat în registrul de stare civilă la poziția 413, iar botezul a fost oficiat în ziua de 23 decembrie 1845 de către preotul greco-ortodox George Popovici, naș fiindu-i consăteanul său Marko Radulov. În privința părinților săi (tata Jivan și mama Roxa Ungurianu) aceștia erau originali din Banat, fiind țărani cu o situație materială destul de bună.¹

Școala primară a urmat-o în comuna sa natală. Studiile secundare le-a început mai târziu, urmând gimnaziul la Timișoara în perioada 1860-1868. S-a înscris apoi la Facultatea de drept de la Budapesta unde a fost student între anii 1869-1872.

Aici pentru completarea surselor financiare în vederea existenței, tânărul student bănățean s-a angajat ca funcționar la poștă. După absolvirea Facultății de drept, Emanuil Ungurianu a efectuat practica prevăzută de legislație, iar în anul 1874 a promovat examenul de avocat la Tabla regească din Budapesta.² A revenit în capitala Banatului, unde a activat ca avocat până în 1910, când după 35 de ani de practicare a acestei profesii s-a retras. În anul 1926 în urma solicitării făcute, a fost înscris din nou între membrii corpului avocaților a baroului Timișoara.³

Plăpând din punct de vedere fizic, fire sociabilă, dar rezervată, a rămas necăsătorit pe tot parcursul vieții, ducând un trai modest în locuința sa care se situa în apropierea clădirii dicasteriale unde își desfășurau activitatea instanțele de judecată.⁴

Un portret relevant al lui Emanuil Ungurianu a fost realizat de către un alt lider de seamă al românilor din Banat, Valeriu Braniște: "Holtei era în Timișoara avocatul Emanuil Ungurianu, pe atunci directorul Timișanei (acum e de nou!). Și a testat întreaga avere, de aproape o jumătate de milion coroane diecezei Aradului pentru scopuri culturale. Era unic în felul său. Bun de inimă, dar aspru la vorbă. Ne dicta să fim zilnic după masă în cafenea "Kranprinz", la masa lui, unde își lua cafeaua neagră".⁵

NOTE

¹ Aurel Cosma, *Emanuil Ungurianu, evocări în lumina documentelor și amintirilor*, în *Mitropolia Banatului*, nr. 10-12, 1970, p. 728.

² *Ibidem*, p. 728.

³ *Voința Banatului*, 4 aprilie 1926, p. 2.

⁴ Aurel Cosma, *op. cit.* p. 730, 732.

⁵ Valeriu Braniște, *Amintiri din închisoare*, București, Editura Minerva, 1972, p. 227. Portretul a fost realizat în anul 1893.

ACTIVITATEA LUI EMANUIL UNGURIANU ÎN CADRUL ASTREI

Înființată la Sibiu, în zilele de 23-26 oct./4-7 noiembrie 1861, ASTRA a încununat numeroase proiecte precedente ale românilor transilvăneni, de a constitui societăți culturale și literare care să servească interesele națiunii române. Asociația era lucrarea unei generații exemplare de oameni politici și patrioți, care alături de emanciparea politică a nației a urmărit și luminarea poporului.¹ Încă de la constituirea ei, ASTRA s-a pronunțat consecvent “pentru lățirea luminei în straturile cele mari ale poporului, pentru popularizarea științei și pentru creșterea sentimentelor bune”², precum și pentru “ridicarea bunăstării materiale a românilor ca o condiție neapărată pentru orice înaintare mai însemnată în cultură”.³ Aceste deziderate au fost reamintite în 1913, cu prilejul adunării de la Orăștie de către Andrei Bârseanu: “pentru asigurarea progresului neamului era nevoie de înaintarea lui cu armele biruitoare ale științei, înălțarea lui din ce în ce mai mult pe scara nesfârșită a progresului, îngrijirea însușirilor sale caracteristice: a limbii strămoșești, a portului și a datinilor moștenite de la înaintași, înaintarea lui morală și materială, deprinderea lui cu tot ce este bun, drept, frumos și folositor - cu un cuvânt: asigurarea viitorului lui și pregătirea unui viitor mai bun prin cultură”.⁴

Necesitatea ridicării neamului românesc din punct de vedere economic, social, cultural, precum și a unei instituții care să realizeze aceste deziderate, s-a simțit și în Banat. În fața acestei cerințe s-au constituit despărțămintele ASTREI pentru Banat: Timișoara (6 noiembrie 1898), Caransebeș (22 aprilie - 4 mai 1891), Panciova (8 august 1899), Torac (17 iunie 1900), Vârșeț (8 octombrie 1900), Lipova (3/16 martie 1900), Oravița, Ciacova.⁵

Un rol de seamă în activitatea despărțământului Timișoara al ASTREI l-a avut Emanuil Ungurianu, cel ce a deținut funcția de director în perioada 1898-1906. Luând cuvântul la adunarea de constituire a despărțământului Timișoara, Emanuil Ungurianu evidențiază că puterea unui popor izvorăște din cultura și averea sa. Scopul despărțământului urma să fie dezvoltarea culturală și economică a poporului român din Banat. În opinia vorbitorului, cultura trebuia să fie națională, trebuia să se sprijine pe morală.⁶

Tot cu acest prilej, referindu-se la activitatea ulterioară a despărțământului, Emanuil Ungurianu arăta că vor avea loc adunări cercuale cu conferințe privind agricultura, sănătatea, combaterea unor vicii (luxul, beția). Despărțământul își mai propunea să ajute școlile din satele mai sărace, să premieze învățătorii care se remarcă în procesul de luminare a poporului, să împartă gratuit cărți școlare de calitate pentru copii săraci, să-i premieze cu cărți pe elevii frunțași, să furnizeze gratuit cărți în vederea înființării de biblioteci populare și școlare. Pentru realizarea acestor scopuri se avea în vedere crearea unui fond cultural.⁷

La 11 iunie 1900 a avut loc la Ciacova adunarea despărțământului. Referindu-se la situația socio-economică a populației române din ținutul Ciacovei, Emanuil Ungurianu îi îndemna pe locuitori să urmeze exemplul șvabilor. Aceștia pe lângă munca câmpului, învățau și diverse meserii, reușind astfel să nu aibe datorii și să-și păstreze averea.⁸

La 19 mai 1901 despărțământul Timișoarei al ASTREI a ținut o adunare la Buziaș. În cuvântul de deschidere, Emanuil Ungurianu evidenția că adunarea a avut loc în această localitate pentru ca populația românească a ținutului să cunoască scopul și mijloacele cu care Asociațiunea lucrează pentru deșteptarea și luminarea poporului. El lansa cu acest prilej un apel la locuitorii ținutului ca și aceștia să se angajeze în vederea realizării dezideratelor de mai sus.⁹ În continuare, conducătorul despărțământului arăta că unul dintre principalele mijloace prin care Asociațiunea milita în vederea deșteptării și luminării neamului românesc, îl reprezenta școala poporală. Aceasta, în concepția sa, constituia izvorul din care izvorăsc și se răspândesc cele mai constante și puternice raze de cultură și lumină pentru poporul de rând.¹⁰ În susținerea tezei sale, Emanuil Ungurianu îi avea în vedere pe șvabii bănățeni. Astfel, el evidenția că în satele șvabești din Banat, datorită școlii, șvabii sunt cumpătați, muncesc serios, nu-și risipesc averile în procese, nu pătrund în satele lor neamuri străine pentru a le cumpăra pământurile. El mai arăta că în școlile germane din Banat activau dascăli înțelepți, iar copiii germani frecventau școlile aproape fără excepție.¹¹ Susținând că școala luminează mintea și deșteaptă priceperea¹², vorbitorul ținea să sublinieze un lucru esențial cu privire la școlile populare românești: ele vor fi adevărate izvoare ale culturii și deșteptării naționale doar dacă vor rămâne confesionale. În momentul când ele nu vor mai fi confesionale, alți factori le vor conduce potrivit intereselor acestora, românii urmând a purta doar povara cheltuielilor în vederea existenței lor.

Referindu-se la această importantă adunare a despărțământului, ziarul "Drapelul" evidenția că la ea au participat țărani frunțași, preoții, învățătorii din ținut, precum și frunțași din orașele învecinate. Adunarea s-a remarcat prin sobrietate, conchidea ziarul amintit mai sus.¹³

În ceea ce privește activitatea propriu-zisă a despărțământului Timișoara a Asociațiunii, în 1901, despărțământul avea 10 biblioteci, dintre

care patru au fost înființate în cursul aceluși an. La înzestrarea acestor biblioteci, Emanuil Ungurianu a contribuit cu 64 de tomuri (lucrări de istorie, igienă, agricultură, literatură). Au fost răspândite în lumea rurală ziare românești ("Gazeta Transilvaniei" etc.) au fost donate cărți pentru copii. Asociațiunea a distribuit de asemenea ajutoare pentru unele școli confessionale ce aveau o situație mai dificilă. Pentru scopurile culturale ale despărțământului, Emanuil Ungurianu a contribuit cu 400 de coroane. În același an directorul despărțământului Timișoara al ASTREI a propus înființarea a patru noi biblioteci populare în localitățile Dragșina, Sinersig, Vucova, Cerna.¹⁴

În luna septembrie 1901 Emanuil Ungurianu a participat la adunarea ASTREI de la Sibiu, prilej cu care a salutat adunarea în numele "Societății pentru crearea unui fond de teatru".¹⁵

În anul 1902, Asociațiunea a organizat o adunare în localitatea Belinț. Cu acest prilej s-a analizat și activitatea despărțământului Timișoara din ultimul an: au luat ființă încă două biblioteci populare (Chișoda și Ianova). În total existau în acel an 16 biblioteci populare. Pentru înzestrarea lor E. Ungurianu a contribuit cu 54 de tomuri.

Alături de el au mai contribuit: Coriolan Brediceanu (35 de tomuri), dr. Petru Tegle, dr. Petru Barbu etc. Pentru scopurile culturale ale Asociațiunii, directorul despărțământului a donat 400 de coroane.¹⁶

În același an s-a desfășurat la Oravița o adunare a ASTREI, adunare pe care Emanuil Ungurianu a salutat-o în numele "Societății pentru crearea unui fond de teatru românesc". În cuvântul său, el arată că existau deosebiri între gradul de cultură al poporului român și al celorlalte popoare din Ungaria. Aceasta deoarece, spunea vorbitorul, "nimeni n-a grijit de cultura și deșteptarea acestui popor, pentru că biserica noastră în parte stând sub guvernarea ierarhică străină, aici în părțile Ungariei n-a putut dezvolta nici o acțiune culturală, iară inteligența care indispensabil are dorința și pe cale socială a lucra pentru luminarea neamului său, a fost în timpurile trecute neînsemnată și neputincioasă". De aceea ASTRA are drept scop luminarea poporului român. E. Ungurianu evidențiază în continuare, necesitatea ca și "Societatea pentru teatru" să activeze în aceleași scopuri ca și ASTRA. Dacă nu lucrăm pentru luminarea țaranului român, conchidea oratorului, "toată munca noastră culturală este ca o zidire începută fără fundament".¹⁷

La adunarea generală a despărțământului Timișoara al ASTREI din 14 iunie 1903, Emanuil Ungurianu scotea în evidență faptul că slăbiciunile unui popor trebuie descoperite, cunoscute și vindecate, astfel, neamul respectiv va fi supus pieirii.¹⁸ Printre stările negative ce existau în rândul poporului român, E. Ungurianu remarcă cu acest prilej scăderea natalității, existența a prea multor sărbători religioase ce împiedicau activitatea de zi cu zi, frecvența slabă la școală, analfabetismul în rândul fetelor, copiii țăranilor nu

sunt trimiși la școlile de meserii.¹⁹ În încheiere, el sublinia că doar munca cinstită și cumpătul înțelept scutește pe om de mizerie și de sărăcie.²⁰

În 1903 numărul bibliotecilor populare înființate datorită eforturilor despărțământului a ajuns la 20 (s-au adăugat încă patru în ultimul an: Lucaret, Topolovățul-Mic, Budinț, Ictar).²¹

În cuvântarea ținută la adunarea generală a despărțământului Timișoara al ASTREI la Giroc (12 iunie 1904), E. Ungurianu a abordat problema dezvoltării unei industrii românești. Subliniind că popoarele care se ocupă cu industria și comerțul sunt mai puternice decât cele ce se ocupă exclusiv cu agricultura,²² fruntașul român evidențiază că industria și comerțul mare sunt inexistente în rândurile poporului român din Banat.

De aceea, românii sunt în minoritate față de celelalte neamuri ale provinciei, din punct de vedere industrial și comercial, fiind nevoiți astfel să-și cumpere mărfurile industriale de la străini în condiții dezavantajoase și să sărăcească astfel.²³ Atât meseriașii, cât și negustorii români dispuneau de capital puțin și aveau cunoștințe tehnice sumare. Emanuil Ungurianu se pronunță, în continuare, ca meseria să fie învățată la oraș.²⁴

Referindu-se la nevoia de perfecționare a meseriașului român, E. Ungurianu arată că acesta nu se mai perfecționează după ce termină școala. În privința legăturilor comerciale, el sublinia că târgurile reprezintă oglinda în care se vede vrednicia și destoinicia unui popor.²⁵

La adunarea Asociațiunii din 12 septembrie 1904 de la Timișoara, fruntașul bănățean sublinia necesitatea ca fiecare român să fie un om cinstit și de omenie. Concluzionând, el arată că trebuie apărate într-un întreg limba, legea și moșia, ASTRA având în acest sens un rol deosebit de important.²⁶

În darea de seamă de la sfârșitul anului 1905, se remarcă existența a 20 de biblioteci populare cu 1722 opuri (în 1905 s-au cumpărat 314 opuri). De asemenea școlile populare au fost ajutate cu 280 de coroane. Cu prilejul examenelor școlare, au fost distribuite ca premii 1150 de cărți în 108 localități. Au fost cumpărate 100 de exemplare ale lucrării "Modele de cusături țărănești" care au fost împărțite școlilor de fete existente pe teritoriul despărțământului.

Fondul cultural al despărțământului administrat de către comitetul central al ASTREI era în 1905 de 5000 coroane. Cu acest prilej, ziarul "Transilvania", organul ASTREI scotea în relief că "activitatea acestui despărțământ are cel mai puternic sprijin în persoana domnului Emanuil Ungurianu, sub a cărui înțeleptă conducere s-a inaugurat această frumoasă mișcare culturală."²⁷

În cadrul adunării din 10 iunie 1906 de la Topolovățu Mare s-a discutat despre urmările nefaste ale consumului exagerat de alcool. În acest sens, Emanuil Ungurianu s-a pronunțat pentru intensificarea propagandei antialcoolice în rândul populației românești.

În altă ordine de idei, oratorul a cerut înființarea în localitatea Recaș a unei sucursale a institutului de credit Timișoara.²⁸

Ca o recunoaștere a activității pe care a desfășurat-o în cadrul despărțământului Timișoarei al ASTREI, cu ocazia adunării generale a Asociației ținută în 1906 la Brașov, Vasile Goldiș a propus ca membrii de onoare pe Emanuil Ungurianu, Ilarion Pușcariu, Cornel Diaconovich. Propunerea a fost acceptată de către cei prezenți.²⁹

La 16 iunie 1907 a avut loc adunarea generală a despărțământului Timișoarei la Chevereșu Mare. Au participat circa 400 de persoane, majoritatea fiind țărani. Emanuil Ungurianu a propus aici înființarea unui fond destinat bibliotecii parohiale din comună. Propunerea a fost acceptată, adunându-se cu acest prilej 74 de coroane.

A fost prezentată tot aici conferința "Influența culturii asupra industriei și economiei".³⁰

În anul 1908 Emanuil Ungurianu a participat la adunarea ASTREI de la Șimleu. El a fost ales în prezidiul adunării, precum și membru în comisia pentru examinarea raportului general.³¹

La 12/25 aprilie 1909 a avut loc adunarea de constituire a despărțământului Buziaș. Cu acest prilej, din averea despărțământului Timișoarei, s-au predat noului despărțământ 300 de coroane și 5 biblioteci populare (Sinersig, Hitiaș, Vucova, Sârbova, Cerna). În cadrul adunării, Emanuil Ungurianu a prezentat conferința "Folosul viermilor de mătase".³²

În cadrul adunării de la Bucovăț din 1911, fruntașul român bănățean a pus accentul în intervenția sa, asupra urmărilor nefaste ale concubinajului.³³

Invitat al Asociațiunii din Arad, Emanuil Ungurianu, sublinia că întotdeauna cultura popoarelor mici era atacată de cultura marilor popoare. Existau 3 posibilități de apărare a culturii poporului român. În primul rând era limba ce ținea trează în memoria națiunii originea neamului. Limba îi conserva și individualitatea națională, ea trebuind a fi curățată de elementele străine. Al doilea factor îl constituia literatura națională, ce promovează cultura națională și susține conștiința națională. Ungurianu atrăgea atenția că dacă literatura unui neam era săracă, atunci cei ce știu carte se folosesc de produse literare străine. Al 3-lea factor îl constituia viața socială națională care susține limba, datinile, portul, folclorul, tradițiile naționale.³⁴

Din 1910 conducerea despărțământului Timișoarei a militat intens pentru înființarea Casei Naționale, edificiu în care urmau să se desfășoare activitățile culturale românești din oraș. Au început strângerea de fonduri în acest sens, dar opunerea autorităților austro-ungare a împiedicat realizarea acestui important proiect, care va fi reluat imediat după Marea Unire.³⁵

Trecând prin greutățile inerente primului război mondial, activitatea ASTREI a cunoscut noi dimensiuni în primii ani interbelici. Acum s-a pus tot mai acut problema extinderii activității ASTREI pe întreg teritoriul României

Mari. Secțiunile Asociațiunii au cunoscut în perioada interbelică o intensă activitate. Au activat în cadrul acestor secțiuni nume de prestigiu ale culturii și științei românești precum Octavian Goga, Vasile Goldiș, Ion Agârbiceanu, Lucian Blaga, Adrian Maniu, Gh. Bogdan-Duică, Al. Vaida Voevod, Iuliu Hațieganu, Tiberiu Brediceanu, Emil Racoviță, D.D. Roșca, T.V. Păcățian, P. Râmneanțu, Constantin Daicoviciu etc.³⁶

Activitatea despărțământului Timișoara a fost la rândul ei deosebit de intensă în perioada dintre cele două războaie mondiale. Ca și până acum, Emanuil Ungurianu s-a interesat de activitatea acestui important for de cultură al poporului român. El a participat la adunările despărțământului de după 1918, expunându-și ideile sale privitoare la diverse probleme ce se aflau în atenția Asociațiunii.

Astfel, la adunarea din 11 iunie 1922, fruntașul bănățean a prezentat un istoric al despărțământului Timișoara al ASTREI, relevând importanța ASTREI, precum și a Caselor Naționale în promovarea culturii în rândurile poporului român.³⁷

La începutul lunii septembrie 1923 s-au desfășurat la Timișoara serbările ASTREI. Au luat parte la acest eveniment festiv, personalități marcante ca Iuliu Maniu, I. Lupaș, St. Cicio-Pop, Al. Vaida Voevod, G. Bogdan Duică. Luând cuvântul, Emanuil Ungurianu a salutat ASTRA în numele Casei de Educație din Timișoara și a Societății geografice și de arheologie.³⁸ În continuare, vorbitorul s-a referit la problemele culturale și economice complexe ale României de după 1918. În acest sens el sublinia că un neam nu poate domina în stat dacă nu domină și viața economică a statului respectiv. Condiția de existență a statului român nu admite ca doar agricultura să se afle în mâinile elementului românesc. De aceea, se arăta în continuare, statul român trebuia să se străduiască ca pe întreg teritoriul său, cultura și elementul românesc să domine. Pentru realizarea acestui imperativ, un rol important alături de guvernanți, îl aveau și intelectualii români. Aceștia trebuiau să se preocupe pentru creșterea elementului românesc în industrie și comerț. De asemenea, era necesar să se construiască numeroase școli industriale și comerciale, precum și cămine unde cursanții urmau să fie cazați.³⁹ În privința ASTREI și aceasta trebuia să apere interesele meseriașilor și a negustorilor români.⁴⁰

Luând naștere în condiții deosebit de dificile pentru națiunea română din Transilvania și Banat, ASTRA și-a adus o contribuție deosebit de importantă în emanciparea culturală, economică și politică a românilor din aceste provincii.

Activitatea despărțământului Timișoara a fost impulsionată de către Emanuil Ungurianu. Sub conducerea sa, au fost înființate o serie de biblioteci populare în localitățile rurale ale județului Timiș-Torontal și care au fost înzestrate cu sute și sute de cărți. De asemenea, despărțământul Timișoara a

sprijinit școala românească, stimulând cu premii elevii merituoși din satele românești.

În ședințele despărțământului au fost abordate și problemele de ordin economic și social cu care se confruntă societatea românească din Banat în ultima parte a secolului XIX și prima parte a secolului XX. Analizele lui Emanuil Ungurianu cu privire la aceste probleme au fost deosebit de pertinente.

Astfel, în domeniul economic el s-a pronunțat pentru dezvoltarea unei industrii casnice la sate, pentru înființarea și dezvoltarea unei industrii și a unui comerț românesc în orașe. Acest lucru se putea realiza doar prin încurajarea învățământului profesional, cât și prin atragerea copiilor de la sate la orașe pentru a urma astfel de școli. Fruntașul român mai avea în vedere și înființarea de internate pentru acești copii.

Emanuil Ungurianu sublinia și rolul ASTREI în întărirea profilului moral al națiunii române. Astfel liderul ASTREI a evidențiat că doar prin muncă cinstită și serioasă, poporul român se ridică la nivelul popoarelor înaintate din Europa.

De-a lungul timpului Emanuil Ungurianu a arătat și necesitatea creșterii nivelului de cultură și de civilizație a țaranului român din Banat.

Despărțământul Timișoara al ASTREI a realizat o serie de donații de cărți pentru diverse scopuri culturale. Emanuil Ungurianu a contribuit la toate aceste donații.

Putem conchide că despărțământul Timișoara al ASTREI a avut o contribuție importantă în procesul de emancipare culturală, socială, economică și politică a românilor din această parte a României. Un rol important în activitatea despărțământului l-a avut Emanuil Ungurianu. Ca o recunoaștere a muncii sale de excepție în fruntea acestui despărțământ, în anul 1906 a fost ales membru de onoare al ASTREI, deținând acest titlu alături de alți lideri ai spiritualității românești din Ardeal și Banat.

NOTE

¹ Pamfil Matei, *ASTRA 1861-1950*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1986, p. 18.

² *Ibidem*, p. 29.

³ *Ibidem*, p. 30.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*, p. 90.

⁶ Direcția Județeană Timiș a Arhivelor Naționale, *fond Emanuil Ungurianu*, d. 11/1898, f.1.

⁷ *Ibidem*, f. 2.

⁸ Emanuil Ungurianu, *Din scrierile mele. Idei și păreri*, Arad, 1913, Tipografia "Concordia", p. 66-68.

- ⁹ *Ibidem*, p. 33.
- ¹⁰ *Ibidem*, p. 34.
- ¹¹ *Ibidem*, p. 35.
- ¹² *Ibidem*, p. 36.
- ¹³ *Drapelul*, 9/22 mai 1901, p. 1-2.
- ¹⁴ *Ibidem*, 12/15 mai 1901, p. 1-2.
- ¹⁵ *Ibidem*, 12/15 septembrie 1901, p. 1.
- ¹⁶ *Ibidem*, p. 1-2.
- ¹⁷ *Ibidem*, 3/16 septembrie 1902, p. 1-2.
- ¹⁸ Emanuil Ungurianu, *op. cit.*, p. 70.
- ¹⁹ *Ibidem*, p. 78.
- ²⁰ *Ibidem*, p. 80.
- ²¹ *Drapelul*, 5/18 iunie 1903, p. 3.
- ²² Emanuil Ungurianu, *op. cit.*, p. 82.
- ²³ *Ibidem*, p. 88.
- ²⁴ *Ibidem*, p. 89.
- ²⁵ *Ibidem*, p. 90.
- ²⁶ *Ibidem*, p. 45.
- ²⁷ *Drapelul*, 2/15 martie 1906, p. 3.
- ²⁸ Emanuil Ungurianu, *op. cit.*, p. 116.
- ²⁹ *Drapelul*, 12/15 septembrie 1906, p. 2.
- ³⁰ *Ibidem*, 14/27 iunie 1907, p. 2.
- ³¹ *Ibidem*, 2/15 august 1908, p. 1.
- ³² *Ibidem*, 25 aprilie/8 mai 1909, p. 3.
- ³³ *Ibidem*, 18/31 octombrie 1911, p. 2.
- ³⁴ Emanuil Ungurianu, *op. cit.*, p. 51.
- ³⁵ Elena Borugă, *Activitatea despărțământului Timișoara al "ASTREI" (1898-1918) în Apulum*, XX, 198, p. 302-303.
- ³⁶ Pamfil Matei, *op. cit.*, p. 164-171.
- ³⁷ *Voința Banatului*, 18 iunie 1922, p. 1.
- ³⁸ *Ibidem*, 2 septembrie 1923, p. 1-2.
- ³⁹ *Ibidem*, 9 septembrie 1923, p. 2.
- ⁴⁰ *Ibidem*, 2 septembrie 1923, p. 1-2.

CONTRIBUȚIA LUI EMANUIL UNGURIANU LA DEZVOLTAREA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI ROMÂNESC DIN BANAT

În a doua parte a secolului al XIX-lea și prima parte a secolului XX, școala românească din Banat a fost puternic marcată de politica promovată în acest domeniu de către autoritățile maghiare. În concepția acestora, instituția școlară avea menirea de a contribui la realizarea statului național maghiar, prin deznaționalizarea rapidă a celorlalte popoare din imperiu.¹ Hotărârile luate în acest sens sunt edificatoare. Astfel, legea școlară din 1883 prevedea introducerea limbii maghiare ca obiect de studiu în liceele și gimnaziile românești, precum și obligativitatea profesorilor de a cunoaște limba maghiară. Au urmat alte hotărâri discriminatorii la adresa învățământului românesc, ce au culminat cu legea școlară din 1907, elaborată de către Apponyi. Potrivit acestei legi, obiectivul major al instrucției școlare urma să fie dezvoltarea și întărirea la elevi a atașamentului față de "patria ungară", iar pentru aceasta numărul orelor de predare în limba maghiară a crescut. Se urmărea de fapt controlarea deplină a școlilor de către autoritățile maghiare.²

Sub diverse pretexte școlile confesionale românești erau transformate în școli comunale sau de stat cu limba de predare maghiară. Astfel, în 1912 existau mai puține școli decât în 1884.

În același timp, până în 1918, în Banat nu a existat nici un gimnaziu sau liceu cu limba de predare română.³

În fața acestei situații deosebit de dificile, populația română din Banat a făcut eforturi foarte mari pentru susținerea și apărarea școlii naționale.

Printre fruntașii bănățeni care au activat în acest sens s-a numărat și Emanuil Ungurianu.

În 1866 în suburbia Fabric, la inițiativa fruntașului timișorean Meletie Dreghici și a profesorului George Crăciunescu s-au pus bazele unui "institut de creștere și ajutorare pentru tinerimea română greco-ortodoxă de la școala din Timișoara". În adunarea din 16 aprilie în același an, prezidată de către Alexandru Mocioni, institutul s-a constituit într-o societate de binefacere și educație "Alumneul român-național din Timișoara"⁴ S-a menținut în această formă de organizare până la 9 august 1888, când în adunarea generală a

Alumneului prezidată de episcopul de Arad Ioan Mețianu, în urma propunerii lui Vicențiu Babeș, acesta s-a transformat într-un alumneu confesional greco-ortodox. Conducerea Alumneului o avea consistoriul din Arad, care îi acorda o subvenție anuală de o mie de florini. Emanuil Ungurianu a deținut funcția de vicepreședinte și apoi de președinte, conducând "Alumneul" timp de 12 ani (din 1875). În perioada în care s-a aflat în fruntea Alumneului această instituție a avut un rol important în ajutorarea elevilor români aflați la gimnaziul din Timișoara.

În primii ani de conducere, a încasat taxele restante de la membrii institutului, a adus noi membri, a primit în "Alumneul" elevi români de la gimnaziul și de la școala reală din Timișoara.⁵ Dacă în 1875 "Alumneul" avea un fond de 200 de florini atunci când E. Ungurianu a părăsit conducerea acestuia, fondul crescuse la 22.000 de florini. În același timp sa luat hotărârea de zidire a unui local propriu.⁶

Fruntașul bănățean a susținut și în alte forme școala românească din Banat. Astfel, în 1895 edificiul școlii confesionale rămâne din cartierul Fabric era pe punctul de a se prăbuși. Ungurianu luând inițiativa construirii unui nou edificiu, a convocat o adunare la care au participat parohienii din acest cartier și unde s-a hotărât deschiderea unui fond pentru realizarea acestui proiect. Banii au fost depuși la banca "Timișeana".⁷ Emanuil Ungurianu a contribuit cu suma de 500 de florini, fiind primul pe lista de subscrieri. Referindu-se la acest fapt "Dreptatea" releva că "e de mult cunoscut ca un om cu mâna și cu inima vecinic deschisă, când e de sprijinirea și înaintarea culturii noastre naționale".⁸

Emanuil Ungurianu a acordat atenție și organizării "Reuniunilor învățătorilor români" din Banat. În acest sens, fruntașul român a luptat pentru aprobarea de către autorități a statutelor și a "Reuniunii învățătorilor" din dieceza Aradului⁹ și a contribuit la realizarea unei reuniuni similare în tractul Timișoarei. La deschiderea adunării generale a acestei reuniuni (12 septembrie 1901), Ungurianu arăta că scopul ei era "instrucția și educația poporală". În concepția sa, cele două noțiuni sunt interdependente. Evidențind că țăranul nu a ajuns încă la acel grad de cultură necesar pentru a oferi copilului său educația adecvată, vorbitorul sublinia rolul preponderent al învățătorului în luminarea tineretului român. De aceea, învățătorii români nu trebuiau să rămână inferiori celor din alte neamuri și confesiuni.

Pentru a-și îndeplini misiunea, trebuia asigurată însă și existența materială a învățătorului român. În acest scop, Ungurianu prevedea înființarea de instituții și fonduri de ajutorare reciprocă. De asemenea, el îndemna ca reuniunea să se sprijine pe biserică și pe instituțiile autonome ale acesteia.¹⁰

Preocuparea pentru existența materială a familiei învățătorului român din Banat o întâlnim și cu ocazia adunării "Reuniunii învățătorilor școlilor greco-ortodoxe române confesionale" din protopopiatele Timișoarei, Belinț,

Comloșu-Mare, Lipova. Cu acest prilej, E. Ungurianu s-a pronunțat pentru crearea unui fond de stipendii pentru copiii învățătorilor, care urma să fie alcătuit din: contribuții benevole; venitul obținut de la petrecerile și prelegerile organizate de către Reuniune; venitul alocat în acest sens de către bugetul Reuniunii; donații; răscumpărări de gratulări cu prilejul anului nou; veniturile obținute de pe eventualele publicații ale Reuniunii. Crearea acestui fond a fost prevăzută și în Statutul Reuniunii.¹¹

Împotriva legii Appony, fruntașii bănățeni au organizat la Timișoara o adunare de protest, la care alături de Emanuil Ungurianu au participat Traian Putici, George Adam, Pavel Rotariu. Adunarea s-a încheiat cu o rezoluție care prevedea abrogarea tuturor legilor și ordonanțelor ce introduceau limba maghiară în școlile confesionale românești, cunoașterea limbii române de către funcționarii publici din teritoriile locuite de români în virtutea contribuției locuitorilor români la susținerea acestora.¹²

În concepția sa, pentru a rezista la legea învățământului din 1907, școlile populare românești trebuiau ajutate financiar.¹³ În acest sens, sa desfășurat la Timișoara la 15 septembrie 1907 o conferință la care au participat membrii comunei bisericești greco-ortodoxe române din Timișoara, orașul intern și Fabric, care a luat în discuție crearea unui fond în vederea asigurării materiale a școlilor confesionale românești.

În vederea constituirii acestui fond, contribuabilii urmau să fie împărțiți în șapte clase: cei încadrați în clasa I urmau să dea 40 de coroane, cei din clasa a II-a 28 de coroane; cei din clasa a III-a 20 de coroane; cei din clasa a IV-a 12 coroane; cei din clasa a V-a 8 coroane; cei din clasa a VI-a 4 coroane; cei din clasa a VII-a 2 coroane. Erau scutiți de impozite, săracii și neputincioșii.¹⁴

La 22 mai 1908, într-o scrisoare adresată Diecezei Aradului, E. Ungurianu cerea urgentarea creerii fondului de ajutorare al școlilor confesionale greco-ortodoxe române din această parte. În acest sens, el a depus la Consistoriu suma de 10.000 de coroane.¹⁵

În același an, a propus consistoriului din Arad, înființarea unei bănci culturale diecezare cu sediul la Lipova, în vederea ajutorării școlilor confesionale românești.¹⁶

La toate aceste preocupări, s-au adăugat donațiile pe care Emanuil Ungurianu le-a făcut în contul școlii românești din Banat. Astfel, în 1895 la petrecerea doamnelor române din Timișoara, fruntașul bănățean a donat 5 florini în favoarea copiilor români săraci care învățau în Timișoara.¹⁷ În același an, a donat bibliotecii școlare din Bucovăț, 14 volume.¹⁸

În anul 1897, pentru copiii români săraci din școlile timișorene a donat suma de 14 florini.¹⁹

La concertul tinerimii române din Timișoara, Arad, Lugoj, Oravița, spectacol ce a avut loc la începutul anului 1897, E. Ungurianu a donat 20 de

florini și a suprasolvit cu 3 florini. Venitul încasat a revenit Alumneiului greco-ortodox român.²⁰

În 1901 a oferit elevilor săraci din școlile confesionale din Timișoara 20 de coroane,²¹ iar în 1903, 10 coroane.²²

La sfârșitul aceluiași an, școlile confesionale greco-ortodoxe române din tractul Buziaș mulțumeau lui Emanuil Ungurianu pentru donarea unor cărți în valoare de 100 de coroane, cărți care au fost distribuite copiilor din tract lipsiți de mijloace materiale.²³

Pentru nou înființata școală confesională din M.S. George, E. Ungurianu a donat cărți școlare în valoare de 60 coroane.²⁴ În 1905 a donat pentru cei mai inteligenți elevi ai școlii confesionale Elisabetin 6 cărți din "Biblioteca poporală a ASTREI".²⁵

Emanuil Ungurianu a fost interesat, din anul 1890 și de dezvoltarea învățământului profesional românesc, considerând necesară atragerea tineretului român din mediul rural în școli de meserii și de comerț. Acești meseriași și comercianți urmau să constituie baza viitoare a micii burghezii românești.²⁶

Pentru sprijinirea tineretului român în acest scop, la Timișoara a avut loc o întrunire a mai multor intelectuali români, la care s-a hotărât crearea unui fond și a unei societăți în vederea ajutorării cu îmbrăcăminte a elevilor ce urmau cursurile școlilor profesionale. A luat ființă astfel societatea "Meseriașul", E. Ungurianu devenind președintele ei.²⁷ Fruntașul bănățean a desfășurat o rodnică activitate pentru bunul mers al acestei instituții, lucru evidențiat de către elevii școlii de meserii și negoț din Timișoara, care într-o scrisoare arătau că "noi avem sfatul și scutul bun al vrednicului bărbat, domnul Emanuil Ungurianu."²⁸ La izbucnirea primului război mondial, activitatea societății a fost suspendată, Emanuil Ungurianu reușind să pună la adăpost arhiva și fondul societății.

După încetarea conflictului mondial, societatea, prin grija președintelui său, și-a reînceput activitatea într-un cadru nou, fiind subvenționată de către Primărie și Prefectură.²⁹

Emanuil Ungurianu a fost preocupat și de starea studențimii române din Banat. Luând în discuție situația tinerilor români ce studiau în instituțiile de învățământ superior din Budapesta, el arăta că aceștia trăiau în mizerie. De aceea era necesară înființarea unui internat pentru studenții români din capitala Ungariei. În vederea împlinirii acestui deziderat, E. Ungurianu s-a pronunțat pentru constituirea unei societăți culturale, care să sprijine înființarea internatului.³⁰

El mai afirma că într-un astfel de internat, tineretul studios român era mai ferit de spiritul străin ce se propaga intens în Budapesta, reușind să-și păstreze cultura, limba și conștiința națională.³¹

Pentru dezvoltarea învățământului românesc din Banat, Emanuil Ungurianu a activat și după 1918.

Astfel, la 21 noiembrie 1919, fruntașul bănățean a donat școlii reale superioare din Timișoara, 280 de opuri de cărți în 342 de volume. Școlii de băieți din Timișoara a donat la începutul anului 1920, 71 de cărți.³²

În noua situație a României de după realizarea Marii Uniri, Emanuil Ungurianu evidenția necesitatea creșterii numărului de meseriași români, care să contribuie la dezvoltarea unei industrii autohtone. În opinia sa, copiii țăranilor trebuiau aduși la Timișoara pentru a învăța diverse meserii. Pentru aceasta trebuia dezvoltat învățământul profesional și înființate cămine în care să locuiască acești elevi.³³ În acest scop, fruntașul bănățean a trimis forurilor competente o serie de memorii. Primăria orașului Timișoara a răspuns favorabil acestor apeluri. Astfel, pentru cazarea elevilor care frecventau școlile profesionale, între 1922 și 1924 au fost înființate încă trei cămine. În total existau 5 cămine care adăposteau 500 de elevi, ele fiind puse sub controlul unei comisii numite de către Primăria orașului și al cărei conducător era E. Ungurianu.³⁴ De asemenea, în calitatea de inspector cultural, fruntașul bănățean a reorganizat școlile industriale și comerciale din Timișoara, îngrijindu-se ca acestea să fie înzestrate cu programe analitice, precum și cu cadre didactice competente.³⁵

Emanuil Ungurianu a continuat să acorde atenție dezvoltării învățământului superior și în primii ani de după război. Astfel, el arăta necesitatea îndreptării tineretului român spre instituțiile superioare de profil tehnic și mai puțin spre justiție, teologie, ca până în 1918.

În acest scop, el sugera factorilor politici guvernamentali să înființeze mai multe institute superioare cu profil tehnic și comercial, cele umaniste fiind suficiente.

A propus înființarea unui Institut Politehnic și a unei Academii Comerciale la Chișinău³⁶ și a unei Academii Comerciale la Timișoara³⁷. În memoriul adresat Consiliului Comunal la 5 octombrie 1923, el arată că această Academie Comercială era benefică pentru românii bănățeni. Ea urma să aibe anual 250-300 de cursanți, proveniți din școlile comerciale secundare.³⁸ Într-un alt memoriu, adresat Camerei de Comerț și Industrie din Timișoara (20 octombrie 1923), E. Ungurianu a propus ca în viitorul local al școlii elementare de comerț să-și desfășoare activitatea și viitoarea Academie Comercială. Deoarece edificiul ce se ridica era proprietatea statului, el solicita ca statul să suporte a treia parte din cheltuielile de construcție a clădirii.³⁹ Urma să acorde ajutor în vederea împlinirii acestui deziderat și Camera de Comerț Timiș.⁴⁰

În urma acestor demersuri, Consiliul Comunal a hotărât înființarea unei comisii de control a lucrărilor în vederea construcției Școlii superioare de Comerț și a înființării Academiei Comerciale.⁴¹ Primăria a fost reprezentată de către Emanuil Ungurianu din comisie mai făcând parte Gheorghe Birăescu, Dimitrie Nistor.⁴²

Un alt deziderat pentru care a luptat Emanuil Ungurianu după 1918, a fost crearea unei Universități în capitala Banatului. Alături de ceilalți frunțași bănățeni, el era conștient de importanța culturală și politică a înființării unei astfel de instituții. În vederea înființării Universității, a fost aleasă o comisie din care a făcut parte și Emanuil Ungurianu.⁴³

Conștient de importanța școlii în vederea emancipării culturale, morale și economice a neamului său, Emanuil Ungurianu a activat intens pentru sprijinirea învățământului românesc din Banat. Până în anul 1918, el s-a ridicat cu hotărâre împotriva legislației maghiare din acest domeniu, ce urmărea anihilarea învățământului în limba română. În fața acestei primejdii, frunțașul bănățean a înțeles necesitatea păstrării autonomiei școlilor românești față de autoritățile statale, fapt realizabil doar prin subvenționarea acestora de către populația română din provincie.

Totodată el s-a pronunțat pentru existența unui corp didactic bine pregătit profesional, precum și pentru asigurarea unor condiții de viață decente familiilor învățătorilor.

Un rol de seamă l-a acordat învățământului profesional, acționând atât până în 1918, cât și după Marea Unire, în vederea înființării de noi școli de meserii și de comerț, precum și pentru atragerea copiilor de la sate în aceste școli. Emanuil Ungurianu s-a preocupat și de asigurarea unor condiții bune de trai și de studiu pentru acești elevi, căminele înființate în special după 1918⁴⁴ constituind o dovadă elocventă în acest sens.

Dezvoltarea învățământului superior din Banat s-a aflat, de asemenea, în centrul preocupărilor sale. S-a pronunțat pentru înființarea unui cămin studentesc în care să locuiască și să se pregătească studenții români ce studiau la Budapesta. După 1918 a căutat, prin toate mijloacele, să sensibilizeze autoritățile politice române locale și centrale în vederea înființării la Timișoara a unei Academii Comerciale, precum și a unei Universități. A atras în același timp atenția asupra necesității dezvoltării învățământului superior tehnic în România interbelică.

Și nu în ultimul rând, a contribuit prin donații, în bani și în cărți, pentru sprijinirea unor școli bănățene, sau pentru premiarea elevilor frunțași.

Prin toate aceste demersuri școala românească din Banat a avut în Emanuil Ungurianu, un sfătuitor și un sprijin de nădejde.

NOTE

¹ Ion Munteanu, *Mișcarea națională din Banat (1881-1918)*, Timișoara, Edit. ANTIB, 1994, p. 85.

² *Ibidem*, p. 86-87.

³ *Ibidem*, p. 88.

⁴ Aurel Cosma, *Emanuil Ungurianu (1845-1929)*, în *Mitropolia Banatului*, nr. 10-12, 1970, p. 730.

⁵ *Date din...*, Timișoara, 1927, p. 730, p. 3.

⁶ *Ibidem*, p. 4.

⁷ *Ibidem*, p. 24.

⁸ *Dreptatea*, 1/13 iulie 1895, p. 3.

⁹ *Date din...*, p. 19.

¹⁰ Emanuil Ungurianu, *Din scrierile mele*, Arad, 1913, Tipografia "Concordia", p. 38-42.

¹¹ Direcția Județeană Timiș a Arhivelor Naționale, *fond Emanuil Ungurianu*, d. 12/1901, f.1.

¹² *Drapelul*, 31 martie/13 aprilie 1907, f. 2.

¹³ *Date din...*, p. 29.

¹⁴ Ludovic Ciobanu, *Emanuil Ungurianu, Omul școlii și pedagogul social*, Timișoara, "Tipografia Românească", 1932, p. 1.

¹⁵ *Date din...*, p. 29.

¹⁶ Aurel Cosma, *Emanuil Ungurianu, evocări în lumina documentelor și amintirilor*, în *Mitropolia Banatului*, nr. 10-12, 1970, p. 732.

¹⁷ *Dreptatea*, 18/30 decembrie 1895, p. 3.

¹⁸ *Ibidem*, 14/26 iulie 1895, p. 3.

¹⁹ *Ibidem*, 20 februarie/4 martie 1897, p. 3.

²⁰ *Ibidem*, 12/24 martie 1897, p. 2.

²¹ *Drapelul*, 12/25 decembrie 1901, p. 4.

²² *Ibidem*, p. 3.

²³ *Ibidem*, 8/21 noiembrie 1903, p. 3.

²⁴ *Ibidem*, 22 noiembrie/15 decembrie 1903, p. 3.

²⁵ *Ibidem*, 21 mai/3 iunie 1905, p. 3.

²⁶ Aurel Cosma, *op. cit.*, p. 731.

²⁷ *Date din...*, p. 20.

²⁸ *Drapelul*, 2/15 iunie 1912, p. 3.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ Emanuel Ungurianu, *op. cit.*, p. 136-137.

³¹ *Ibidem*, p. 142.

³² Direcția Județeană Timiș a Arhivelor Naționale, *fond Emanuil Ungurianu*, d. 25/1920, f. 1-4

³³ *Date din...*, p. 40-41.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ *Ibidem*, p. 40.

³⁶ *Voința Banatului*, 24 august 1924, p. 1.

³⁷ Direcția Județeană Timiș a Arhivelor Naționale, *fond Emanuil Ungurianu*, d. 32/1923, f.1.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ *Ibidem*, f. 4.

⁴⁰ *Date din...*, p. 45.

⁴¹ Direcția Județeană Timiș a Arhivelor Naționale, *fond Emanuil Ungureanu*, d. 32/1923, f. 18.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ *Voința Banatului*, 27 iulie 1924, p. 1.

PUBLICISTICA LUI EMANUIL UNGURIANU

O altă latură a activității lui Emanuil Ungurianu a fost cea publicistică, fruntașul bănățean elaborând lucrări cu caracter istoric, precum și o serie de studii politice, economice, sociale.

“**Originea și trecutul orașului Timișoara**” constituie una dintre lucrările importante ale lui Emanuil Ungurianu. Apărută în cadrul Institutului de arte grafice “Cartea Românească”, sucursala Timișoara, lucrarea însumează 35 de pagini și 16 imagini reprezentative ale orașului.

În elaborarea ei, autorul a folosit izvoare istorice de primă mărime ca: A.D. Xenopol, **Istoria Românilor**; N. Bălcescu: **Istoria Românilor sub Mihai Viteazul**; D. Onciu: **Scrieri**; St. Berkeszi: **Monografia orașului Timișoara**; L. Böhm: **Istoria Banatului**; I. Preyer: **Monografia orașului Timișoara**; **Istoria Comitatului Timișului și a orașului Timișoara scrisă de mai mulți istorici la comanda guvernului unguresc**; A. Bodor: **Timișoara și Ungaria de sud**; și Szentklány: **Una sută de ani din istoria Ungariei de sud**.¹

În prima parte a lucrării autorul tratează perioada străveche a istoriei Banatului, perioada ocupației romane, retragerea administrației și a armatei romane din provincie, precum și perioada migrațiilor.²

În continuare, E. Ungurianu combate teoriile iredentiste privitoare la continuitatea poporului român pe teritoriul Vechii Dacii.³

Lucrarea abordează apoi istoria Banatului în epoca feudală, respectiv perioada ocupației maghiare,⁴ momentul Iancu de Hunedoara⁵, ocupația otomană, hotărârile luate de către această administrație.⁶

Un capitol important este consacrat stăpânirii austriece.⁷ Sunt evidențiate transformările pe care le-a cunoscut orașul Timișoara în timpul administrației Mercy: străzi drepte, largi, clădiri doar din piatră sau cărămidă arsă, întărirea cetății, primele progrese industriale.⁸

Urmează un studiu asupra bisericilor și a celorlalte edificii importante din oraș, precum și asupra monumentelor (al Sfântului Ioan de Nepomuc; Sfânta Treime) și școlilor din Timișoara.⁹

Referindu-se la istoricul antisemitismului în Timișoara, Emanuil Ungurianu arată că primele măsuri antisemite au fost luate în timpul administrației austriece.¹⁰

Este analizată în continuare, evoluția populației orașului de-a lungul istoriei. Abordând problema originii țiganilor, autorul afirmă existența a două ipoteze: prima, conform căreia aceștia vin din Asia Mică, cea de-a doua, potrivit căreia sunt originari din Egipt. Lui E. Ungurianu i se pare plauzibilă cea de-a doua variantă, deoarece populația românească din Banat îi mai numește pe țigani și faraoni.

Sunt amintite în continuare și alte progrese pe care le-a cunoscut orașul Timișoara și Banatul: iluminarea orașului, prima cale ferată.¹¹

Un alt moment important al istoriei românilor bănățeni, revoluția de la 1848, este surprins în lucrarea fruntașului bănățean.¹²

Intrarea trupelor române în Timișoara la 3 august 1919, eveniment ce a marcat integrarea Banatului la România reprezintă capitolul final al cărții lui Emanuil Ungurianu.¹³

“Originea și trecutul orașului Timișoara” este o încercare reușită de trecere în revistă a principalelor momente ale istoriei capitalei Banatului.

În anul 1925 a văzut lumina tiparului la Timișoara în cadrul editurii tipografice “Banatul” lucrarea **“Istoria activității politice a poporului român din Ungaria și Ardeal”**.

Lucrarea prezintă toate evenimentele istorice marcante din aceste provincii, evenimente încadrate în contextul internațional al epocii.

Analizând sistemul politic din Ungaria din anul 896 până în 1848, Emanuil Ungurianu îl caracterizează drept un regim feudal, regele deținând puterea absolută în stat.¹⁴

Luând în discuție opoziția vehementă a clasei politice maghiare față de năzuințele centraliste și germanizatoare ale lui Iosif al II-lea, autorul arată că aceasta a izvorât din interese pro-maghiarofile, liderii maghiari dorind să-și asigure propria dominație. Dar, în opinia sa, politica maghiară a avut pentru românii ardeleni un rol pozitiv, deșteptând în aceștia conștiința națională. Revoluția franceză a jucat apoi un rol primordial în trezirea conștiinței naționale românești, precum și în consolidarea ei.¹⁵

Suplex-ul a constituit un moment deosebit în lupta de emancipare națională, însemnând începutul acțiunii politice românești.¹⁶ Datorită vitregiei vremurilor a urmat însă, o perioadă de stagnare a mișcării naționale, dar nu și de dispariție a ei.¹⁷

Analizând situația Banatului, Emanuil Ungurianu ajungea la concluzia că aici starea românilor era și mai grea datorită inexistenței unei organizări bisericești proprii (ca în Ardeal).¹⁸

Petiția românilor din anul 1842 către Dieta Ardealului este considerată de către autorul lucrării, ca fiind a doua etapă a acțiunii politice.¹⁹

În anul 1848 lupta de emancipare națională a românilor din Ungaria și Ardeal a re izbucnit cu maximă intensitate, momentul constituind și data nașterii Partidului Național Român din aceste teritorii.²⁰

În același timp, anul 1848 prezintă pentru românii bănățeni și o altă semnificație, deosebit de importantă: declanșarea sub conducerea lui Andrei Șaguna și a lui Andrei Mocioni, a procesului de despărțire a bisericii ortodoxe române de cea sârbă.²¹

Luând în discuție tactica activismului politic practicat de către românii din Ungaria, Emanuil Ungurianu subliniază că aceștia au participat la viața politică din Ungaria în speranța obținerii unor drepturi, cel puțin în domeniul politic, juridic, al instrucției și al administrației.²²

În continuare, Emanuil Ungurianu își exprimă convingerea că numai activând într-un mod energic și agresiv se pot obține pentru națiunea română cât mai multe drepturi, această tactică fiind mai eficientă decât cea pasivistă.²³

Referindu-se la întâlnirea de la Budapesta din 1895 a reprezentanților sârbilor, românilor și slovacilor, autorul arată că aceasta n-a avut rezultate notabile, deoarece doar reprezentanții românilor și slovacilor au acționat energic. De asemenea, el menționează că activismul cehilor a avut efecte pozitive asupra românilor, aceștia renunțând la tactica pasivistă.²⁴

Un capitol este consacrat presei românești din Ungaria și Banat. Arătând meritul lui Gheorghe Barițiu de a fi fondatorul presei românești din aceste provincii, E. Ungurianu scoate în relief importanța rolului presei în mișcarea de emancipare națională a poporului român din monarhia Austro-Ungară.²⁵

“Istoria activității politice a poporului român din Ungaria și Ardeal” reprezintă o lucrare istorică prețioasă, cu atât mai mult cu cât ea a fost scrisă de către un participant la principalele momente ale resurrecției naționale din Ardeal și Banat din ultima parte a secolului al XIX-lea și prima parte a secolului XX.

Pe lângă cele două lucrări, Emanuil Ungurianu a publicat o serie de articole cu caracter economic, social, cultural, politic, sportiv, în diverse ziare românești din Ardeal și Banat.

O parte dintre aceste articole au fost adunate în lucrarea **“Din scrierile mele. Idei și păreri”**, apărută la Arad în anul 1913, la Tipografia “Concordia”. Veniturile obținute de pe urma vânzării acestei cărți urmau să fie folosite la construirea internatului confesional ortodox român destinat studenților din Timișoara.²⁶

În prefața volumului, Emanuil Ungurianu evidențiază faptul că poporul român din Ungaria, cuprinzând 3 milioane de suflete, are conștiința propriei sale individualități naționale. În continuare, autorul își expune propriul crez politic: “Această putere de viață a neamului meu m’a îndemnat și pe mine a lua parte activă în viața lui politică, culturală și economică, ținând eu de corect acel punct de vedere, că fiecare om inteligent are datorință a conlucra la dezvoltarea și progresul neamului său.”²⁷

Articolele cuprinse în această carte, au fost publicate până la primul război mondial în diverse ziare: “Poporul român”²⁸; “Tribuna”²⁹; “Drapelul”³⁰; “Românul”³¹; “Foaia Poporului Român”³². De asemenea, apar și unele cuvântări ale lui Emanuil Ungurianu rostite în cadrul întrunirilor despărțământului Timișoarei al ASTREI³³, sau în cadrul adunării generale a reuniunii învățătorilor greco-ortodoxi români din tractul Timișoarei.³⁴ Deoarece problemele abordate în aceste studii le-am analizat în celelalte capitole ale lucrării de față, nu mai revenim asupra lor.

Activitatea publicistică a lui Emanuil Ungurianu a continuat și după primul război mondial, majoritatea articolelor apărând în “Voința Banatului”, organul de presă al organizației județene Timiș-Torontal PNR, iar apoi PNT. În aceste articole, sunt exprimate părerile fruntașului român bănățean privitoare la problemele politice, religioase, economice, sociale, culturale, sportive etc. cu care se confrunta societatea românească, în primul deceniu de după înfăptuirea Marii Uniri. Și aceste articole le întâlnim în capitolele ce cuprind activitatea politică, economică, socială, culturală, religioasă, desfășurată de către Emanuil Ungurianu după 1918.

În încheiere ne vom referi la concepția lui Emanuil Ungurianu privitoare la practicarea sportului. Remarcând faptul că sportul îl face pe individ mai rezistent la boli și îi dezvoltă gândirea, autorul lansează îndemnul de participare a României la întrecerile sportive internaționale, la olimpiade, alături de celelalte popoare civilizate. Totodată, el se pronunță pentru ca oamenii să nu-și petreacă timpul liber în cafenele, ci în sălile și pe terenurile de sport.³⁵

Referindu-se la aceeași problemă, într-un alt articol, E. Ungureanu subliniază faptul că în orașe cu “cât e mai dezvoltată viața sportivă, cu atât e mai mic consumul de medicamente”, în condițiile în care “sănătatea e cea mai mare bogăție”³⁶.

De-a lungul vieții sale, Emanuil Ungurianu s-a remarcat printr-o intensă activitate publicistică.

Lucrările “**Originea și trecutul orașului Timișoara**” și “**Istoria activității politice a poporului român din Ungaria și Ardeal**”, bine documentate din punct de vedere științific, analizează cele mai importante momente din trecutul istoric al Banatului. În cea de-a doua lucrare, Emanuil Ungurianu și-a expus propriul crez politic în privința mijloacelor utilizate la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX în vederea emancipării naționale a românilor din Imperiul austro-ungar. Scrise într-un limbaj accesibil, cele două lucrări se adresau unor categorii sociale diverse.

În același timp, Emanuil Ungurianu a publicat o serie de articole în diverse ziare românești din Ardeal și Banat, articole în care își expunea punctul de vedere referitor la problemele economice, religioase, culturale, sociale, politice, cu care se confrunta populația română din Banat.

Observațiile pertinente pe care le-a făcut cu aceste ocazii, au constituit valoroase învățături în vederea realizării progresului economic, social, cultural al neamului său.

NOTE

¹ Emanuil Ungurianu, *Originea și trecutul orașului Timișoara*, Timișoara, Institutul de arte grafice "Cartea Românească".

² *Ibidem*, p. 3-5.

³ *Ibidem*, p. 6.

⁴ *Ibidem*, p. 7-9.

⁵ *Ibidem*, p. 9-10.

⁶ *Ibidem*, p. 12-17.

⁷ *Ibidem*, p. 18-20.

⁸ *Ibidem*, p. 20-24.

⁹ *Ibidem*, p. 25-29.

¹⁰ *Ibidem*, p. 30.

¹¹ *Ibidem*, p. 30.

¹² *Ibidem*, p. 32-34.

¹³ *Ibidem*, p. 35.

¹⁴ Emanuil Ungurianu, *Istoria activității politice a poporului român din Ungaria și Ardeal*. Timișoara, Tipografia "Banatul", 1925, p. 1.

¹⁵ *Ibidem*, p. 2.

¹⁶ *Ibidem*, p. 3.

¹⁷ *Ibidem*, p. 23.

¹⁸ *Ibidem*, p. 3.

¹⁹ *Ibidem*, p. 6.

²⁰ *Ibidem*, p. 23.

²¹ *Ibidem*, p. 17.

²² *Ibidem*, p. 11.

²³ *Ibidem*, p. 12.

²⁴ *Ibidem*, p. 15-16.

²⁵ *Ibidem*, p. 21-23.

²⁶ Emanuil Ungurianu, *Din scrierile mele. Idei și păreri*. Arad, 1913, Tipografia "Concordia".

- ²⁷ *Ibidem*, p. 1.
- ²⁸ *Ibidem*, p. 5.
- ²⁹ *Ibidem*, p. 57.
- ³⁰ *Ibidem*, p. 43.
- ³² *Ibidem*, p. 26.
- ³² *Ibidem*, p. 101.
- ³³ *Ibidem*, p. 65.
- ³⁴ *Ibidem*, p. 38.
- ³⁵ Vezi "*Voința Banatului*", 1919-1928.

CONTRIBUȚIA LUI EMANUIL UNGURIANU LA DEZVOLTAREA PRESEI ROMÂNEȘTI DIN BANAT

Partidul Național Român a acordat o atenție deosebită dezvoltării presei, aceasta având rolul de a informa opinia publică europeană despre situația politică în care se găsea națiunea română din Imperiul austro-ungar, precum și de a promova solidaritatea națională împotriva opresiunii străine. În același timp, ziarele românești care au apărut în provinciile ce se aflau sub stăpânirea austro-ungară au contribuit și la răspândirea culturii în rândurile populației românești din aceste teritorii.

Emanuil Ungurianu a fost conștient de rolul pe care presa îl avea în cadrul mișcării de emancipare națională a românilor din Banat. Astfel, fruntașul bănățean sublinia că ziarele reprezentau un mijloc de educare și o armă de luptă politică,¹ fiind necesar ca fiecare român să aibe în casă un ziar românesc din care să poată citi lucruri interesante.²

Având această concepție, Emanuil Ungurianu a fost preocupat de înființarea unor ziare românești în Banat, sprijinindu-le apoi financiar pentru a ajuta la supraviețuirea acestora. În condițiile în care situația politică a românilor din Banat a devenit tot mai dificilă, a apărut la Timișoara gazeta "Luminătorul" ce avea drept motto: "Luminează-te, și vei fi! Voește și vei putea!" (1880). Conducătorii erau Pavel Rotariu și protopopul Meletie Dregheci, ziarul a fost susținut de către E. Ungurianu, precum și de alți lideri bănățeni (Alex. Mocioni, C. Brediceanu etc.) și a reprezentat o adevărată școală de educație a maselor românești, de cultivare a sentimentului demnității naționale.³

În anul 1893, E. Ungureanu împreună cu Alex. Mocioni și Vicențiu Babeș au lansat ideea înființării unui ziar românesc la Timișoara, publicație ce urma să aibe un rol important și în emanciparea culturală a românilor bănățeni.⁴ La 1 octombrie 1893 a avut loc la Timișoara o conferință a fruntașilor bănățeni în cadrul căreia a fost ales un comitet, avându-l ca vicepreședinte pe E. Ungurianu pentru pregătirea apariției ziarului "Dreptatea". Noua publicație își propune să activeze bazându-se pe programul PNR din 1881 și să susțină solidaritatea națională a românilor.⁵ În timpul conferinței s-a decis și înființarea unei gazete sâtești "Dumineca",

care urma să fie vândută la un preț mic pentru a putea fi cumpărată și de către țărani săraci.⁶

Fruntașul bănățean a reafirmat în cadrul acestei întruniri scopurile presei românești din Banat: apărarea intereselor politice și culturale naționale; informarea inteligenței române și luminarea țăranelor române. În vederea împlinirii acestor deziderate E. Ungurianu evidențiază necesitatea creării în noile ziare a unor rubrici permanente de literatură română, de economie și de legislație.⁷

La 1/13 ianuarie 1894 cele două ziare românești au văzut lumina tiparului pentru prima oară și în ciuda condițiilor grele datorate cenzurii practicate de către guvernul de la Budapesta, precum și a greutăților financiare, ele și-au împlinit menirea. Emanuil Ungurianu le-a acordat un important sprijin atât material, cât și moral pe întreaga perioadă cât ele au apărut.

Un exemplu concludent în acest sens îl reprezintă procesul “Dreptății” care a avut loc în decembrie 1894 la Curtea de jurați din Timișoara. În cadrul acestei acțiuni judicioase V. Braniște a fost acuzat că a publicat în coloanele “Dreptății” articole ce puneau în primejdie siguranța sistemului politic existent, riscând să fie arestat imediat. Pentru a împiedica săvârșirea acestui act, Emanuil Ungurianu și C. Brediceanu au depus două garanții în valoare de 5000 de florini.⁸

La sfârșitul anului 1897 cele două gazete și-au încetat apariția, atât datorită lipsei de bani, cât și a politicii de persecuție practicate de către guvernarea maghiară, redacția “Dreptății” fiind antrenată în două procese foarte costisitoare.⁹

Pentru a putea fi cunoscută în Franța situația românilor din Ungaria, liderii bănățeni V. Babeș și A. Mocioni au realizat o înțelegere cu redacția ziarului “L’Europé” ca în schimbul unei sume de bani (4000 florini de aur anual), aceasta să publice articole privind românii din imperiu. Alături de V. Babeș și A. Mocioni în această activitate au mai fost implicați episcopul Aradului Meșianu, precum și Emanuil Ungurianu, care a adunat date privind situația culturală și economică a românilor bănățeni.¹⁰ Trebuie subliniat și faptul că E. Ungurianu a și subvenționat apariția materialelor despre starea românilor din Ungaria.¹¹

Emanuil Ungurianu a sprijinit și gazetele românești ce apăreau în alte zone ale Imperiului austro-ungar. Astfel, el a acordat subvenții “Tribunei” și s-a aflat printre cei care au mediat conflictul existent în redacția acestui important ziar românesc.¹² La rugămintea lui V. Braniște, a sprijinit de asemenea răspândirea în părțile Timișoarei a foii populare “Banatul”.¹³

Până la realizarea Unirii din 1 Decembrie 1918, Emanuil Ungurianu a acționat intens în vederea realizării unei asociații a ziaristilor români din Imperiul austro-ungar, reuniune ce avea ca obiective într-ajutorarea ziaristilor români, a familiilor celor condamnați de către autorități pentru curajul lor de

a scrie, a celor bătrâni și bolnavi. În vederea realizării acestui deziderat, fruntașul bănățean, i-a contactat pe cei mai buni ziariști români din Transilvania și Banat, precum și pe liderii politici ai națiunii.

Într-o scrisoare adresată lui Valeriu Branște, fruntașul bănățean preciza că sediul Reuniunii urma să fie stabilit la Sibiu. Trebuia desemnată o persoană care să se ocupe cu alcătuirea statutului reuniunii, sarcină ce necesita multă înțelepciune. În privința fondului reuniunii, acesta urma să fie alcătuit din taxele de membrii fondatori, din donații, fundații, contribuții benevole, prelegeri, petreceri, reprezentanțiuni. În rezolvarea problemelor administrative, membrii fondatori urmau să aibe drepturi egale cu membrii ordinari.

Aceștia din urmă puteau fi doar ziariști de înaltă ținută profesională și morală, fiind suficienți chiar și numai 20 de membrii ordinari, cărora le reveneau exclusiv beneficiile Asociației. Membrii fondatori ai Asociației ar fi trebuit să fie aleși dintre fruntașii români, ei alcătuind comitetul pentru administrarea averii reuniunii jurnaliștilor.¹⁴

Au fost realizate proiectele de statut ale Reuniunii (la sugestia lui E. Ungurianu reuniunea a purtat denumirea de "Reuniunea jurnaliștilor greco-orientali români și greco-catolici români"), E. Ungurianu, D.A. Mureșianu, St. Cicio Pop și alți fruntași români trimițând o serie de memorii autorităților guvernamentale maghiare în vederea recunoașterii acestei Asociații.¹⁵

Dar toate demersurile inițiate de către fruntașii români s-au izbit de refuzul autorităților maghiare care motivau că naționalitățile din Ungaria nu puteau înființa reuniuni profesionale, ci doar culturale sau confesionale.¹⁶

Emanuil Ungurianu a fost conștient de rolul important pe care îl deținea presa în cadrul mișcării de emancipare politică, culturală și economică a românilor din Ardeal și Banat. Din această perspectivă fruntașul bănățean a activat în vederea înființării unor gazete românești în Banat, ziare ce trebuiau să sprijine atât programul politic al Partidului Național Român, dar să și răspândească cultura națională în rândurile poporului român din Banat. În același timp, E. Ungureanu pe lângă sprijinul financiar și moral acordat gazetelor bănățene "Luminatorul"; "Dreptatea" și "Duminica", a susținut în același mod și unele publicații ce apăreau în alte zone ale Imperiului austro-ungar ("Tribuna", "Banatul" etc.). Fruntașul bănățean a fost preocupat și de situația socială a ziariștilor români din imperiu, activând intens în vederea înființării unei asociații profesionale a acestora. În cadrul demersurilor efectuate în acest sens, surprindem și concepția lui Emanuil Ungurianu privitoare la modelul ziaristului român: un om de o înaltă ținută profesională și morală care să contribuie la emanciparea politică, culturală și economică a neamului său.

Putem conchide astfel că în condițiile în care guvernul maghiar folosea orice prilej pentru a reduce la tăcere presa românească, în Banat, datorită

eforturilor fruntașilor acestei provincii, printre care s-a numărat și E. Ungurianu, au putut apărea o serie de ziare românești care au susținut lupta poporului român pentru emancipare națională.

NOTE

¹ A. Cosma, *Emanuil Ungurianu (1845-1929) în Mitropolia Banatului*, nr. 10-12, 1970, p. 733.

² Emanuil Ungurianu, *Idei și păreri*, Arad, 1993, Tipografia "Concordia", p. 126.

³ A. Cosma, *op. cit.*, p. 733.

⁴ *Date din...*, p. 23.

⁵ Direcția județeană Timiș a Arhivelor Naționale, *fondul Emanuil Ungurianu*, d. 6/1892, 1894, 1896, f.1.

⁶ *Ibidem*, f. 3.

⁷ *Ibidem*, f. 6.

⁸ Valeriu Braniște, *Corespondență*, vol. I. (1879-1895), p. 62.

⁹ *Date din...*, p. 24.

¹⁰ *Ibidem*, p. 16-17.

¹¹ A. Cosma, *op. cit.*, p. 733.

¹² *Date din...*, p. 14.

¹³ Valeriu Braniște, *Corespondență*, vol. III, București, Edit. Minerva, 1989, p. 76.

¹⁴ Valeriu Braniște, *Corespondență*, vol. II, Cluj-Napoca, Edit. Dacia, 1986, p. 122.

¹⁵ P. Roșu, *Activitatea politică a lui Emanuil Ungurianu*, în *Analele Banatului*, IV, aprilie-decembrie 1931, p. 54.

¹⁶ *Ibidem*, p. 53.

ACTIVITATEA LUI EMANUIL UNGURIANU ÎN DOMENIUL BISERICESC

Unul dintre dezideratele majore ale frunțașilor români bănățeni l-a constituit, începând de la mijlocul secolului al XIX-lea, reînființarea Episcopiei Timișoarei.

Propunerea privind reînființarea Episcopiei Timișoarei a fost făcută de către mitropolitul Andrei Șaguna în anul 1863. În 1864, cu prilejul Congresului Național-Bisericesc de la Sibiu el a susținut cele două cereri ale românilor bănățeni privind înființarea noii Episcopii. La moartea sa a lăsat prin testament o sumă considerabilă de bani în vederea realizării acestui nobil țel.¹

Printre liderii bănățeni care au activat intens în vederea împlinirii acestui deziderat s-a aflat și Emanuil Ungurianu.

În august 1875, a avut loc la Timișoara o adunare a românilor ortodocși din comitatele Timiș și Torontal în vederea restaurării Episcopiei Timișoarei. Adunarea a fost prezidată de către protopopul de Lipova, Ioan Țăran, iar notarul ei a fost Emanuil Ungurianu.

Moțiunea redactată cu acest prilej și adresată forurilor bisericești superioare de la Sibiu pleda în favoarea acestui proiect.²

Pe fondul intensificării politicii de maghiarizare, la 28 iunie 1876, la chemarea frunțașilor bănățeni I. Țieranu, Mel. Dreghici, P. Rotariu și E. Ungurianu, a avut loc la Timișoara o conferință în vederea susținerii acestei acțiuni.³ Cu acest prilej s-a cerut și înființarea imediată a unui consistoriu la Timișoara, care urma să fie prezidat de către cel mai bătrân asesor consistorial din protopopiatele bănățene.⁴

Proiectul reînființării Episcopiei Timișoarei a întâmpinat însă destule dificultăți. Pe lângă refuzul autorităților politice, și al Episcopiei Aradului și Caransebeșului (care ar fi pierdut autoritatea asupra protopopiaterelor ce urmau să intre în componența noii Episcopii), susținătorii acestei cauze se confruntau și cu lipsa banilor necesari restaurării Episcopiei. Pentru rezolvarea problemei financiare, Emanuil Ungurianu a desfășurat o intensă activitate pentru crearea unui fond destinat acestei acțiuni.⁵ A fost constituită

“Reuniunea pentru crearea unui fond pe seama înființându-i episcopiei greco-ortodoxe române din Timișoara” fondul acestei asociații urmând a fi destinat zidirii catedralei episcopale precum și a instituțiilor episcopiei.⁶ La acest fond fruntașul bănățean a contribuit cu suma de 10.000 de coroane. Au mai contribuit băncile “Timișana”, “Lipovana”, “Luceafărul”, “Orăviceana”, “Bănățeană”, “Lighezana”, “Beregsana”; multe parohii ortodoxe române din Banat și fruntași bănățeni. În anul 1905, Emanuil Ungurianu a adresat unor fruntași bănățeni (în număr de 98) un apel în vederea subscrierii unei sume de bani la acest fond. Contribuția benevolă urma să fie achitată în cinci rate anuale. La 9 aprilie 1905 s-a desfășurat la Timișoara o adunare la care au participat toți cei care subscriseseră cel puțin 500 de coroane.

S-a hotărât înființarea unui comitet condus de Emanuil Ungurianu care avea menirea să administreze acest fond. Din comitet mai făceau parte și August Homșa, A. Cosma și Romulus Cărăbaș. S-a cerut Mitropoliei Sibiului, pe baza dreptului ei legal de autonomie bisericească, să confirme acest comitet, investindu-l cu titlu de comisie oficială bisericească cu sarcina de a crea din contribuții benevole fondul episcopiei de Timișoara.⁷ Totodată adunarea a hotărât ca banii să fie depuși spre păstrare și administrare la Consistoriul mitropolitan Sibiu⁸. În anul 1906, Emanuil Ungurianu l-a convins pe episcopul Ioan I. Pop să lanseze o circulară în vederea strângerii de fonduri pentru reînființarea Episcopiei Timișoarei.⁹ Până la sfârșitul vieții sale Emanuil Ungurianu s-a îngrijit în permanență de colectarea sumelor necesare construirii catedralei și a celorlalte instituții episcopale.

O serie de demersuri privind restaurarea Episcopiei Timișoarei au fost inițiate de către Emanuil Ungurianu în cadrul ședințelor sinodale ale Episcopiei Aradului, precum și la Congreșele Naționale Bisericești de la Sibiu.

Astfel, datorită intervențiilor energice ale deputaților timișoreni în Sinodul de la Arad (Paul Rotariu, Emanuil Ungurianu și dr. Nestor Opreanu) acesta, în ședința din 17/29 aprilie 1898, și-a dat acordul în principiu pentru reînființarea Episcopiei Timișoarei, și cedarea a patru protopopiate către aceasta.¹⁰

În același timp, E. Ungurianu a intervenit la ședințele sinoadelor de la Arad ca această problemă să nu mai fie permanent amânată (Sinoadele de la Arad din 1904 și 1905 etc.)¹¹

La cererile Congreselor Naționale - Bisericești de la Sibiu, Emanuil Ungurianu a întocmit o documentație, bine pusă la punct, asupra reînființării Episcopiei Timișoarei. La Congresul din 1906 el propunea ca noua Episcopie să fie alcătuită din protopopiatele Timișoarei, Belințului, Lipovei, Comloșul Mare (care aparțineau până la acea dată de dieceza Aradului) și din protopopiatele Ciacovei, Panciovei, Vârșetului, Buziașului (care se aflau în componența diecezei Caransebeșului). În privința împărțirii fondurilor și

fundatiilor între cele trei dieceze, fruntaşul timişorean propunea ca aceasta să se facă în funcţie de numărul credincioşilor de pe teritoriul ce se va alătura la Episcopie Timişoarea.¹² Tot cu prilejul acestui Congres, E. Ungureanu sublinia rolul important pe care această Episcopie urma să-l aibe în procesul de emancipare naţională a românilor bănăţeni şi cerea ca hotărârea privind reactivarea Episcopiei să fie luată de Congresul Naţional Bisericesc de la Sibiu.¹³

Acelaşi raport voluminos, rezultat al unui studiu laborios privind definitivarea circumscriptiilor noii Episcopii a fost prezentat de Emanuil Ungurianu şi la Congresul Naţional - Bisericesc din 1909.¹⁴

La Congresul din 1912 el a propus împărţirea fondului noilor episcopii ce urmau a fi înfiinţate (Oradea, Cluj, Timişoara) - în mod egal între cele trei episcopii şi trecerea fondului alocat pentru înfiinţarea Episcopiei Timişoarei din administraţia Consistoriului de la Arad la cel mitropolitan de la Sibiu. Ambele propuneri au fost respinse de către episcopul Ioan I. Pop.¹⁵

Congresele din 1909 şi din 1912 au delimitat noua episcopie, dar izbucnirea primului război mondial a împiedicat punerea în practică a hotărârilor.

A acţiunile pentru reînfiinţarea Episcopiei Timişoarei au fost reluate după 1918, sub conducerea lui Emanuil Ungurianu. El a redactat o serie de memorii pe care le-a trimis atât autorităţilor centrale politice, cât şi celor bisericeşti. Un astfel de memoriu, datat 20 august 1921, arăta că "în România caracterul naţional român al Statului numai atunci se va apropia de completare când vor fi românizate şi oraşele".

În acest amplu proces, scria liderul bănăţean, un rol important îl avea şi instituţia episcopală.¹⁶ În primii ani interbelici Emanuil Ungurianu aducea un alt argument în favoarea acestei cauze; munca preotului ar fi mai eficientă sub o îndrumare permanentă a unui episcop.¹⁷

Fruntaşul bănăţean supune forurilor componente o altă variantă privind înfiinţarea Episcopiei; transferarea celei de la Caransebeş la Timişoara.¹⁸ La 15 octombrie 1921, alături de Antoniu Mocsony, M. Groşianu şi Aurel Cosma, Emanuil Ungurianu a adresat un memoriu Congresului Naţional Bisericesc de la Sibiu în vederea realizării dezideratului românilor bănăţeni,¹⁹ iar la 14 octombrie 1923 unul a fost trimis Consiliului de Miniştri.²⁰ La 25 ianuarie 1924, în cadrul unei conferinţe pe care a ţinut-o la Casinoul militar-civil, liderul bănăţean după ce a prezentat cele mai semnificative date privind originea şi trecutul oraşului Timişoara, evidenţia nevoia unei catedrale, a Episcopiei precum şi a altor instituţii de cultură (universitate, academie industrială şi de comerţ). Subliniind în continuarea expunerii sale că între construcţia catedralei şi restaurarea Episcopiei există o strânsă legătură, Emanuil Ungurianu lansa chemarea ca toţi locuitorii provinciei, fără

deosebire de partid și de interese personale, să “pună umărul” la realizarea acestor proiecte.²¹

Seria memoriilor trimise forurilor politice și bisericești a continuat și în ultimii ani de viață ai lui Emanuil Ungurianu. Astfel, în 1925 s-a adresat Ministerului Cultelor, la 24 aprilie 1928 a cerut Consistoriului mitropolitan de la Sibiu adoptarea unor măsuri urgente pentru reînființarea Episcopiei,²² iar la 19 iunie 1928 s-a adresat mitropolitului Nicolae Bălan. Credem că ultima intervenție a constituit un adevărat strigăt de disperare din partea fruntașului bănățean căci el scria: “ori restaurarea, ori mutare, numai să se facă odată”.²³ În acest sens trebuie înțeleasă soluția propusă de el și de către alți frunțași timișoreni privind varianta transferării Episcopiei de la Caransebeș la Timișoara.

Prin stăruința sa, Emanuil Ungurianu a atras și Primăria orașului Timișoara în ampla acțiune de restaurare a Episcopiei. Din partea Primăriei au fost trimise Ministerului Cultelor, începând din 1921, cinci memorii bine documentate privind necesitatea realizării acestui proiect.²⁴

Tot datorită intervențiilor lui E. Ungurcanu, Primăria Timișoarei a donat în anul 1925 o suprafață de peste 5 iugăre pătrați în centrul orașului (Cetate) destinată construirii catedralei și edificiilor care urmau să adăpostească instituțiile episcopale, precum și un milion de lei plus 250.000 lei dobânzi. Terenul a fost transcris imediat în Cartea Funduară în proprietatea viitoarei Episcopii.²⁵

Legiferarea noii Episcopii a întârziat și după 1918, astfel că Emanuil Ungurianu a trecut în eternitate fără a-și vedea idealul împlinit.

Liviu Stan, în lucrarea “Episcopia Timișoarei” subliniază că factorii care au contribuit la întârzierea reînființării noii Episcopii au fost: lipsa solitudinii din partea autorităților politice centrale, precum și indolența organelor centrale bisericești de după 1925.²⁶

După moartea lui Emanuil Ungurianu, lupta pentru realizarea acestui obiectiv a fost continuată de către ceilalți frunțași bănățeni, el fiind atins în anul 1939, an în care regele Carol al II-lea a semnat decretul privind înființarea Episcopiei Timișoarei. În anul 1936 a început construirea Catedralei episcopale, lucrare terminată în anul 1946. Astfel, s-a împlinit visul pentru care au luptat cu atâta consecvență frunțașii români bănățeni vreme de aproape un secol.

Emanuil Ungurianu s-a ocupat de-a lungul vieții sale și de alte probleme cu care se confrunta biserica ortodoxă română din Banat. Astfel, una dintre preocupările sale a constituit-o înființarea unei parohii ortodoxe pentru românii din Vârșeț. În urma demersurilor sale, odată cu înființarea băncii “Lucafașul” a luat ființă și parohia ortodoxă română cu aprobarea Consistoriului Episcopiei Caransebeșului.²⁷

Începând din anii 1901-1902, Emanuil Ungurianu a urmărit și constituirea parohiei ortodoxe-române Timișoara, Principele Carol (Iosefin). A luat ființă un fond destinat acestui scop (Iacob și Lenca Marian au donat întreaga avere de 30.000 lei), dar autoritățile bisericești de la Arad au tergiversat lucrurile. După război, E. Ungurianu a convocat o adunare generală a românilor din Iosefin, prilej cu care a luat ființă un comitet parohial, avându-l ca președinte pe Nicolae Imbroane. În anul 1922 fruntașul bănățean a lansat o colecție în vederea zidirii bisericii, în care s-au adunat la 30 decembrie 1927, aproape trei milioane lei.²⁸

De la Comisia județeană pentru înfăptuirea reformei agrare a obținut pământul necesar în vederea construirii bisericii, Primăria Timișoarei și Prefectura județului Timiș-Torontal sprijinind financiar această acțiune (primar Lucian Georgevici, prefect: Iuliu Coste, consilierii culturali ai orașului Dimitrie Nistor și Gheorghe Birăescu). Emanuil Ungurianu a insistat ca terenul primit de noua parohie să fie înscris ca drept de proprietate în cartea funduară. Inițiativa s-a dovedit înțeleaptă, deoarece după moartea sa, reprezentanți ai minorităților și chiar ai românilor au cerut Primăriei să împiedice zidirea bisericii pe terenul donat în Piața Asănești.²⁹

Într-un memoriu datând din 10 aprilie 1924, Emanuil Ungurianu cerea, în vederea întăririi elementului românesc din zona Recașului, înființarea unui protopopiat. El arăta că protopopiatul Belințului avea două cercuri electorale pentru alegerea deputatului sinodal: cercul Belinț din județul Timiș-Torontal având în componența sa 20 de comune și cercul electoral Balinț din județul Severin cu 22 de comune. Pentru o coordonare mai bună a activității administrative, fruntașul bănățean propunea ca protopopiatul Belinț să fie împărțit în două: comunale din cercul electoral Belinț să intre în componența viitorului protopopiat Recaș, iar cele din cercul electoral Balinț să facă parte din protopopiatul Balinț.³⁰

La toate aceste inițiative, s-au adăugat donațiile făcute diferitelor biserici. Astfel, cu prilejul rugii din cartierul timișorean Fabric, Emanuil Ungurianu a donat pentru biserica cartierului 2 florini și 50 de crițari.³¹ În același an a donat pentru zidirea noii biserici din Maierle Timișoarei 30 de florini.³² În anul 1910 în vederea renovării bisericii din Buziaș a donat 20 de coroane.³³

Reprezentant al românilor timișeni în Sinodul Episcopiei Aradului, Emanuil Ungurianu a desfășurat în cadrul acestui organism bisericesc o intensă și laborioasă activitate. De-a lungul anilor a fost ales în diverse comisii sinodale (comisia școlară în 1903; comisia petiționară în 1882, în comisia bisericească în 1897 etc.)³⁴ În acest for bisericesc, fruntașul bănățean și-a exprimat opiniile în privința celor mai importante probleme ale bisericilor ortodoxe române din Episcopia Aradului. Luând cuvântul la

ședința din 4/16 aprilie 1896, Emanuil Ungurianu a cerut ca pe viitor Consistoriile din Arad și din Oradea Mare să prezinte la fiecare Sinod eparhial o situație exactă a averilor și a capitalului investit. Deputatul bănățean a mai propus cu acest prilej crearea unui fond de amortizare destinat reparării bisericilor.³⁵

În anul 1897 au fost înregistrate ilegalități în alegerile de deputați sinodali din zona Pecica. Emanuil Ungurianu a fost delegat de către Sinodul Episcopiei să rezolve acest litigiu.³⁶ Tot el a fost propus să rezolve controversa apărută în anul 1899 între Consistoriul Episcopiei Aradului și comisia bisericească Sânmihaiu Român, cu privire la cota de contribuție pe care o datora această localitate.³⁷ La același Sinod a fost luată în discuție o problemă gravă a frecvenței reduse a elevilor în școlile române confesionale. În intervenția sa, E. Ungurianu a cerut Consistoriului episcopal cercetarea cauzelor acestui fenomen și luarea unor măsuri ferme pentru înlăturarea lor. Cu același prilej a susținut și sprijinirea financiară de către Consistoriul episcopal din Arad a Gimnaziului de la Brad.³⁸

În anul 1907, Emanuil Ungurianu atrage atenția asupra situației materiale precare a funcționarilor Consistoriului, a cadrelor didactice de la Seminarul teologic din Arad și propune ridicarea salariilor acestora cu 400 de coroane anual.³⁹ În condițiile votării legii Appony, fruntașul bănățean s-a pronunțat, în timpul lucrărilor acluișași sinod, pentru crearea unui fond cultural diecezan în vederea sprijinirii financiare a școlilor confesionale românești din această zonă.⁴⁰

La lucrările sinodale din anul 1912 a fost luată în discuție problema concubinajului. În intervenția sa, Emanuil Ungurianu a propus trimiterea unei circulare tuturor preoților, care urma să fie citită în biserică la marile sărbători religioase arătându-se că femeile care trăiesc în concubinaj, precum și copiii rezultați în urma acestei legături nu moștenesc nimic din averea bărbatului, respectiv al tatălui. El a mai propus ca avocații români să "înlesnească pentru poporenii români în chip gratuit formele de cununie și să-i îndrume la organele bisericești pentru încheierea căsătoriei canonice".⁴¹ Tot în anul 1912 a fost luată în discuție problema construirii unui institut de fete la Arad. Emanuil Ungurianu a propus, ca în acest institut să învețe doar 80 de eleve, iar în cazul în care fondul existent era insuficient pentru construirea edificului, Consistoriul arădean să sprijine financiar înființarea acestei instituții.⁴²

Biserica ortodoxă română din Banat s-a confruntat și cu problema împărțirii averilor mănăstirești după despărțirea de biserică sârbă (1864). În fața poziției Bisericii sârbe, de refuzare a drepturilor ce reveneau Bisericii ortodoxe române, Emanuil Ungurianu a cerut Mitropoliei Sibiului acțiunea

în judecată a Bisericii sârbe. Cererea a fost respinsă, dar tratativele dintre cele două părți n-au dus la nici un rezultat. În această situație, Biserica sârbă a fost acționată în judecată.⁴³ La 30 martie/12 aprilie 1900, episcopul Mețeanu îi cerea lui Emanuil Ungurianu opinia asupra acestui proces.⁴⁴ În anul 1906, la sinodul de la Arad, Emanuil Ungurianu, alături de dr. Nicolae Oncu, Nicolae Zigru a fost ales jurist consult cu sarcina de a ajuta delegația congresuală în continuarea energică a acțiunilor legale, în vederea obținerii drepturilor bisericii ortodoxe române asupra mănăstirilor rămase în administrație comună cu ierarhia sârbă.⁴⁵

Datorită acestor măsuri, Biserica ortodoxă sârbă a fost nevoită să recunoască drepturile Bisericii ortodoxe române.

Emanuil Ungurianu a militat pentru implicarea Bisericii în rezolvarea problemelor cu care se confruntau românii. În opinia sa, aceste probleme erau: numărul mare de căsătorii neligitime; procesul de maghiarizare forțată; încercarea autorităților politice de a transforma școlile confessionale în școli comunale de stat.⁴⁶

O altă preocupare a fruntașului bănățean a fost legată de păstrarea autonomiei bisericii ortodoxe române. Într-un articol apărut în "Tribuna" în anul 1910, E. Ungurianu arăta falsitatea teoriei potrivit căreia poporul român era sărac. Subliniind că sărăcia duce la cerșit, autorul susținea că pentru un popor care poate, vrea să muncească și are o minte sănătoasă, sărăcia constituie o rușine. Dând drept exemplu biserica catolică, Emanuil Ungurianu îi chema pe cei cu avere și fără familii să facă donații bisericii. În încheiere, el atrăgea atenția asupra faptului că singură, averea proprie putea să asigure existența și independența bisericii ortodoxe române din Imperiul austro-ungar.⁴⁷

O altă problemă asupra căruia s-a pronunțat fruntașul român a fost cea a statutului preotului. Amintind legătura strânsă ce existase în trecut între soarta poporului român, a bisericii și a preotului, Emanuil Ungurianu aprecia că o dată cu introducerea salarizării parțiale a preoților ortodocși români de către stat, se observă o tendință de schimbare a mentalității unor preoți, care-și pierd din interesul pentru soarta mirenilor. Astfel, el arăta că organizarea preoților într-o castă este un fenomen neîntâlnit în trecutul poporului român, slujind interesul guvernanților. Acest fapt va determina ura poporului față de preoți, fiind un adevărat dezastru pentru biserică.⁴⁸

În întreaga sa activitate, Emanuil Ungurianu a fost preocupat de întărirea bisericii ortodoxe române din Banat, reînființarea Episcopiei de Timișoara urmând să constituie, în viziunea fruntașului bănățean, actul principal al acestui proces.

Din această perspectivă el a intervenit la sinoadele de la Arad și la Congresele Naționale-Bisericești de la Sibiu prezentând o documentație tehnică riguros întocmită. În același timp el s-a ocupat de constituirea unor fonduri necesare reînființării Episcopiei, și a instituțiilor aferente acesteia. După primul război mondial demersurile sale au continuat, fruntașul bănățean solicitând, în noile condiții, sprijinul autorităților politice centrale de la București.

Emanuil Ungurianu a sprijinit construirea de noi biserici, și înființarea unor parohii, acordând ajutor financiar acestor proiecte. Mult timp membru în Consistoriul Episcopiei Aradului, fruntașul bănățean a susținut necesitatea întăririi învățământului confesional românesc, și acordării de sprijin material corpului didactic din aceste școli, precum și a formării de preoți și învățători cu un grad ridicat de cultură în vederea luminării poporului.

Emanuil Ungurianu a susținut energic păstrarea autonomiei bisericii ortodoxe române, considerată drept singurul mod de reprezentare a intereselor reale ale românilor din Imperiul austro-ungar.

Emanuil Ungurianu, conștient de rolul de educator al bisericii, a cerut în repetate rânduri ca preoții să se intereseze și să aducă răspunsuri la problemele românilor.

Toate aceste demersuri au venit din partea unui om convins de rolul important al bisericii în emanciparea morală, spirituală și politică a poporului român.

NOTE

¹ Liviu Stan, *Episcopia Timișorii*, Sibiu, 1940, p. 9.

² *Date din...*, p.2.

³ Gheorghe Cotoșman, *Restaurarea episcopiei Timișorii*, Timișoara, 1935, p. 28.

⁴ I.D. Suci, *Monografia Mitropoliei Banatului*, Timișoara, Editura Mitropoliei Banatului, 1977, p. 220.

⁵ Gheorghe Postelnicu, *Emanuil Ungurianu și biserica*, în *Analele Banatului*, an. IV, aprilie-decembrie, 1931, p. 6.

⁶ *Ibidem*, p. 8.

⁷ *Ibidem*, p. 12.

⁸ Direcția județeană Timiș a Arhivelor Naționale, *fond Emanuil Ungurianu*, d.1/1864, f. 35, 44.

⁹ I.D. Suci, *op. cit.*, p. 225.

¹⁰ Gheorghe Cotoșman, *op. cit.*, p. 44.

- ¹¹ *Drapelul*, 15/28 aprilie 1904, p. 2.
- ¹² Liviu Stan, *op. cit.*, p. 23.
- ¹³ *Drapelul*, 14/27 octombrie 1906, p. 2.
- ¹⁴ *Ibidem*, 10/23 octombrie 1909, p.2.
- ¹⁵ I.D. Suci, *op. cit.*, p. 225.
- ¹⁶ Gheorghe Postelnicu, *op. cit.*, p. 14.
- ¹⁷ Direcția județeană Timiș a Arhivelor Naționale, *fond Emanuil Ungurianu*, d. 1/1864, f. 52.
- ¹⁸ Gheorghe Postelnicu, *op. cit.*, p. 16-17.
- ¹⁹ Liviu Stan, *op. cit.*, p. 81.
- ²⁰ Direcția județeană Timiș a Arhivelor Naționale, *fond Emanuil Ungurianu*, d.1/1864, f. 73-74.
- ²¹ *Voința Banatului*, 3 februarie 1924, p. 1.
- ²² Liviu Stan, *op. cit.*, p. 81.
- ²³ *Ibidem*.
- ²⁴ Gheorghe Cotoșman, *op. cit.*, p. 52.
- ²⁵ *Date din...*, p. 2.
- ²⁶ Liviu Stan, *op. cit.*, p. 32-33.
- ²⁷ *Date din...*, p. 13-14.
- ²⁸ Ioan Imbroane, *Emanuil Ungurianu și organizarea parohiei ortodoxe române Timișoara - Principele Carol*, în *Analele Banatului*, an. IV, aprilie - decembrie 1931, p. 22-23.
- ²⁹ *Ibidem*, p. 26.
- ³⁰ Direcția județeană Timiș a Arhivelor Naționale, *fond Emanuil Ungurianu*, d. 33/1924, f.1.
- ³¹ *Dreptatea*, 31 iunie/12 august 1894, p. 5.
- ³² *Ibidem*, 6/18 aprilie 1894, p. 5.
- ³³ *Drapelul*, 25 februarie/10 martie 1910, p. 3.
- ³⁴ *Vezi în acest sens Drapelul*, 17/30 aprilie 1903, p. 3; *Biserica și școala*, nr. 16/1887, p. 131. *Ibidem*, nr. 17/1897, p. 147.
- ³⁵ *Biserica și școala*, nr. 15/1896, p. 117.
- ³⁶ *Dreptatea*, 28 aprilie/10 mai 1897, p. 1.
- ³⁷ *Biserica și școala*, nr. 19/1899, p. 147.
- ³⁸ *Ibidem*, p. 148.
- ³⁹ *Ibidem*, nr. 20/1907, p. 2.
- ⁴⁰ *Ibidem*, p. 4.

⁴¹ *Ibidem*, nr. 17/1912, p. 3.

⁴² *Ibidem*, p. 9.

⁴³ Gheorghe Postelnicu, *op. cit.*, p. 20.

⁴⁴ Direcția județeană Timiș a Arhivelor Naționale, *fond Emanuil Ungurianu*, d. 1/1864, f. 182.

⁴⁵ *Biserica și școala*, nr. 18/1906, p. 4.

⁴⁶ *Dreptatea*, 15/27 martie 1895, p. 2-3.

⁴⁷ Emanuil Ungurianu, *Din scrierile mele*, p. 20.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 16-20.

PREOCUPĂRI ALE LUI EMANUIL UNGURIANU ÎN ALTE DOMENII CULTURALE

Intelectualii români din Ardeal și Banat au fost preocupați de înființarea unui teatru românesc, scop în care a luat ființă “Societatea pentru crearea unui fond de teatru românesc”. În Banat, această societate a fost constituită în anul 1870, printre membrii fondatori numărându-se și Emanuil Ungurianu. Se avea în vedere strângerea de fonduri în vederea organizării și susținerii unei instituții teatrale românești în această provincie. Ea a funcționat până la începutul primului război mondial și a ajutat cu stipendii tinerii actori români.¹ Emanuil Ungurianu a făcut parte și din Comitetul de conducere al “Societății pentru crearea unui fond de teatru românesc” din Transilvania, începând cu anul 1902.²

În atenția omului de cultură bănățean s-a aflat și crearea unei “Reuniuni a femeilor române din Timișoara și provincie”, cu scopul declarat de a contribui la ridicarea gradului de cultură a femeilor simple. Un rol major urmau să-l dețină, în cadrul acesteia, doamnele române din înalta societate. Din 1892, cu sprijinul protopopului Timișoarei, dr. Traian Puticiu, Emanuil Ungurianu a organizat o serie de adunări ale intelectualelor din Timișoara, în cadrul cărora s-au elaborat statutele reuniunii. Având drept model de organizare “Reuniunea femeilor române din Sibiu”, asociația timișoreană și-a început activitatea în 1894, prima președintă fiind Maria Puticiu. Școala românească din Timișoara s-a numărat printre beneficiarii activității acestei organizații.³

În procesul de emancipare culturală a femeilor române din Banat, școala și biserica ar fi trebuit să ocupe în viziunea lui Emanuil Ungurianu, un loc aparte. El atrăgea atenția asupra faptului că, în condițiile în care aceste două instituții nu-și asumau această misiune, tinerele din familiile românești (în special cele de la orașe) “se învârtteau în societăți străine, se măritau după străini și se pierdeau de neam”.⁴

Referindu-se la starea culturală a românilor din Imperiul Austro-Ungar de la începutul acestui secol, E. Ungurianu arăta existența a doar trei centre culturale active - Blajul, Sibiu și Dej. El critica atitudinea oamenilor de cultură din aceste centre, care se conduceau în acțiunile lor după interesele

locale, neglijând situația culturală a celorlalte zone locuite de români din Imperiu și le cerea acestora să se implice în răspândirea culturii în toate aceste teritorii.⁵

Aceste demersuri, înființarea unui teatru românesc, a “Reuniunii femeilor române din Timișoara și provincie”, apariția de noi centre de cultură, au urmărit emanciparea culturală a românilor bănățeni, răspunzând astfel nevoilor imperioase ale vremii.

NOTE

¹ *Date din...*, p. 4.

² *Drapelul*, 29 august-11 septembrie 1902, p. 1.

³ *Date din...*, p. 22-23.

⁴ Emanuil Ungurianu, *Din scrierile mele*, Arad, 1913, p. 49.

⁵ *Ibidem*, p. 24.

ACTIVITATEA CULTURALĂ A LUI EMANUIL UNGURIANU ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

O preocupare majoră a autorităților române din Banat imediat după Marea Unire a constituit-o reorganizarea instituțiilor de cultură din provincie, având în vedere faptul că înainte de 1918 ele au slujit interesele maghiare, iar în timpul războiului activitatea lor s-a întrerupt datorită evenimentelor militare.

Printre cele mai importante instituții ce trebuiau revitalizate s-a numărat și Muzeul Banatului. Societatea de Arheologie și Istorie a luat ființă în anul 1872, fiind fondată de către Sigismund Ormós.¹ Activitatea Societății a fost întreruptă în perioada războiului, atât din cauza lipsei personalului (mobilizat)², cât și a inexistenței fondurilor necesare, deoarece o mare parte a capitalului Muzeului a fost depus ca împrumut de stat de război ce nu aducea nici un venit.³ În plus în timpul războiului colecția Muzeului a avut de suferit în urma transferării unor piese istorice importante la Budapesta și Belgrad. La 8-9 noiembrie 1918 delegatul Ministerului Cultelor din Budapesta, Leopold Acs a sosit în Muzeu, cu scopul de a transporta în capitala Ungariei depozitele statului și obiectele mai valoroase. Din cauza dificultăților de transport, au fost luate în total doar 1882 de obiecte, în special monede.⁴ Între 25 mai - 18 iunie 1919 trupele sârbești au revendicat obiectele depozitate de stat, toate obiectele bănățene de interes sârbesc, precum și muzeul regimentului de infanterie 61. În afară de acesta, au mai fost furate 186 de obiecte, având o valoare considerabilă (un tablou costa 10-20.000 de lei).⁵

După încetarea ocupației sârbești, fruntașii bănățeni au contactat Ministerul Instrucției Publice în vederea reorganizării Muzeului din Timișoara. Un rol de seamă în această activitate l-a avut Emanuil Ungurianu care în ianuarie 1922 a fost numit comisar ministerial și însărcinat cu reorganizarea societății. Constatând greutățile financiare cu care se lupta Societatea, E. Ungurianu a efectuat o serie de demersuri în vederea trecerii Muzeului în proprietatea Primăriei orașului.⁶ După eforturi susținute, învinsă fiind și teama unora privind intenția guvernului român de a prelua la București obiectele muzeistice de valoare din provinciile recent alipite,⁷ Muzeul și-a redeschis porțile pentru public la 1 iulie 1921. În noua sa organizare, Muzeul cuprindea trei secții⁸, ajungând în 1927 la 9 secții.⁹

Printre cei care au contribuit la îmbogățirea bibliotecii Muzeului a fost și Emanuil Ungurianu, el donând 17 lucrări printre care se numărau și A.D. Xenopol "Istoria Românilor" și V. Păcățianu "Cartea de aur".¹⁰

La 6 ianuarie 1922 și-a reînceput activitatea Societatea Istorică și Arheologică, Emanuil Ungurianu aflându-se în fruntea celor care au contribuit la renașterea acesteia.¹¹

Emanuil Ungurianu a fost preocupat și în continuare de soarta Muzeului Banatului, mai ales că a deținut în primii ani interbelici și funcția de inspector cultural. Astfel, în anul 1923, E. Ungurianu a cerut transferarea materialului Secției de științe naturale ce se afla depozitat în clădirea Muzeului într-un alt edificiu, pentru a se putea realiza o expoziție permanentă în Muzeu. E. Ungurianu mai avea în vedere și o altă variantă, aceea a donării materialului Societății de științe naturale orașului, prin intermediul Muzeului.¹²

Tot în cursul anului 1923 Emanuil Ungurianu a prezentat propunerea de verificare a inventarului Muzeului. Primăria orașului Timișoara a aprobat această propunere, decizând ca inventarierea pieselor Muzeului să se realizeze sub controlul direct al consilierului cultural.¹³

În 1924, Emanuil Ungurianu arătând că în clădirea în care funcționa Muzeul nu mai exista spațiu pentru depozitarea pieselor istorice, ce nu puteau fi expuse publicului, solicita construirea în centrul orașului a unui edificiu muzeistic mai încăpător care să permită și înființarea de noi secții. În vederea alegerii terenului destinat acestui scop, Emanuil Ungurianu a propus înființarea unei comisii.¹⁴

Consiliul comunal a aprobat această inițiativă, printre cei aleși în această comisie figurau alături de Emanuil Ungurianu Gh. C. Birăescu (consilier cultural), Adrian Suciu (arhitectul orașului), inginer Cornel Horșia (șeful serviciului tehnic comunal), dr. Octavian Poștean (șeful serviciului sanitar al orașului).

La 17 iulie 1924, Emanuil Ungurianu a adresat Consiliului Comunal al Orașului Timișoara un raport privind activitatea acestei comisii, în care era menționat și terenul destinat ridicării clădirii Muzeului.¹⁵

Intelectualii români din Banat au fost preocupați în primii ani interbelici de reînființarea Societății de științe naturale din Timișoara.

Înainte de 1918 aceasta a existat sub denumirea de "Societatea naturaliştilor din Ungaria de Sud", ea organizând, într-o primă etapă, doar conferințe științifice. În 1877 secretarul societății a propus înființarea unui muzeu de științe naturale. În anul 1898 colecțiile societății au fost supuse controlului statului prin intermediul Inspectoratului Muzeelor (colecția însuma circa 1300 de obiecte). În perioada primului război mondial Societatea și-a sistat activitatea.¹⁶

După primul război mondial, Emanuil Ungurianu, Ioachim Miloia, Aurel Contrea, G. Postelnicu au inițiat primele demersuri pentru reînființarea Societății. Proiectul de statut avea ca bază vechiul statut, cu modificările de rigoare.¹⁷

Emanuil Ungurianu a lansat invitațiile în vederea adunării de constituire a “Societății pentru cultivarea Științelor Naturale”, aceasta având loc la data de 20 mai 1928 în Sala festivă a Școlii Superioare de comerț, fiind prezidată de către Emanuil Ungurianu. Scopul Societății era de a întreprinde cercetări științifice pe teritoriul Banatului românesc precum și în regiunile învecinate.

Președintele comitetului de conducere a fost ales dr. A. Câdea, care a propus ca președinte de onoare al Societății pe Emanuil Ungurianu “ca recunoștință a prodigioasei sale activități întru reînființarea Societății”. În unanimitate, membrii Societății au acceptat această propunere.¹⁸

Emanuil Ungurianu a contribuit la crearea fondului patrimoniului Societății cu suma de 60 de lei.¹⁹

În statutul Societății se mai prevedea ca obiectele adunate să fie depuse pentru păstrare la secția de Științe-naturale a Muzeului Bănățean Timișoara, până când Societatea își va avea propriul său muzeu. Se mai avea în vedere și înființarea unei biblioteci, iar fondul noii societăți avea să fie alcătuit din taxele plătite de către membrii săi, din donații, subvenții etc.²⁰

Emanuil Ungurianu a activat în vederea ridicării în capitala Banatului a unui palat cultural. În concepția sa, științele, artele, societățile culturale trebuiau să “aibă localuri pentru birourile lor, ca să își poată dezvolta fără obstacole activitatea lor posibilă...”

Noul edificiu cultural, având drept modele, Ateneul român, Palatul “Fundăția Carol” din București, precum și Palatul Culturii din orașul Arad, urma să cuprindă o sală mare pentru concerte, o sală în care să se desfășoare conferințele științifice, 3-4 încăperi destinate expozițiilor permanente de pictură, sculptură, artă grafică și artă decorativă. Viitorul Palat trebuia să adăpostească și sediile Societății de Istorie și Arheologie, Societății de Științe Naturale, Societății de Arte Frumoase, Reuniunii Femeilor Române, precum și alte societăți de științe practice și economice.

Emanuil Ungurianu evidenția că sarcina ridicării Palatului Culturii din Timișoara revenea orașului și instituțiilor financiare românești din Banat.²¹

Locul unde urma să se ridice Palatul Culturii a fost propus de aceeași comisie care a stabilit și terenul pentru construirea noului Muzeu.²²

Ridicarea nivelului de cultură al poporului român a continuat să fie o preocupare esențială a lui Emanuil Ungurianu și după realizarea Marii Uniri.

Pentru împlinirea acestui deziderat, E. Ungurianu a activat intens în vederea înființării în Banat a Caselor Naționale. În viziunea sa prin intermediul acestora urma să fie promovată educația națională, morală, intelectuală, fizică și economică a populației românești.²³ Fruntașul bănățean sublinia că de rapiditatea emancipării culturale și economice a elementului românesc depindea însăși supraviețuirea națională: “suntem înapoia nemților, jidanilor și ungurilor cu cel puțin 20 de ani, deci trebuie să lucrăm și să-i ajungem și în cultură și în avere, căci numai așa salvăm România pe sama noastră.”²⁴

La sfârșitul anului 1920 a avut loc o adunare la Timișoara în vederea înființării Casei Naționale în capitala județului, alcătuindu-se cu acest prilej, un comitet prezidat de către Emanuil Ungurianu ce avea menirea să realizeze acest important obiectiv. Comisia a stabilit statutul Casei Naționale, potrivit căruia Casa Națională Centrală din Timișoara urma să organizeze instituții similare în fiecare localitate rurală românească din județul Timiș-Torontal, acestea fiind subordonate celei din capitala județului.

La începutul anului 1921, Casa Națională din Timișoara și-a început activitatea.

Membru fondator al acesteia, Emanuil Ungurianu a contribuit cu sume importante de bani pentru îmbogățirea fondului noii instituții culturale.²⁵

Alături de intelectualii județului Timiș-Torontal, Emanuil Ungurianu s-a angajat după anul 1921 la ampla acțiune de înființare a Caselor Naționale în localitățile rurale românești din județ. La 14 ianuarie 1923, fruntașul bănățean cerea ca în localitățile unde intelectualii nu întreprindeau nimic în vederea constituirii Caselor Naționale, inițiativa să fie preluată de către fruntașii satelor respective.²⁶

Datorită intervențiilor lui Emanuil Ungurianu, Ministerul Agriculturii a acordat acestor instituții spre folosință pe o perioadă de 3 ani, câte 2 jughere de pământ pentru a-și putea aduna capital.

Până în anul 1927 s-au organizat case naționale în 96 de sate românești din județul Timiș-Torontal.²⁷

În același timp, la Timișoara au demarat lucrările în vederea construirii unui edificiu propriu al Casei Naționale, care să adăpostească cancelariile tuturor societăților culturale, științifice, economice și sociale ale românilor din Timișoara. În urma demersurilor efectuate de E. Ungurianu, s-a renunțat la plata terenului pe care urma să se ridice această clădire, începând și strângerea fondurilor necesare construirii clădirii.²⁸

La 7 aprilie 1927, într-un memoriu către prefectul județului, E. Ungurianu solicita încadrarea Caselor Naționale în cadrul secției culturale a Prefecturii județului.²⁹

Casele Naționale din județ au organizat în perioada interbelică ample acțiuni culturale, științifice menite să ridice gradul de cultură al poporului român. Totodată această adevărată instituție de cultură românească a cerut forurilor competente rezolvarea unor probleme stringente pentru națiunea română. Astfel, în octombrie 1921, în numele Casei de Educație Națională din Timișoara, Emanuil Ungurianu a trimis guvernului un memoriu privind înființarea de școli de arte și meserii înzestrate cu internate și care să atragă tineretul de ambele sexe de la sate la orașe în industrie și comerț.³⁰

Un alt memoriu în numele aceleiași instituții cerea puterii executive din România declanșarea imediată a acțiunii de repatriere și colonizare a elementului românesc aflat peste granițele țării.³¹

În vederea ridicării nivelului de cultură al țărănimii românești, Emanuil Ungurianu a activat intens în primul deceniu de după Unire pentru înființarea

Reuniunii femeilor române de la sate. În acest sens liderul românilor bănățeni evidențiază faptul că gradul de bunăstare al unui popor este strâns legat de cel de cultură, fiind foarte important ca educarea țăranului român să continue și după ce acesta termină școala primară. În continuare, Emanuil Ungurianu subliniază necesitatea ridicării culturale a țărăncii române, în acest scop urmând a fi înființate Reuniunea Femeilor Române din mediul rural. Reuniunile erau conduse de către intelectualele satelor, acestea fiind sprijinite de către femeile intelectuale din orașe. Reuniunile aveau menirea de a organiza șezători; spectacole de folclor și de teatru; conferințe privind educația și alimentarea copiilor; confecționarea îmbrăcăminte pentru copii; pregătirea diverselor preparate culinare; sfaturi de igienă și sănătate; economia de casă; agricultură; expoziții de copii până la 5 ani cu premii pentru mamele copiilor bine îngrijiți; de combatere a luxului în îmbrăcăminte și în economia de casă; pentru cultivarea portului național; ajutorarea cu îmbrăcăminte și rechizite școlare a familiilor mai sărace.

Statutul Reuniunii Femeilor Române de la sate a fost elaborat de către Casa de Educație Națională din Timișoara.³²

În 1925 la inițiativa lui Emanuil Ungurianu a luat ființă și Reuniunea Femeilor Române din cartierul Fabric din Timișoara, având în fruntea sa pe Ela Ioanovicu.³³ Una dintre sarcinile acestei reuniuni o constituia și strângerea de fonduri pentru administrarea Căminului de ucenici.³⁴

În anii de după primul război mondial, Emanuil Ungurianu a luat legătura cu fruntași ai vieții culturale, politice și militare din Timișoara în scopul de a se organiza în capitala Banatului o serie de conferințe cu caracter cultural și științific. Astfel, au fost organizate în clădirea Politehnicii conferințe privind diverse domenii ale științelor reale, iar la Cercul Militaro-Civil, conferințe de cultură generală în cadrul cărora au expus diverse personalități.³⁵

Emanuil Ungurianu era conștient de rolul instituțiilor culturale în viața statului național român unitar. El a activat intens după 1918 în vederea creării unor instituții culturale solide, antrenând în acest scop factorii politici locali, cât și cei centrali.

Reorganizarea Muzeului Banatului, a Societății de Științe Naturale sunt exemple elocvente în acest sens.

Totodată fruntașul bănățean a desfășurat și după război, o activitate remarcabilă în vederea ridicării gradului de cultură al poporului român, în special al țăranului bănățean. În Timișoara, alături de alți intelectuali, a lansat ideea organizării de conferințe de popularizare a științei și culturii, iar în lumea satului a militat pentru înființarea Caselor Naționale. În urma eforturilor depuse, Casa Națională a devenit o adevărată instituție de cultură, având un rol important în educarea țăranului, în perioada interbelică.

Emanuil Ungurianu a acordat o atenție deosebită culturii deoarece era conștient că de emanciparea culturală depinde însăși existența statului român.

NOTE

- ¹ Coriolan Petreanu, *Muzele din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș. Trecutul, prezentul și administrarea lor*, București, Editura "Cartea Românească", 1922, p. 98.
- ² *Ibidem*, p. 181-192.
- ³ *Ibidem*, p. 103.
- ⁴ *Ibidem*, p. 100.
- ⁵ *Ibidem*, p. 101.
- ⁶ Arhiva Muzeului Banatului, *fondul Muzeul Banatului*, d.1/1930, f.1.
- ⁷ C. Petraru, *op. cit.*, p. 152
- ⁸ C. Groșoreanu, *Banatul de altă dată și de totdeauna*, Timișoara, 1946, p. 57.
- ⁹ *Călăuza Pinacotecei Muzeului Bănățean din Timișoara*, p. 1.
- ¹⁰ Direcția județeană Timiș a Arhivelor Naționale, *fondul Emanuil Ungurianu*, d. 39/1928, f.5.
- ¹¹ *Date din...*, p. 37.
- ¹² Arhiva Muzeului Banatului, *fond Muzeul Banatului*, d. 1/1930, f.3.
- ¹³ *Ibidem*, f. 4.
- ¹⁴ *Ibidem*, f. 5.
- ¹⁵ *Ibidem*.
- ¹⁶ C. Petreanu, *op. cit.*, p. 104.
- ¹⁷ Arhiva Muzeului Banatului, *fond Societatea de științe naturale Timișoara*, d. 1/1924, f. 4.
- ¹⁸ *Ibidem*, f. 16.
- ¹⁹ *Ibidem*, f. 15.
- ²⁰ *Ibidem*, f. 18.
- ²¹ *Idem*, *fond Muzeul Banatului*, d. 2/1930, f. 6.
- ²² *Ibidem*, f.7.
- ²³ Direcția județeană Timiș a Arhivelor Naționale, *fond Emanuil Ungurianu*, d. 1/1864, f. 51.
- ²⁴ *Voința Banatului*, 13 aprilie 1924, p. 1.
- ²⁵ Direcția județeană Timiș a Arhivelor Naționale, *fond Emanuil Ungurianu*, d. 9/1895-1918, f. 10.
- ²⁶ *Voința Banatului*, 14 ianuarie 1923, p. 2.
- ²⁷ *Date din...*, p. 34.
- ²⁸ *Ibidem*.
- ²⁹ Direcția județeană Timiș a Arhivelor Naționale, *fond Emanuil Ungurianu*, d. 28/1921, f.7.
- ³⁰ *Ibidem*, f. 3.
- ³¹ *Ibidem*, f. 1-2.
- ³² *Voința Banatului*, 12 septembrie 1926, p. 1.
- ³³ *Date din...*, p. 49.
- ³⁴ *Voința Banatului*, 14 iunie 1925, p. 2.
- ³⁵ *Date din...*, p. 43.

ACTIVITATEA ECONOMICĂ ȘI SOCIALĂ A LUI EMANUIL UNGURIANU

În a doua jumătate a secolului trecut, și în primele două decenii ale secolului nostru, românii bănățeni s-au confruntat cu o situație economică și socială dificilă, determinată de măsurile luate în aceste domenii de clasa politică dominantă a Imperiului austro-ungar.

Deși în această perioadă, industria din Banat a înregistrat un progres incontestabil, acesta a fost subordonat intereselor claselor dominante din imperiu. Datorită legislației adoptate, în întreprinderile din provincie domina capitalul austro-ungar și cel străin, cercurile guvernante maghiare împiedicând sistematic investiția de capital românesc.¹ În aceste condiții, burghezia românească a deținut o poziție periferică în economia provinciei, situație similară cu cea din Transilvania.

Pe de altă parte, burghezia maghiară și austriacă a căutat să frâneze accesul muncitorilor români spre ramurile industriale, încurajând elementul german și maghiar. Inexistența până în anul 1918 a unei școli de meserii în limba română în această zonă a Imperiului reprezintă o dovadă elocventă în acest sens.²

Începând din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, mutații importante au survenit și în agricultura Banatului, determinate în special de pătrunderea relațiilor capitaliste în acest important sector economic. În condițiile preponderenței politice a moșierimii și burgheziei maghiare, ce urmărea realizarea "statului național unitar" maghiar, nu putem vorbi de o repartitie corectă a pământului în funcție de numărul locuitorilor pe naționalități.³

Statisticile evidențiază faptul că marea proprietate se afla într-o proporție covârșitoare în mâinile moșierimii maghiare și germane, în timp ce, marea masă a populației românești rurale era formată din țărănimea săracă.⁴

Pentru a lovi în elementul românesc, la sfârșitul secolului al XIX-lea au fost efectuate o serie de colonizări cu maghiari în localitățile cu mare concentrare demografică românească, cei instalați aici primind o serie de avantaje economice.

Datorită impozitelor mari față de stat, a nevoilor de hrană și de inventar agricol, la care s-au adăugat anii de secetă ce au dus la recolte foarte slabe, precum și anii de criză economică, țărani români au fost nevoiți să recurgă la împrumuturi bancare în condiții foarte dezavantajoase (dobânzi ridicate). Pentru a-și achita datoriile bancare, mulți țărani bănățeni au fost nevoiți să-și vândă pământul sau să emigreze în Statele Unite ale Americii.⁵

Conducătorii românilor bănățeni au activat intens în vederea apărării drepturilor economice ale populației majoritare din provincie, un rol important în acest sens avându-l Emanuil Ungurianu.

Emanuil Ungurianu a fost preocupat de problemele economice și sociale ale neamului său încă din timpul studenției sale.

Analizând evoluția societății umane în epoca modernă, Emanuil Ungurianu ajunge la concluzia că revoluția industrială a determinat mutații semnificative în plan politic și social, noua clasă socială ce a apărut în urma acestei revoluții a înregistrat o creștere din punct de vedere numeric, problemele sociale ale muncitorilor trebuind a fi luate în serios de guvernanți pentru a fi asigurată stabilitatea politică a statelor europene.

În opinia studentului bănățean, sistemul de îmbunătățire a situației muncitorimii ar include două etape: 1) asigurarea pe durata vieții muncitorului și a familiei sale după decesul acestuia; 2) existența clasei respective independent de fluctuația continuă a vieții economice în ansamblu. Potrivit lui E. Ungurianu, muncitorimea ajunge în stare de sărăcie datorită lipsei posibilităților de lucru, a crizelor economice generale sau particulare, a îmbolnăvirilor sau datorită decesului lucrătorului care era susținătorul familiei, precum și a dezacordului dintre cantitatea muncii și salariul primit.

Ca modalitate de remediere a acestor stări negative, el propunea realizarea sistemului de asigurare reciprocă, fără contribuția sau amestecul statului.

Pentru transpunerea în practică a proiectului său, viitorul lider bănățean avea în vedere înființarea caselor de păstrare, instituții care urmau să acumuleze treptat sume modeste și să favorizeze în timp existența unui capital, ce putea fi utilizat de către toți depunătorii muncitori. Prin intermediul acestor asociații va apărea și sentimentul de economisire și de cumpănire materială în rândul proletariatului. Luând în discuție stabilitatea caselor de păstrare, E. Ungurianu atrăgea atenția că aceasta trebuia pusă în relație directă cu siguranța statală sub raport politic, economic și financiar, o instabilitate în aceste sectoare impietând existența normală a acestei instituții.

O altă asociație constituită în vederea ajutorării muncitorimii era asociația de ajutor reciproc, care urma să reunească un număr de membri, ce ar achita o taxă în rate săptămânale sau lunare, sume utilizate în cazuri de boală sau de deces.

Muncitorii, în viziunea lui E. Ungurianu, mai puteau forma asociații de consum⁶ de achiziționare de bunuri mobile și imobile, sau de “anticipațiune”.⁷

În privința primei asociații, aceasta avea menirea de a achiziționa pentru membrii săi produse sub prețul pieței. Fiecare membru urma să depună în casa asociației o sumă de bani în funcție de posibilitățile sale materiale.⁸

Asociațiile pentru achiziționarea de bunuri mobile și imobile erau constituite din muncitori săraci, ce își vor reuni capitalurile de care dispun în vederea cumpărării de pământuri, podgorii, fabrici. Toate bunurile cumpărate aparțineau de drept societății, iar venitul se împărțea în funcție de capitalul depus de către fiecare membru. În cazul dizolvării acestei instituții, bunurile “se împartu între membrii societății”. Acest plan avea în vedere situația economică a românilor din Imperiul austro-ungar, în acest mod contribuindu-se atât la stoparea trecerii proprietății funciare românești în posesia străină, cât și la redobândirea terenurilor pierdute din cauza datoriilor.⁹

Societatea de anticipațiune avea rolul de a edifica proprietăți comune și de a culturaliza muncitorii săraci.

Emanuil Ungurianu sublinia faptul că statul, regimul politic, legislația, au obligația de a interveni pentru înlăturarea stării de sărăcie a muncitorului și pentru ca acesta să devină independent din punct de vedere economic. Impozitul urma să se stabilească în funcție de venitul realizat de fiecare membru al societății, iar libertatea capitalului, a proprietății funciare și a muncii trebuiau respectate cu strictețe.

Studentul român evidenția și necesitatea respectării dreptului la muncă, iar în cazul lipsei de capital și a mâinii de lucru, se putea utiliza capital și mână de lucru străine. În concepția sa, statul avea obligația de a participa la educarea poporului și de a sprijini material în special zonele cu populație sărăcită. De asemenea, prin sprijinirea institutelor economice, a școlilor manufacturiere, a expozițiilor cu produse și cu premii acordate anual, s-ar contribui la dezvoltarea gustului pentru știință, învățatură, hărnicie, dreptate, concurență loială etc.¹⁰

Problema emancipării din punct de vedere economic și social a românilor bănățeni l-a preocupat pe Emanuil Ungurianu și după terminarea studiilor universitare.

Până la moartea sa, fruntașul bănățean a acționat în vederea păstrării pământului în mâinile țăranilor români. În 1911, el afirma că “a cui e pământul, al aceluia e și țara”. În vederea păstrării pământului, Emanuil Ungurianu îi îndemna pe conaționali săi la solidaritate, la într-ajutorare, dând ca exemplu solidaritatea de care dau dovadă evreii când este vorba de apărarea drepturilor lor economice.¹¹ În același an, în cadrul articolului “Învățăturile unui econom” apărut în “Foaia poporului român”, a lansat un

nou apel în vederea păstrării pământului de către români arătând că e necesar ca băncile românești să-i ajute financiar pe țărani, în acest scop.¹²

În noile condiții de după 1918, liderul românilor bănățeni a întocmit o serie de memorii în vederea colonizării cu populație românească a localităților rurale din județele Timiș-Torontal. La 30 aprilie 1921 a expediat guvernului României un astfel de memoriu. Subliniind că elementul românesc trebuie să existe în județele de graniță, Emanuil Ungurianu cerea ca pe latifundiile ce vor fi expropriate să fie împroprietăriți coloniști români. Totodată, el cerea ca plasa Lipova odată cu noua lege administrativă, să revină județului Timiș-Torontal, deoarece aici populația românească este numeroasă.¹³ Un alt memoriu a fost trimis Prefecturii județului Timiș-Torontal, în care cerea ca în condițiile în care Jimbolia, unde exista o numeroasă populație germană, a revenit României, satele germane de lângă Mureș să fie alipite județului Arad pentru a se evita existența în apropierea frontierei a unei populații minoritare numeroase (ceea ce s-a și realizat în anii de după primul război mondial).¹⁴

El mai propunea în vederea creșterii numărului românilor din satele Banatului să fie colonizați și românii ce trăiesc în alte țări europene.¹⁵

Tot după primul război mondial E. Ungurianu a acționat în vederea înființării Camerelor agricole, ce aveau ca scop urmărirea modului în care se efectua trecerea de la agricultura extensivă la cea intensivă, pentru rentabilizarea acestui important domeniu economic.¹⁶ Pentru dezvoltarea agriculturii românești, liderul bănățean mai cerea protejarea de către statul român a acestui sector economic.¹⁷

În urma unei călătorii pe care a întreprins-o în Bavaria, E. Ungurianu s-a pronunțat pentru încurajarea industriei de casă, domeniu în care rolul femeilor urma să fie important.¹⁸ Abordând aceleași probleme, el scotea în relief că un popor care își “cultivă femeile paralel cu bărbații progresează mult mai ușor decât un popor care neglijează educația femeii”.

Educarea femeilor urma să se realizeze în școli profesionale, care să “creeze din ele soții, mame și economice”.¹⁹

Emanuil Ungurianu îi mai îndemna pe cei ce locuiau în mediul rural să se mai ocupe de albinărit și de creșterea viermilor de mătase. El sublinia că albinăritul era o îndeletnicire rentabilă, nevoia de miere de albine devenind mai mare odată cu creșterea numărului locuitorilor de la orașe. De asemenea, aceste îndeletniciri puteau fi practicate și de preoții și învățătorii satelor, care dispuneau de mai mult timp liber. Aceștia puteau organiza și conferințe în cadrul cărora să evidențieze avantajele creșterii albinelor.²⁰

Emanuil Ungurianu a fost preocupat de remedierea stărilor negative ce frâneau dezvoltarea economică a poporului său. Astfel, el a ajuns la concluzia că românii lucrau prea puține zile pe an, deoarece în calendarul ortodox-român existau numeroase sărbători religioase când nu se lucra (pe lângă cele 52 de duminici se mai pierdeau încă 27 de zile).²¹ Frunțașul

bănăţean cerea ca forurile conducătoare bisericeşti să reducă numărul sărbătorilor religioase de mai mică importanţă. Totodată, el consideră că trebuie şterse posturile din timpul verii, când munca la câmp este grea, iar cele din timpul iernii trebuie scurtate şi redusă severitatea lor.²²

Alte cauze care împiedicau progresul economic erau: concubinajul (decadenţa morală ducea la scăderea puterii morale şi economice a poporului),²³ scăderea natalităţii românilor bănăţeni (naşterea unui sau cel mult doi copii), luxul,²⁴ nivelul scăzut de cultură. Referindu-se la acest ultim aspect, Emanuil Ungurianu arăta că lipsa de cultură ducea la pretenţii mai mici şi drept urmare se lucra mai puţin, se producea mai puţin, toate acestea având drept consecinţă un nivel de trai scăzut.

În aceeaşi ordine de idei, toată societatea românească, afirmă liderul bănăţean, trebuia să contribuie la ridicarea culturală a poporului, deoarece "din cultură răsare bunăstarea economică".²⁵

Emanuil Ungurianu a acordat atenţie şi dezvoltării industriei româneşti. Referindu-se la aceasta, el arăta că tinerii meseriaşi şi comercianţi români nu puteau începe o carieră independentă, datorită lipsei de capital. De aceea, după realizarea Unirii, la 15 noiembrie 1924, E. Ungurianu a convocat la Prefectura judeţului Timiş-Torontal o adunare cu mai mulţi fruntaşi români din Timişoara în vederea înfiinţării unei instituţii financiare care să-i ajute pe meseriaşii şi comercianţii români. Având ca model o instituţie similară sârbească, s-a înfiinţat societatea numită "Protectorul", s-au votat statutele, s-a ales un comitet executiv şi unul de cenzori, s-a început adunarea subvenţiilor. Din comitetul executiv au făcut parte: E. Ungurianu, dr. Iuliu Coste, dr. Lucian Georgevici, Emanuil Comşa, dr. Ioan Doboşan, D. Nistor. Potrivit statutelor, societatea acorda credite cu dobânzi mici sodalilor români, care au lucrat la patroni cel puţin patru ani, iar debitorii erau ţinuţi sub supraveghere de către conducerea instituţiei. La finele lunii iunie 1929 "Protectorul" dispune de un capital de 1.636.833 lei, în decursul anilor 1926-1927 acordând împrumuturi unui număr de 15 sodali români ce acţionau în diverse domenii.²⁶

Pentru încurajarea industriei autohtone, E. Ungurianu solicita adoptarea de către guvernanţi a unor legi protecţioniste, oprindu-se astfel importul unor produse industriale. El mai reliefa rolul important al Camerelor de comerţ în activitatea industrială, precum şi nevoia de oameni competenţi în fruntea acestora.²⁷

Referindu-se la activitatea comercială din România reîntregită, fruntaşul bănăţean aprecia drept greşită libertatea acordată cetăţenilor străini de a se stabili în Vechiul Regat, mai ales după 1866, deoarece mulţi dintre ei s-au îmbogăţit în urma unor afaceri murdare în detrimentul comercianţilor români. El cerea guvernului român elaborarea cât mai rapidă a unei legi care să stabilească cine era îndreptăţit să deţină cetăţenia română, cei ce nu întruneau condiţiile necesare urmând să fie expulzaţi din ţară. El mai

evidenția faptul că dacă românii doreau ca străinii să nu-i domine din punct de vedere economic, atunci ei trebuiau să se ocupe serios de industrie și comerț, iar țaranii să-și trimită copii la școlile de meserii și de comerț. Emanuil Ungurianu mai propunea “până când tineretul nostru va ajunge ca să domine meseriile și negustoriile, să fie chemați meseriași și negustori din alte locuri, dar cinstiți și care să fie sprijiniți”.²⁸

Luând în discuție modul de aprovizionare cu alimente a orașului Timișoara, E. Ungurianu arăta, că negustorii maghiari și șvabi erau mai întreprinzători decât cei români. Subliniind că aceștia din urmă nu aveau încredere unii în alții, munceau prea puțin și cheltuiau prea mult (sărbători, băuturi alcoolice), Ungurianu se pronunța pentru dezvoltarea spiritului economic și a ambiției personale la români.²⁹

Un rol important în dezvoltarea economică îl acorda expozițiilor agricole și industriale, prin care se promova și se perfecționa progresul economic și științific al poporului, oficialitățile române trebuind să inițieze mai multe manifestări de acest gen.³⁰

Emanuil Ungurianu acorda o importanță deosebită și extinderii rețelei de cale ferată, evidențiind că acest domeniu deține un rol important în dezvoltarea economiei unei țări.³¹

Încă din anii studenției, Emanuil Ungurianu a fost preocupat de problemele economice și sociale cu care se confrunta societatea umană în general și națiunea sa în special.

Influențat de ideile Revoluției franceze, în anii în care se afla la Budapesta, E. Ungurianu acorda un rol important asociațiilor de într-ajutorare în vederea îmbunătățirii situației sociale a proletariatului. De asemenea, el susținea libertatea capitalului, a proprietății, precum și a muncii, iar în privința impozitului se pronunța pentru stabilirea acestuia în funcție de veniturile realizate de fiecare membru al societății.

Fruntașul bănățean a desfășurat o intensă activitatea pentru ridicarea economică a țaranului român bănățean, oferind o serie de soluții valoroase în acest sens. Astfel, atât înainte de 1918, cât și după război, el a atras atenția asupra necesității păstrării pământului în mâinile țaranului român, precum și a întăririi elementului românesc în mediul rural.

Ideea potrivit căreia cultura contribuie la dezvoltarea economică a unui neam, lipsa culturii determinând un nivel de trai scăzut, este deosebit de valoroasă. Emanuil Ungurianu a scos în evidență și alte aspecte negative ce contribuiau la regresul economic al românilor: se muncea prea puțin, natalitatea scăzută, concubinajul, luxul, băuturile alcoolice, lipsa de solidaritate, precum și cea de inițiativă, pronunțându-se pentru dezvoltarea spiritului economic și a ambiției personale.

Emanuil Ungurianu a considerat necesară crearea și dezvoltarea unei industrii casnice, unde un rol important aveau să-l dețină femeile. Totodată, el urmărea și dezvoltarea unor activități prea puțin practicate înainte de

război, precum creșterea viermilor de mătase și albinăritul, subliniind rentabilitatea acestora.

Un rol de seamă l-a acordat dezvoltării industriei românești. În primul rând, el a arătat oportunitatea atragerii copiilor de țărani în școlile de meseriași și comercianți, precum și realizarea unor condiții de trai decente pentru aceștia. Totodată, fruntașul bănățean a acționat în vederea acordării de capital, în condiții avantajoase, tinerilor meseriași români, activitatea societății "Protectorul" fiind elocventă în acest sens.

Înființarea Camerelor de Comerț, realizarea unor legi protecționiste, necesitatea unei concurențe cinstită între industriașii și comercianții români și cei de alte naționalități, precum și o seriozitate maximă în întreaga activitate a primilor, sunt alte idei valoroase ale liderului bănățean. Sunt idei, multe dintre ele de actualitate, ale unui om conștient de importanța dezvoltării economiei românești, a rolului acesteia în societatea modernă și contemporană.

NOTE

¹ Ioan Munteanu, *Mișcarea națională din Banat (1881-1918)*, Timișoara, 1994, Editura Antib, p. 58.

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*, p. 30-31.

⁴ *Ibidem*, p. 32.

⁵ *Ibidem*, p. 41-45.

⁶ Stelian Mîndruț, *Emanuil Ungurianu. Un manuscris inedit din 1872*, în *Analele Banatului* nr. II, seria nouă, Timișoara, 1993, p. 298-299.

⁷ *Ibidem*, p.300.

⁸ *Ibidem*, p. 304.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Ibidem*, p. 300

¹¹ Emanuil Ungurianu, *Idei și păreri*, Arad, 1913, Tipografia "Concordia", p. 126.

¹² *Ibidem*, p. 104.

¹³ Direcția generală Timiș a Arhivelor Naționale, *fond Emanuil Ungurianu*, d. 27/1921, f.1.

¹⁴ *Date din...*, p. 48.

¹⁵ *Voința Banatului*, 21 septembrie 1924, p. 3.

¹⁶ *Ibidem*, 3 mai 1925, p. 3.

¹⁷ *Ibidem*, 7 mai 1925, p. 3.

¹⁸ Emanuil Ungurianu, *op. cit.*, p. 107.

¹⁹ *Voința Banatului*, 25 octombrie 1925, p. 1.

²⁰ Emanuil Ungurianu, *op. cit.*, p. 109-111.

²¹ *Voința Banatului*, 21 septembrie 1924, p. 3.

²² Emanuil Ungurianu, *op. cit.* p. 134.

²³ *Ibidem*, p. 1.

²⁴ C. Stoicănescu, *Contribuția lui E. Ungurianu la diferite realizări culturale*, în *Analele Banatului*, an IV, aprilie-decembrie 1931, p. 60.

²⁵ *Voința Banatului*, 28 septembrie 1924, p. 1.

²⁶ *Date din...*, p. 46-47.

²⁷ *Voința Banatului*, 7 mai 1925, p. 3.

²⁸ *Ibidem*, 21 ianuarie 1923, p. 2.

²⁹ *Ibidem*, 28 ianuarie 1923, p. 3.

³⁰ *Ibidem*, 17 august 1924, p. 1.

³¹ *Ibidem*, 1 martie 1925, p. 2.

ACTIVITATEA LUI EMANUIL UNGURIANU ÎN DOMENIUL BANCAR

La sfârșitul secolului trecut și începutul secolului nostru, instituția bancară se afla într-un evident progres atât în Transilvania, cât și în Banat.

Situată din punct de vedere economic pe plan secundar, burghezia română din Banat a activat pentru înființarea unor instituții de credit românești, urmărindu-se ca acestea să sprijine financiar lupta de emancipare politică a românilor din Imperiul austro-ungar. În același timp, se urmărea ca băncile românești să acorde în condiții avantajoase credite țăranilor români în vederea îmbunătățirii situației economice a acestora.¹

Băncile românești din Banat au avut de înfruntat numeroase dificultăți, determinate în special de concurența marilor instituții bancare germane și maghiare susținute de guvernanți, de lipsa specialiștilor în problemele de credit și de insuficiența fondurilor de rezervă.²

Printre cei care au susținut activ instituțiile bancare românești s-a aflat și Emanuil Ungurianu.

Prima bancă românească din Transilvania și Banat "Albina" și-a deschis o filială și la Timișoara, fără rezultate notabile, însă - în opinia fruntașului bănățean. În această situație Emanuil Ungurianu a convocat în anul 1884 o adunare la Timișoara, la care au participat numeroși fruntași bănățeni. În cadrul acestei întruniri s-a discutat necesitatea înființării unei bănci, luându-se primele măsuri în vederea realizării acestui deziderat: au avut loc subscrieri, formându-se un fond de aproximativ 50.000 de florini și a fost alcătuit un comitet fondator din Emanuil Ungurianu, Coriolan Brediceanu, Pavel Rotariu, Meletie Dreghici, Alexandru și Anton Mocioni. Acest comitet a elaborat statutele băncii, după care la 1 august 1885 banca "Timișana" și-a inaugurat activitatea.³

Emanuil Ungurianu a deținut funcția de director executiv al băncii timp de 11 ani, în 1897 retrăgându-se de la conducerea instituției, din motive de sănătate. Datorită condițiilor grele din timpul războiului, în 1915 direcțiunea

băncii l-a rechemat, fruntașul bănățean îndeplinind mandatul de director executiv și de prezident al Direcțiunei, pe o perioadă de încă trei ani și jumătate.

Până în anul 1914, Banca a înregistrat progrese notabile, astfel că după 12 ani de la înființare, capitalul de acțiuni se situa la cifra de 280.000 de florini.⁴ "Timișana" a transpus totodată, în practică concepția directorului ei executiv, privind rolul instituțiilor bancare românești în procesul de afirmare culturală și economică a națiunii române. A susținut financiar de-a lungul anilor, instituțiile de cultură și bisericești din Banat, a contribuit la consolidarea multor gospodării țărănești prin acordarea de împrumuturi, ipotecare cu dobânzi mici și prin eşalonarea avantajoasă a rambursării creditelor. În același timp, la începutul secolului XX, s-a extins prin înființarea în Banat a 5 filiale și a ajutat financiar unele bănci mici din provincie.⁵

Emanuil Ungurianu a fost preocupat și de înființarea unei bănci cu sediul în Vârșeț, ce urma să acorde sprijin financiar românilor din comitatul Timiș.

Fruntașul bănățean a luat legătură cu administratorul protopopesic al protopopiatului Vârșeț, Mihai Jurca și după o serie de demersuri a luat ființă banca de credit "Luceafărul".⁶

În vederea acordării de credite ieftine pentru românii din părțile Lipovei și ale Radnei, Emanuil Ungurianu l-a contactat pe protopopul de Lipova, Voicu Hansea. Împreună cu acesta a realizat statutele noii bănci ("Lipovana") având ca model statutele băncii "Timișeana". Banca "Lipovana", ce a luat ființă în urma eforturilor întreprinse de către E. Ungurianu, a contribuit la ajutorarea financiară a românilor din părțile Lipovei, ulterior ea fuzionând cu "Banca agrară" din Cluj.⁷

Alături de Miron Cristea, Vasile Goldiș, Eugeniu Mețeanu, Emanuil Ungurianu a fost unul dintre fondatorii Institutului de credit economic "Lumina" cu sediul la Sibiu și care avea drept scop impulsivarea activității culturale a românilor din Transilvania și Banat.⁸

Fruntașul bănățean a activat constant în vederea dezvoltării instituțiilor bancare românești în Banat și după anul 1918. Astfel, la 1 decembrie 1919 a luat ființă la Lugoj, Societatea anonimă "Creditul bănățean" avându-i ca membrii fondatori pe E. Ungurianu, A. Vlad, A. Adam, V. Braniște, C. Brediceanu, E. Cristea, L. Cigarean, G. Dobrin, C. Grofsorean, A. și I. Mocsony. Banca pornea la drum cu un capital social de 25.000.000 lei și avea drept scop "a îndemna și sprijini eficace industria și comerțul nostru și de a iniția o rațională și intensivă exploatare a bogățiilor din Banat". Având ca obiect de activitate operațiuni bancare, comerț, industrie și agricultură

“Creditul bănăţean” avea să contribuie la înfiinţarea unor fabrici, sprijinind astfel industria românească, precum şi să promoveze interesele agrare ale ţăranilor.⁹

În anul 1924, Emanuil Ungurianu atrăgea atenţia asupra necesităţii înfiinţării băncilor populare în mediul rural, arătând că fără instituţii financiare solide, progresul economic nu se putea realiza. Promovând spiritul de economie, sublinia mai departe liderul bănăţean, ele constituiau un factor dătător de putere în viaţa economică. Aceste bănci trebuiau să aibă în fruntea lor pe cei mai cinstiţi oameni din sat, iar în zonele unde existau sate mici, apropiate unele de altele, urma să se înfiinţeze o bancă comună.¹⁰

Emanuil Ungurianu a fost preocupat în primul deceniu de după război şi de dezvoltarea unor bănci deja consacrate, cum ar fi banca “Albina”. În această privinţă, el propune înfiinţarea de noi filiale ale băncii în judeţul Timiş-Torontal, precum şi sporirea capitalului social al “Albinei”.¹¹

Emanuil Ungurianu a fost conştient de rolul pe care instituţiile de credit îl aveau în sprijinirea activităţii economice şi culturale a românilor aflaţi sub stăpânirea Imperiului austro-ungar. Pentru aceasta, fruntaşul bănăţean a activat intens, în cursul întregii sale vieţi, în vederea înfiinţării de bănci româneşti, precum şi pentru consolidarea acestora, băncile “Timişana”, “Luceafărul”, “Lipovana”, “Creditul bănăţean” din Lugoj etc. luând fiinţă în urma demersurilor sale. Toate aceste instituţii şi-au împlinit menirea pe care le-o prevăzuse E. Ungurianu, aceea de a ajuta mişcarea culturală, şcoala şi biserica românească, precum şi de a consolida economic starea ţăranului român bănăţean.

Emanuil Ungurianu a atribuit instituţiilor bancare (în special băncilor populare) şi un alt rol: acela de a educa ţăranul român, de a contribui la formarea şi dezvoltarea spiritului de economie, atât de necesar în epoca modernă.

Toate aceste demersuri demonstrează încă o latură a gândirii şi a activităţii lui Emanuil Ungurianu, pusă şi ea în scopul progresului economic şi spiritual al neamului său.

NOTE

¹ Ioan Munteanu, *Mişcarea naţională din Banat, 1881-1918*, Timişoara, Editura Antib, 1994, p. 64-65.

² *Ibidem*, p. 67.

³ *Date din...*, p. 9-10.

⁴ *Ibidem*, p. 10-11.

⁵ Ioan Munteanu, *op. cit.*, p. 70-73.

⁶ *Date din...*, p. 12.

⁷ *Ibidem*, p. 11.

⁸ *Dreptatea*, 16/29 octombrie 1908, p. 2-3.

⁹ *Drapelul*, 30 ianuarie 1920, p. 4.

¹⁰ *Voința Banatului*, 23 martie 1924, p. 1.

¹¹ Direcția Județeană Timiș a Arhivelor Naționale, *fond Emanuil Ungurianu*, d. 40/1928, f.1.

ACTIVITATEA POLITICĂ A LUI EMANUIL UNGURIANU PÂNĂ LA PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

Mișcarea națională a românilor din Transilvania și Banat a intrat în a doua parte a secolului al XIX-lea într-o etapă nouă a evoluției sale, marcată prin constituirea Partidului Național Român, partid ce va conduce lupta românilor din Imperiul austro-ungar pentru libertate națională.

În Banat Partidul Național Român a luat ființă la 26 ianuarie/7 februarie 1869, avându-l în fruntea sa pe Alex. Mocioni și își propunea ca până la apariția unei organizații politice similare în Transilvania, să reprezinte și interesele românilor din această provincie.¹

La Conferința generală națională de la Sibiu (12-14 mai 1881) s-a constituit Partidul Național Român din Transilvania și din Banat, adoptându-se cu acest prilej tactica pasivistă față de alegerile dietale pentru românii din Transilvania și cea activistă, de participare la alegeri și implicit la viața politică din imperiu pentru românii din Banat și vestul Transilvaniei.²

În condițiile în care și românii bănățeni au hotărât să renunțe la tactica activistă, mișcarea națională română din Transilvania și Banat a cunoscut, în ultimul deceniu al secolului al XIX-lea un moment important: elaborarea Memorandumului document ce a condamnat politica practică de către autoritățile austro-ungare față de poporul român din Imperiu și a revendicat drepturile legitime ale națiunii române din Transilvania și Banat.

Scoaterea în ilegalitate a Partidului Național Român (1894), politica tot mai dură pe care au promovat-o factorii politici decizionali ai Imperiului, nu a putut frâna mișcarea de emancipare națională a românilor. Ea a intrat într-o etapă nouă, la începutul secolului XX, când, după lungi și uneori controversate discuții, a învins tactica politică activistă. Este perioada când în fruntea Partidului Național Român a apărut o generație nouă de oameni politici (Iuliu Maniu, Aurel Vlad, Teodor Mihali, Aurel Cosma etc.), generație care și-a adus o contribuție remarcabilă la realizarea Unirii din 1 Decembrie 1918, dată la care românii din fostul imperiu dualist și-au văzut idealul împlinit.

Alături de Alexandru Mocioni, Meletie Dreghici, Gheorghe Adam, Pavel Rotariu, Vicențiu Babeș, Coriolan Brediceanu, George Dobrin, Aurel Cosma etc., a activat în cadrul P.N.R. și Emanuil Ungurianu.

Încă din perioada în care se afla la Budapesta (1868-1872) ca student, Emanuil Ungurianu a fost preocupat de emanciparea politică a neamului său.

Tot în această perioadă în studiul “Îngrijirea statului și instituțiunile de asigurare ca factori contra pauperismului (Diserțiune politico-socială)”, studentul român a analizat evoluția sistemului politic statal din cele mai vechi timpuri până în epoca modernă, evidențiind că revoluția franceză prin ideile sale de egalitate, libertate și frățietate, a favorizat progresul mental, moral și material al societății europene.

Cu acest prilej, E. Ungurianu a întreprins un interesant studiu asupra evoluției ideii de socialism în istoria omenirii, a cauzelor ce au determinat nașterea acestei mișcări politice.³

După terminarea studiilor universitare, Emanuil Ungurianu s-a reîntors în Timișoara, activând din acest moment, neîntrerupt, în rândurile Partidului Național Român.

Emanuil Ungurianu a participat activ la discuțiile purtate în privința oportunității Memorandului. La 15 ianuarie 1892 a avut loc la Timișoara adunarea organizației județene Timiș a PNR în vederea alegerii delegației ce a participat la Conferința națională generală de la Sibiu din 20-21 ianuarie 1892. Lucrările adunării au fost conduse de către Emanuil Ungurianu, care a și fost ales, alături de Alexandru Mocioni, Vicențiu Babeș, Pavel Rotariu etc. delegat la Conferința de la Sibiu.⁴ La Sibiu, fruntașul român a susținut punctul de vedere al delegației bănățene, potrivit căruia Memorandumul nu trebuia trimis împăratului, deoarece acesta nu întreprindea nimic fără acordul guvernului maghiar.⁵ În drum spre locul de detenție memorandistul Valeriu Braniște a trecut prin Timișoara, unde i s-a organizat un banchet prezidat de către Emanuil Ungurianu, care a rostit cu acest prilej o cuvântare “caldă și cuminte”.⁶

Analizând tactica politică a Partidului Național Român, Emanuil Ungurianu își exprima convingerea că doar printr-un activism politic energic se puteau obține rezultate concrete în lupta pentru emancipare politică.⁷ El mai sublinia că pasivismul politic a fost un pas greșit deoarece “poporul nu prin trândăvie, ci prin atacuri necurmăte și prin lupta rezolută își câștiga drepturile politice”.⁸

Același crez îl susținea și în scrisoarea trimisă lui A. Mocioni la 21 februarie 1906 și în care arăta că pasivitatea politică nu avea nici un sens deoarece poporul român nu a ajuns la gradul de cultură și nici la putere materială de a face o politică pasivă cu efect. În continuare el sublinia că - dacă această politică pasivă nu era în stare de a împiedica, sau de a îngreuna mașina de guvernare a unui stat, atunci ea și-a pierdut baza rațională, chiar și dreptul de a exista, încheind cu speranța că “elementele tinere vor da dovadă de mai multă onestitate și seriozitate politică, decât au arătat oamenii cei vechi”.⁹

După cum se cunoaște această tactică politică a triumfat în cadrul PNR la începutul secolului XX. În urma acestor schimbări, Emanuil Ungurianu a activat în vederea reorganizării cluburilor comitatense ale partidului din Timiș, iar C. Brediceanu și Nestor Oprean și-au desfășurat activitatea în acest sens în Caraș-Severin și respectiv Torontal.¹⁰

Emanuil Ungurianu și-a exprimat punctul de vedere și în legătură cu încercarea guvernărilor maghiari de a atrage de partea lor înalți prelați și intelectuali români. Astfel, liderul bănățean susținea că doar comitetul executiv al Partidului Național Român era autorizat să trateze cu maghiarii, deoarece acesta reprezenta poporul român. E. Ungurianu arăta în continuare că fără precizarea oficială a postulatelor și a condițiilor de împăcare, precum și fixarea de garanții serioase privind împlinirea acestor condiții, acțiunea de reconciliere inițiată de guvernarea maghiari nu era serioasă.¹¹

Emanuil Ungurianu s-a referit în repetate rânduri la însușirile morale pe care trebuia să le dețină omul politic român din Imperiul austro-ungar. În viziunea sa era necesar ca poporul român să-și aleagă conducătorii politici în deplină libertate, fără nici o presiune, aceștia fiind obligați să adere la programul politic pe care națiunea l-a ales.¹²

Reprezentanții națiunii erau obligați să dea dovadă de seriozitate și precauție în activitatea lor, națiunea română având nevoie de bărbați politici cinstiți, maturi și independenți.¹³

Alături de ceilalți lideri bănățeni, Emanuil Ungurianu a protestat ferm contra legislației anti-românești adoptată de către guvernul de la Budapesta la începutul secolului XX. La inițiativa lui E. Ungurianu la 9 aprilie 1907 s-a desfășurat la Timișoara o adunare de protest față de legea Appony, la care au participat români din comitatele Timișului și al Torontalului. Prezidată de E. Ungurianu, adunarea a adoptat o rezoluția ce revendica: anularea tuturor legilor care introduceau limba maghiară în școlile profesionale române, instituțiile culturale românești să fie ajutate de stat proporțional cu contribuția românilor la bugetul țării, numirea de funcționari români în localitățile românești. Din însărcinarea adunării, fruntașul român a comunicat aceste cereri legitime guvernului maghiar precum și prezidentului Casei deputaților din Ungaria.¹⁴

În același an, luând cuvântul la congregație comitatului Timiș, Emanuil Ungurianu cerea egala îndreptățire în drepturi a poporului român cu a celorlalte popoare din Imperiu. Reprezentantul român evidențind în continuare, că "nu poporul este pentru diriguiitor, ci diriguiitorul pentru popor", solicita ca în zonele locuite de români, nimeni să nu poată fi diriguiitor dacă nu cunoaște limba română.¹⁵

La începutul secolului XX, Europa s-a confruntat și cu problema votului universal, deziderat revendicat și de către românii din Imperiul austro-ungar. Între acțiunile inițiate în vederea obținerii acestui drept politic, s-a numărat și adunarea care a avut loc la Timișoara la sfârșitul lunii septembrie 1911 și care a fost prezidată de către E. Ungurianu. În prezența unor lideri marcanți ai PNR-ului (Th. Mihali, St. Cicio Pop, Iuliu Maniu, V. Goldiș, I. Suci, G. Popovici, C. Brediceanu), fruntașul bănățean în cuvântul său s-a pronunțat în favoarea acordării votului universal, adoptându-se în acest sens și o moțiune.¹⁶

După terminarea studiilor universitare, Emanuil Ungurianu a intrat în rândurile Partidului Național Român, participând la toate momentele impor-

tante ale luptei poporului român din Imperiu pentru emanciparea națională. A fost prezent la Conferința de la Sibiu unde a fost pusă în discuție problema Memorandumului, fiind de acord cu punctul de vedere al liderilor politici bănățeni privind oportunitatea trimerii Memorandumului la împărat.

În privința tacticii politice ce trebuia să o adopte PNR, Emanuil Ungurianu a fost adeptul acțiunii, socotind tactica pasivistă ca fiind greșită. Fruntașul bănățean s-a ridicat hotărât contra legislației maghiare privind învățământul românesc, cerând cu curaj acordarea de drepturi egale pentru poporul său cu ale celorlalte națiuni privilegiate din imperiu.

În concordanță cu spiritul vremii, Emanuil Ungurianu a susținut ideea votului universal, cu atât mai mult cu cât adoptarea noului sistem de vot favoriza lupta de emancipare politică a națiunii sale.

Fruntașul bănățean a cerut totodată oamenilor politici români să dea dovadă în activitatea lor politică de seriozitate, cinste și maturitate, pronunțându-se în favoarea unității de acțiune a tuturor liderilor politici și spirituali români din Imperiu.

Deși nu a activat întotdeauna în prima linie a luptei politice de emancipare națională, ideile și acțiunile sale au dovedit maturitatea politică a fruntașului bănățean, el aducându-și contribuția la realizarea Unirii Banatului cu România.

NOTE

¹ Ioan Scurtu, *Din viața politică a României (1926-1947)*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, p. 9.

² Ioan Munteanu, *Mișcarea națională din Banat (1881-1918)*, Timișoara, Editura Antib, 1994, p. 101.

³ Stelian Mândruț, *Emanuil Ungurianu. Un manuscris inedit din 1872*, în *Analele Banatului*, nr. II, seria nouă, Timișoara, 1993, p. 298-299.

⁴ Ioan Munteanu, *op. cit.*, p. 123-124.

⁵ *Date din...*, p. 17.

⁶ Valeriu Braniște, *Amintiri din închisoare*, București, Edit. Minerva, 1972, p. 268.

⁷ Emanuil Ungurianu, *Istoria activității politice a poporului român...*, Timișoara, Tipografia "Banatul", p. 12.

⁸ *Ibidem*.

⁹ Traian Botiș, *Monografia familiei Mocioni*, Fundația pentru literatură și artă "Regele Carol I", București, 1939, p. 36.

¹⁰ Ion Munteanu, *op. cit.*, p. 183.

¹¹ Emanuil Ungurianu, *Din scrierile mele*. Arad 1913, Tipografia "Concordia", p. 11-15.

¹² *Ibidem*, p. 12.

¹³ *Ibidem*, p. 15.

¹⁴ *Date din...*, p. 30.

¹⁵ Petru Oallde, *Lupta pentru limba românească în Banat*, Timișoara, Editura Facla, 1983, p. 85.

¹⁶ *Drapelul*, 27 septembrie/10 octombrie 1911, p. 2.

EMANUIL UNGURIANU ȘI LIGA REFUGIAȚILOR BĂNĂȚENI

Anul 1918 reprezintă pentru România un an de cotitură în evoluția sa istorică. Odată cu realizarea României Mari, viața politică, socială și economică a devenit mult mai complexă. Într-o primă etapă se impunea integrarea administrativă a provinciilor românești, care în cursul anului 1918 și-au exprimat dorința de a se uni cu patria mamă, în statul național unitar. Banatul era una din aceste provincii, dar situația sa, alături de cea a Transilvaniei era mai complexă. Astfel, la sfârșitul primului război mondial, armata sârbă, înaintând ca avangardă a armatei franceze conduse de către Franchet d'Espérey a pătruns în Banat, ocupându-l.¹ A urmat pentru locuitorii provinciei, în special pentru români, o perioadă de ocupație militară destul de dură, trupele sârbești săvârșind numeroase abuzuri.² Prin deciziile politice și militare luate, Belgradul urmărea să integreze întreaga provincie în Iugoslavia.³

Viitorul Banatului a fost pus în discuție în cadrul Conferinței de Pace de la Paris. Delegația sârbă a contestat tratatul încheiat în anul 1916 între România și Antanta, tratat care recunoștea României, în schimbul intrării în război, dreptul de a alipi la sfârșitul conflictului toate ținuturile locuite de către români și care la aceea dată se aflau în componența Imperiului austro-ungar. În susținerea tezei iugoslave se specificau următoarele: tratatul a avut un caracter strict secret, iar reprezentanții Serbiei n-au participat la încheierea lui.⁴

Conducătorul delegației României la tratativele de pace de la Paris, Ionel Brătianu a adoptat o poziție intransigentă acționând pentru ca întreg Banatul să revină României.

O altă variantă privitoare la Banat a fost susținută de către diplomatul român Tache Ionescu. Acesta a dorit realizarea unui compromis româno-sârb în problema împărțirii Banatului, înțelegere ce urma să deschidă calea unei alianțe între cele două state vecine.⁵

Poziția intransigentă a premierului român a iritat marile puteri învingătoare, care au hotărât să stabilească singure viitoarea frontieră a Banatului. Este de remarcat însă faptul că reprezentanții acestor puteri dețineau prea

puține informații privind aspectele geografice, etnice, economice ale regiunii. Astfel, președintele american W. Wilson evidențiază faptul că provincia era locuită în majoritatea ei de sârbi și maghiari.⁶

Au fost elaborate patru proiecte privind împărțirea Banatului, în cele din urmă având câștig de cauză proiectul propus de delegația franceză.⁷ Datorită presiunilor marilor puteri tratatul a fost semnat, având loc apoi un schimb de localități între cele două state.⁸

Partea ce a revenit Iugoslaviei - conform tratatului de pace - era locuită de o numeroasă populație de origine etnică română. Situația acesteia din punct de vedere politic, economic, cultural nu era una dintre cele mai fericite. Factorii politici decizionali de la Belgrad au nesocotit o serie de drepturi legitime ale românilor din Banatul iugoslav. Această stare de lucruri a determinat mulți români, (în special intelectuali) să treacă în perioada de după 1918, în Banatul românesc.⁹

Problema frontierei Banatului, a situației românilor din Banatul sârbesc, i-a preocupat în cel mai înalt grad pe oamenii politici și de cultură bănățeni. În vederea apărării intereselor românești din această provincie, a fost înființată Liga refugiaților bănățeni, în conducerea acesteia un rol important avându-l Emanuil Ungurianu.

Au fost întocmite o serie de memorii ce susțineau cauza românilor bănățeni, memorii ce au fost înaintate Conferinței de Pace de la Paris, Casei Regale, guvernului și Parlamentului României.¹⁰

Un astfel de memoriu înaintat autorităților politice de la București cu data de 2 februarie 1921, analiza situația românilor din Banatul iugoslav, evidențiindu-se faptul că aceștia erau supuși unei politici de sârbizare, politică plănuită de factorii decizionali de la Belgrad.

În continuarea memoriului, se arăta că singura șansă a acestei populații de a nu fi sârbizată era colonizarea ei de către statul român în Banatul românesc. Această acțiune de colonizare ar reprezenta o șansă unică pentru păstrarea preponderentă a elementului românesc în Banat (memoriu releva că în Timiș-Torontal locuiau la acea dată 166.064 de români și 253.927 de cetățeni de alte naționalități). Colonizarea urma să aibe loc în primul rând în localitățile unde elementul românesc era minoritar contribuind astfel la întărirea granițelor țării - conchidea acest document.¹¹

La 15 ianuarie 1922, Liga bănățenilor refugiați a adresat un memoriu Ministerului Instrucției Publice. Arătând că această organizație a luat ființă cu scopul de a ocroti elementul românesc din afara graniței țării, documentul scotea în relief situația precară a bisericii și școlii românești din Banatul iugoslav, stare datorată în primul rând măsurilor anti-românești luate de către autoritățile din țara vecină. Din această cauză mulți învățători și preoți români s-au refugiat în România, fiind aduși în locul lor învățători și preoți sârbi, ruși și bulgari ce nu cunoșteau limba română, grăbindu-se astfel procesul de slavizare a românilor din Iugoslavia. Se cerea autorităților

românești să intervină pe lângă cele sârbești pentru normalizarea situației învățământului în limba română din Iugoslavia, astfel încât învățătorii refugiați să poată reveni în localitățile lor natale pentru a-și îndeplini îndatoririle profesionale.¹² În cursul anilor ce au urmat, problema colonizărilor în Banatul românesc a refugiaților români din Iugoslavia precum și a împrumțării acestora cu pământ a stat în atenția Ligii. Astfel, în anul 1925 au fost trimise două memorii autorităților de la București, relevându-se importanța colonizării și împrumțării acestor refugiați în regiune. Se cerea ca cei ce doreau să se stabilească în România și posedau cunoștințe agricole să fie împrumțăriți din pământurile ce constituiau rezerva de stat, fiecare urmând a primi 8-10 jugăre.¹³ Această împrumțare nu urma să producă nici o discriminare etnică în regiune și ar fi contribuit la formarea unei clase de proprietari mijlocii. Datorită intervențiilor energice realizate de către conducerea Ligii în această problemă, s-a reușit deblocarea mecanismului greoi al birocrăției, trecându-se la împrumțarea refugiaților români din Iugoslavia.¹⁴

În același timp Liga refugiaților bănățeni s-a preocupat de pregătirea școlară a tinerilor români refugiați, ajutându-i prin diferite mijloace.¹⁵

Problema frontierei Banatului, a schimbului de localități dintre cele două state s-a aflat permanent în atenția Ligii. La 16 decembrie 1923 a avut loc, la Timișoara, din inițiativa Ligii refugiaților bănățeni, o adunare privind apărarea integrității Banatului. La această adunare a luat cuvântul Emanuil Ungurianu care a prezentat un istoric al provinciei. Cu acest prilej vorbitorul a evidențiat faptul că românii locuiesc din vechime aici, pe când sârbii sunt coloniști, fiind veniți pe aceste meleaguri ulterior.

S-a adoptat cu acest prilej o moțiune în care se cerea ca localitățile Jamul Mic, Marcovăț, Sălcița, Mesici, Iabuca, Coștei, Voicodinț, Pod Pornea, Rătișor, Pauliș, Vlaicovăț, Vatina, Stredistea-Mică, Stredistea-Mare, Cudți, Vârșeț, Jam, Subotița, Undwaszalloș, Straja, Marghita-Mare, Săn Ianos, Săn Mihai, Seleuș, Petrovasila, Alibunari, Nicolinți, precum și distanța Moravița-Baziaș din cadrul liniei ferate Timișoara-Buziaș să revină României.¹⁶

În privința schimbului de localități ce urma să se efectueze între cele 2 state, a fost trimisă ministrului Casei Regale o telegramă în care se cerea "Respectuos Vă rugăm să binevoiți a împărțasi Majestății Sale Regelui și a interveni urgent la Ministerul Afacerilor Străine ca să nu fie aprobat schimbul de comune cu Serbia în Banat înainte de o examinare exactă a propunerilor celor două comisii."¹⁷

La sfârșitul anului 1923 Liga refugiaților bănățeni a protestat contra alipirii localității Jimbolia la România, pe motivul că în așezarea respectivă domina elementul etnic străin (8088 germani). Se mai cerea alipirea la Iugoslavia a următoarelor localități: Modoș (1941 germani, 1317 sârbi, 878 maghiari); Pardani (1874 germani, 1052 sârbi, 243 maghiari); Ciavoș, Beba-Vechc (prea aproape de frontieră) și Pusztakeresztur. În schimb se

solicita să revină României următoarele comune: Marcovăți, Mesici, Iabuca, Solșița, Coștei, Voivodinț, Iam, Jamu-Mic. În continuarea protestului se evidențiază că nu era în interesul României să aibe la frontieră așezări în care locuitorii de altă etnie să fie majoritari, în schimb dacă localitățile cerute de Ligă ar reveni României, numărul populației române ar spori cu încă 9204 de suflete.¹⁸ Totodată, într-un memoriu înaintat Parlamentului României, Liga cerea forului legislativ al țării ca prin votul său, să împiedice ratificarea viitorului acord privind schimbul de localități dintre cele două state vecine. Și cu acest prilej se cerea ca viitoarea înțelegere româno-iugoslavă privind rectificarea frontierei de stat să țină seama de împărțirea pe criterii etnice a populației din localitățile puse în discuție.¹⁹

După cum se cunoaște, guvernele de la București și Belgrad, n-au ținut cont decât în mică parte de cererile Ligii refugiaților bănățeni.

Sfârșitul primului război a creat o stare tensionată în relațiile dintre România și Iugoslavia, datorită frontierei Banatului, precum și a tratamentului la care au fost supuși românii din Banatul sârbesc de către autoritățile politice sârbe.

Liderii politici și spirituali din Banatul românesc au pledat pentru integritatea Banatului, precum și pentru acordarea drepturilor firești ale fraților lor din Iugoslavia. În fruntea lor s-a aflat Emanuil Ungurianu, unul dintre inițiatorii Ligii refugiaților bănățeni. Emanuil Ungurianu a participat la toate acțiunile acestei organizații, semnătura sa fiind întâlnită pe toate memoriile pe care Liga le-a trimis reprezentanților marilor puteri, precum și autorităților politice centrale românești. În susținerea drepturilor României asupra Banatului, Ungurianu a recurs la argumentul istoric. În același timp, el a susținut ideea colonizării și împrăștiării românilor refugiați din Banatul iugoslav în scopul întăririi elementului românesc în viața economică a regiunii.

Desfășurându-și activitatea în cadrul Ligii refugiaților bănățeni, alături de dr. Atanasie Popoviciu, dr. Titu Malaiu, preotul Avram Corcea, Emanuil Ungurianu și-a adus o merituosă contribuție la apărarea intereselor românilor din întregul Banat și implicit ale României.

NOTE

¹ Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru reîntregirea României*, București, Inst. arte grafice "România Nouă", 1922, vo. II, p. 437.

² În acest sens vezi: Petre Nemoianu, *Sârbii și Banatul*, Craiova, "Scrisul românesc", 1930; Radu Păiușan, *Mișcarea națională din Banat (1831-1913)*, Timișoara, Editura Antib, 1993 etc.

³ Constantin Kirițescu, *op. cit.*, p. 437.

⁴ Ion Lupaș, *Istoria unirii românilor*, București, "Lucefărul", 1937, p. 345.

⁵ Constantin Kirițescu, *op. cit.*, p. 476.

⁶ *Ibidem*, p. 477.

⁷ *Ibidem*, p. 481-490.

⁸ Ion Lupaș, *op. cit.*, p. 394.

⁹ Petru Nemoianu, *op. cit.*, p. 76-80.

¹⁰ *Date din activit...*, p. 42.

¹¹ Direcția județeană Timiș a Arhivelor Naționale, *fondul Emanuil Ungurianu*, d. 1/1864, f. 49-50.

¹² *Ibidem*, d. 29/1922, f.1.

¹³ *Voința Banatului*, 29 martie 1925, p. 1.

¹⁴ *Ibidem*, 16 iunie 1925, p. 2.

¹⁵ *Banatul*, 3 octombrie 1920, p. 3.

¹⁶ *Voința Banatului*, 20 decembrie 1923, p. 1.

¹⁷ *Voința Banatului*, 15 ianuarie 1922, p. 1.

¹⁸ Direcția județeană Timiș a Arhivelor Naționale. *fondul Emanuil Ungurianu*, d. 31/1923, f.1.

¹⁹ *Voința Banatului*, 9 decembrie 1923, p. 1.

ACTIVITATEA POLITICĂ A LUI EMANUIL UNGURIANU ÎN PERIOADA 1918-1927

După 1 Decembrie 1918 viața politică din România a cunoscut mutații profunde, devenind mult mai dinamică și mai complexă.

Locul celor două partide conservatoare, care au dispărut de pe scena politică în primii ani interbelici, a fost luat de către noi formațiuni politice, ale căror programe corespundeau noilor realități. Printre partidele care și-au început activitatea după 1918 în România întregită s-a numărat și Partidul Național Român, partid ce se bucura de un considerabil prestigiu, având o vastă experiență și un mare capital politic.¹ Avându-l în fruntea sa pe Iuliu Maniu, partidul a adoptat ca program Declarația de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918 și a hotărât reorganizarea sa în conformitate cu noile realități istorice.

În același timp, pe baza hotărârilor de la Alba-Iulia din 1 Decembrie 1918, principalii membri ai partidului și-au desfășurat activitatea în cadrul Consiliului Dirigent ce avea menirea de a conduce viața administrativă în Transilvania până la întrunirea Adunării Naționale Constituante. Consiliul Dirigent a întocmit legile de reformă agrară și electorală, a luat măsurile necesare în vederea integrării Transilvaniei în cadrul statului român.²

Partidul Național a cunoscut un prim succes politic cu ocazia alegerilor parlamentare de la începutul lunii noiembrie 1919, când a obținut cel mai mare număr de mandate.³

În condițiile unei vieți politice agitate, Partidul Național a fuzionat la 8 martie 1925 cu Partidul Naționalist al Poporului condus de Nicolae Iorga.⁴

În anul 1926, în viața Partidului Național a avut loc un alt eveniment deosebit de important, după lungi tratative, în cursul lunii septembrie, partidul a fuzionat cu Partidul Țărănesc, formându-se astfel Partidul Național Țărănesc.

Deși gruparea N. Iorga s-a desprins din noul partid, acesta alături de Partidul Național Liberal avea să dețină de acum înainte rolul principal în viața politică românească.⁵

În cadrul organizației Timiș-Torontal a PNR și apoi a PNT, a activat în deceniul trei al secolului nostru și Emanuil Ungurianu. Acesta s-a bucurat de

un mare prestigiu, ce a fost evidențiat de către Sever Bocu în adunarea ce a avut loc la Timișoara în aprilie 1923. În prezența unor lideri marcantți ai Partidului (Al. Vaida Voevod, St. Cicio Pop) viitorul ministru al Banatului sublinia “Învățătorule! oricât de mult apasă anii pe umerii tăi, vino, pune-te în fruntea noastră și du-ne, ca și altădată, la mântuire!”⁶

Un alt semn al prestigiului de care se bucura în rândul organizației județene a PNR, este și faptul că Emanuil Ungurianu a prezidat și a rostit discursul festiv cu prilejul dezvelirii portretelor foștilor conducători ai organizației dr. George Adam și dr. Vasile Chiroiu.⁷

Participând la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918, Emanuil Ungurianu a fost ales membru al Marelui Sfat Național Român⁸, iar apoi candidând în circumscripția electorală Ciacova a fost ales senator în primul Parlament al României Mari.⁹

Făcând parte din comitetul județean al partidului, fruntașul bănățean a participat în măsura în care i-a permis sănătatea, la majoritatea ședințelor acestuia, respectând întru-totul disciplina și programul partidului.¹⁰ Totodată el a abordat problemele cu care se confrunta organizația, propunând soluții viabile. Astfel, fruntașul bănățean a fost preocupat în permanență de calitatea membrilor partidului, cerând ca organizația să fie foarte atentă la primirea noilor membrii deoarece un partid nu este puternic prin numărul mare al aderenților săi, ci prin calitatea acestora.¹¹ Aceleași principii le-a expus la ședința comitetului județean PNR din martie 1925, când a fost luată în discuție problema fuziunii partidului cu Partidul Naționalist al Poporului. Evidențiind necesitatea continuării acțiunii de “absorbire” de către Partidul Național Român a tuturor forțelor politice sănătoase ale țării, Emanuil Ungurianu cerea ca la nivel local să fie primiți în organizație toți membrii cinstiți ai Partidului Naționalist al Poporului.¹²

Emanuil Ungurianu a luat în discuție, în cadrul ședințelor organizației și alte probleme ale partidului și ale județului Timiș-Torontal.

Astfel, în 1923 fruntașul bănățean cerea conducerii organizației județene să efectueze demersurile necesare în vederea românzării orașului Timișoara, precum și a înființării Universității în capitala Banatului.¹³

În ședința din 14 octombrie 1924, prezidată de Emanuil Ungurianu s-a hotărât ca proprietatea ziarului “Voința Banatului” (publicația organizației județene a PNR) să revină directorului acestuia Octavian David.¹⁴

În vederea creșterii prestigiului Partidului Național în județul Timiș-Torontal, Emanuil Ungurianu a propus la sfârșitul anului 1924, organizarea de adunări în toate localitățile rurale ale județului. Aceste adunări urmau să se desfășoare începând din aprilie 1925, iar pentru reușita lor biroul organizației trebuia să alcătuiască un plan de muncă. Propunerea liderului bănățean a fost susținută și de alți conducători ai organizației.¹⁵

O atenție deosebită a acordat-o pregătirii alegerilor comunale de la începutul anului 1926.¹⁶

În acest sens E. Ungurianu a propus alegerea unei comisii alcătuite din șapte membrii, care să pregătească alegerile comunale din județul Timiș-Torontal, propunere aprobată de către conducerea organizației.¹⁷

Trebuie reținută și poziția lui Emanuil Ungurianu față de ideea de socialism. Astfel, el arăta că sub domnia comunismului nimeni nu va dori să lucreze, fiecare individ urmărind să trăiască ușor, această stare de spirit ducând inevitabil la sărăcie.

Evidențiind că socialismul este periculos prin faptul că “îl dezbracă pe individ de sentimentul național și îl scoate din sânul neamului său”, fruntașul bănățean își exprima speranța că ideea naționalismului adevărat va domina în toate timpurile.¹⁸

Emanuil Ungurianu a continuat și după anul 1918 să fie membru al Partidului Național Român și apoi al Partidului Național Țărănesc. Datorită activității pe care a desfășurat-o până la Marea Unire, precum și a trăsăturilor sale morale, fruntașul bănățean s-a bucurat de o largă reputație în cadrul organizației județene Timiș-Torontal a partidului. A făcut parte din conducerea acesteia, fiind ales atât în Marele Sfat Național cât și în primul Parlament al României Mari. Emanuil Ungurianu a continuat să solicite și după Unirea membrilor Partidului Național Român, precum și liderilor acestuia să dea dovadă de seriozitate, moralitate, atașament față de programul partidului. De asemenea, în cadrul ședințelor conducerii organizației județene Timiș-Torontal a PNR și apoi a PNT, liderul bănățean a pus în discuție principalele probleme cu care se confrunta organizația, precum și populația românească din județ, oferind soluții viabile în vederea rezolvării acestora.

Emanuil Ungurianu a respins comunismul ca fiind o doctrină ce nu avea nimic comun cu spiritul poporului român.

Concluzionând, putem afirma că Emanuil Ungurianu a dat dovadă și în domeniul politic, atât cât a activat, de aceeași ținută morală impecabilă într-o perioadă când această însușire era tot mai rar întâlnită la oamenii politici români.

NOTE

¹ Ioan Scurtu, *Din viața politică a României (1926-1947)*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, p. 10..

² *Ibidem*, p. 11.

³ *Ibidem*, p. 12.

⁴ *Ibidem*, p. 37.

⁵ *Ibidem*, p. 50-51.

⁶ *Voința Banatului*, 29 aprilie 1923, p. 1-2..

⁷ *Ibidem*, 10 iunie 1923, p. 1.

⁸ Aurel Cosma, *Emanuil Ungurianu (1845-1929)*, în *Mitropolia Banatului*, nr. 10-12, 1970, p. 736.

⁹ *Banatul*, 12 noiembrie 1919, p. 1.

¹⁰ *Vezi* în acest sens *Voința Banatului*, 26 august 1923, p. 1, 27 aprilie 1924, p. 1 etc.

¹¹ *Ibidem*, 26 august 1923, p. 1.

¹² *Ibidem*, 8 martie 1925, p. 1.

¹³ *Ibidem*, 21 ianuarie 1923, p. 1.

¹⁴ *Ibidem*, 19 octombrie 1924, p. 1.

¹⁵ *Voința Banatului*, 7 decembrie 1924, p. 3.

¹⁶ *Ibidem*. 24 ianuarie 1926, p.1.

¹⁷ *Ibidem*, 27 septembrie 1925, p. 1.

¹⁸ *Ibidem*, 16 martie 1924, p. 1.

•

PERSONALITATEA LUI EMANUIL UNGURIANU

După o viață închinată propășirii națiunii sale, Emanuil Ungurianu a trecut în neființă în data de 25 martie 1929 (într-o zi de marți), la ora 15,00, în modesta sa locuință din cartierul Cetate al Timișoarei¹. Corpul neînsuflețit a fost depus în sala festivă a Prefecturii, iar în ziua de 28 martie a avut loc ceremonia de înmormântare a fruntașului bănățean. Slujba religioasă a fost oficiată în Piața Unirii de către un sobor de 24 preoți, în frunte cu Episcopul Aradului Grigore Comșa. Au luat cuvântul Sever Bocu (din partea guvernului național-țărănist) Stefan Cicio Pop (președintele în exercițiu al Camerei Deputaților), Vasile Goldiș, G. Domășneanu, Victor Vâlcovici. În cuvântul său, Sever Bocu remarcă că “din minutul întemeierii ministerului Banatului, duzini de memorii, adrese, telegrame, nu încetau să curgă de la el, în sprijinul planurilor sale grăbite, totuși nici unul pricipit”.

La cimitirul Eroilor unde se odihnește pentru vecie Emanuil Ungurianu un ucenic în cuvântul său a subliniat sprijinul primit de către aceștia din partea marelui dispărut.²

În memoria celui care a fost Emanuil Ungurianu, Alexandru Marta (în acel moment prim-președinte al Curții de Apel din Timișoara) a propus ridicarea unui monument. În acest scop, el a convocat la 12 noiembrie 1929 o adunare a fruntașilor bănățeni care a avut loc la Muzeul Banatului și unde s-a decis înființarea “Comitetului de inițiativă și patronaj pentru ridicarea unui monument în Timișoara, marelui român Emanuil Ungurianu. Președintele Comitetului a fost ales G. Domășneanu (primarul de atunci al Timișoarei), vicepreședinți: dr. Patrachie Țiucra (protopopul Timișoarei), dr. Mihail Groșșianu și generalul Boboc; secretar: G. Postelnicu; casier: prof. G. Draghicescu; membri dr. Victor Vâlcovici (rector al Politehnicii, ministru), Alex. Marta, A. Cosma, L. Cigăreanu, prof. I. Petrovici, S. Evuțian, Alex. Vidrighin; I. Oprea, Victor Mercea, Aurel Câdea, Victor Vlad, Ioachim Miloia (directorul Muzeului Banatului), Adam Cucu, Iuliu Costea, Antoniu Bogdan, Ioan Doboșan, Lucian Georgevici, Emil Grădinariu, Iuliu Ionescu. A fost alcătuită totodată o comisie tehnică restrânsă, formată din: inginer Victor Vlad și Ioachim Miloia.³

Pentru realizarea bustului a fost angajat sculptorul George Groza.

O serie de instituții bănățene și-au oferit sprijinul lor în vederea realizării monumentului. Astfel Banca "Timișana" a donat din cariera sa de la Vașcău marmoră, iar "Asociațiunea meseriașilor români din Timișoara" două vase de bronz atașate la soclul monumentului. Pe lista de subscripții s-au aflat: Primăria Timișoarei cu 85.000 lei; Prefectura Timiș-Torontal cu suma de 80.000 lei; Camera de Comerț Timișoara cu 20.000 de lei; Baroul de avocați Timișoara cu 10.000 de lei; Banca "Albina" cu 10.000 de lei; Cercul militar-civil cu 5000 de lei; Magistratura Timișoara (prin intermediul lui Al. Marta): 5000 de lei; Reuniunea femeilor române Timișoara: 5000 de lei; Astra-despărțământul Timișoara: 5000 lei; căminul comunal de ucenici nr. 1: 1453 lei; căminul comunal de ucenici nr. 4: 1053 lei; căminul comunal de ucenici nr. 3: 1010 lei; căminul comunal de calfe: 870 lei; căminul comunal de ucenici nr. 2: 785 lei; orfelinatul comunal "Regina Maria" 750 lei, școala comunală de ucenici: 200 de lei; dr. Aurel Anuica (avocat): 500 lei, ing. Adam Cucu (Timișoara): 5000 lei.

Turnarea bustului în bronz a fost realizată de către fabrica de turnătorie frații Rășcaru din București. Suma totală ce a fost cheltuită pentru ridicarea monumentului a fost de 236.621 lei, în această sumă sunt cuprinse și cheltuielile efectuate pentru editarea unui număr al "Analelor Banatului" consacrat lui E. Ungurianu. Lucrările monumentului au fost finisate în data de 1 iunie 1931. Amplasat la porțile castelului Huniade, monumentul a fost dezvelit în data de 28 iunie 1931, fiind primul monument românesc al Timișoarei.⁴

Desfășurându-și activitatea într-o perioadă deosebit de dificilă pentru neamul său, Emanuil Ungurianu și-a pus întreaga viață în slujba poporului său. A fost conștient de rolul pe care îl deținea cultura în emanciparea românilor bănățeni.

În perioada cât s-a aflat în fruntea despărțământului Timișoarei al ASTREI, prestigiul acestei importante instituții de cultură a crescut foarte mult, ea contribuind din plin la lumina românilor bănățeni. Ideile fruntașului bănățean privitoare la importanța culturii în viața unui popor sunt valabile și astăzi: din cultură răsare bunăstarea economică, dar în același timp fără bani nu se poate face cultură.

În concepția lui Emanuil Ungurianu școala și biserica reprezentau două instituții ce aveau un rol deosebit în evoluția poporului român.

Până la 1918, fruntașul bănățean a activat în vederea menținerii autonomiei școlilor confesionale românești, precum și a bisericii, iar după realizarea Unirii, pentru consolidarea celor două instituții fundamentale ale statului român. Preotul și învățătorul trebuiau să fie bine pregătiți profesional, să aibe o înaltă ținută morală pentru a putea educa poporul român. Totodată, E. Ungurianu a fost preocupat de situația socială a celor două categorii de intelectuali, propunând diverse măsuri în vederea creării unor

condiții decente de trai pentru aceștia. După 1918, el a fost conștient de necesitatea înființării Universității în capitala Banatului.

Ridicarea stării economice a neamului său a constituit unul dintre obiectivele vieții sale. El s-a pronunțat pentru păstrarea pământului în mâinile țaranului român, iar după 1918 pentru sprijinirea financiară a acestuia de către statul român. Totodată, liderul bănățean a subliniat necesitatea ridicării cunoștințelor profesionale ale țăranilor prin organizarea de conferințe la care să participe specialiști din agricultură.

De asemenea el a fost partizanul creșterii rolului țărăncii în viața socială, economică și culturală a satului bănățean.

Într-o provincie în care, datorită împrejurărilor politice, minoritățile dețineau rolul preponderent în industrie și comerț, E. Ungurianu a urmărit crearea unei clase de meseriași și comercianți români, proveniți în special din lumea satului bănățean. În acest sens, fruntașul timișorean a acționat în vederea înființării de școli profesionale, dar și a unor cămine în care cursanții să locuiască. Realizările în acest domeniu sunt datorate în mare parte muncii și stăruințelor lui E. Ungurianu.

Tot pentru propășirea economică a neamului său, Emanuil Ungurianu a militat pentru crearea unui sistem bancar românesc în Banat, el având un important rol în activitatea băncilor bănățene atât înainte cât și după primul război mondial.

Deși nu s-a aflat în prima linie politică, E. Ungurianu a participat la principalele momente ale luptei pentru emanciparea națională a românilor din Imperiul austro-ungar. După 1918, el a fost îngrijorat de soarta Banatului, dar și a românilor din Banatul sârbesc. A făcut parte din conducerea organizației județene Timiș-Torontal a P.N.R. iar apoi a P.N.Ț. cerând în permanență oamenilor politici seriozitate și moralitate. Ca și în celelalte domenii în care a activat, el a dat dovadă și în politică de consecvență, moralitate și seriozitate.

Activitatea sa a fost unanim apreciată de către marile personalități culturale și politice ale României. Nicolae Iorga releva că "Emanuil Ungurianu, patriarhul bănățenilor... făcea parte dintre aceia cari aduceau și cele mai mari servicii poporului lor fără să arate aceasta cu o vorbă, cu un gest, cu o atitudine... Școala de noroc a României mari nu crește astfel de suflete".

Vasile Goldiș sublinia că E. Ungurianu "a fost omul desăvârșit. Viața lui a întrupat cinstea, omenia, munca și cruțarea, ordinea socială și morala creștinească, prevalarea interesului comunității asupra interesului individual. A slujit națiunea română și biserica strămoșească, pe care o socotia cel mai propice instrument spre a realiza închegarea, progresul, descătușarea din robie și unirea integrală a națiunii"⁵. Sever Bocu evidențiază că "cu dispariția lui E. Ungurianu înmormântăm nu numai un om ci și o epocă. Nimeni n-a putut să-l întrecă în strălucirea ce-i era proprie, în autoritatea sa morală."⁶ Referindu-se la viața lui Emanuil Ungurianu, profesorul Vâlcovici arăta că

„și-a închinat toată puterea minții și a trupului întru întărirea și propășirea Românilor. Suflet echilibrat de intelectual naționalist de rasă, el și-a ales drept arme în lupta crâncenă pe care avea să o ducă, judecata limpede a omului de știință, susținută de un caracter tare și de o voință neînfrântă”.⁷ Ioachim Miloia aprecia că, E. Ungurianu “a gândit și înfăptuit românește, jertfind tot ce o viață întreagă a agonisit cu preț de stoică abnegare”⁸ O altă personalitate proeminentă a Banatului, dr. Iuliu Coste referindu-se la patriotismul lui E. Ungurianu sublinia că acesta era adevărat “nu se manifesta prin vorbe lăuduroase și uneori frumos sunătoare, ci prin fapte bune, generoase, prin muncă cinstită și serioasă, prin jertfe, prin cheltuirea energiei în slujba neamului și a Țării, prin sădirea și cultivarea facultăților frumoase în sufletul poporului nostru, pentru a-și cunoaște ființa, destinul și mândria sa, menirea pe acest pământ.”⁹ G. Domășneanu releva că istoria românilor din Timișoara și din județ sunt identice cu viața propriu-zisă a lui Ungurianu¹⁰, iar Ludovic Ciobanu că “s-a impus ca o impecabilă virtute de luptător, ca un mare caracter”.¹¹

Datorită activității sale remarcabile, Emanuil Ungurianu a fost ales membru în următoarele Societăți culturale:

1. Membru fondator al Muzeului de Istorie și Etnografie Sibiu (a contribuit pentru ridicarea edificiului cu suma de 1000 de florini).
2. Membru fondator al ASTREI.
3. Membru fondator al “Societății literare Petru Maior”.
4. Membru fondator al “Asociației pentru cultura poporului român” din Arad.
5. Membru fondator al “Reuniunii învățătorilor români din Banat”, aparținătoare Diecezei Aradului.
6. Membru fondator al “Reuniunii femeilor române” din Sibiu.
7. Membru fondator al “Reuniunii femeilor române” din Timișoara.
8. Membru fondator al “Reuniunii femeilor române” din Arad.
9. Membru fondator al “Societății pentru sprijinirea teatrului român din Ungaria și Ardeal”.
10. Membru al Casinei Militare Timișoara.
11. Membru al “Societății Istorice și Arheologice Timișoara”.
12. Membru al societății literare din Viena “România Jună”.
13. Membru al “Societății ziariștilor români din Ardeal și Banat”.
14. Membru al “Societății de gimnastică” din Timișoara.

Timp de mai multe decenii a fost deputat al Congresului Național-bisericesc de la Sibiu, membru al Consistoriului diecezan din Arad, și al Sinodului protopopesic din Timișoara.

A fost de asemenea membru fondator al “Societății pentru ajutorarea învățăceilor și sodalilor români la industrie și comerț Timișoara” membru al

Comisiei de cenzori al filialei “Băncii Naționale” a României din Timișoara, precum și președintele comitetului de cenzori al Băncii “Albina” din Sibiu, filiala Timișoara (din 1921), membru în comisia administrativă a Municipiului Timișoara și a județului Timiș-Torontal. Primăria orașului Timișoara l-a declarat cetățean de onoare, iar Partidul Național Țărănesc, membru de onoare¹². A participat la realizarea fundațiilor “Trandafil”¹³ și “Antoniu Mocioni”, precum și la întemeierea Fundației “Mitra Ungurianu” (1892) și “Emanuil Ungurianu” (1912 - a depus întreaga sa avere de aproximativ jumătate de milion coroane, în scopul sprijinirii instituțiilor școlare, culturale și bisericești românești)¹⁴.

Emanuil Ungurianu este reprezentantul unei generații de excepție a Banatului, din care au făcut parte Alexandru Mocioni, Vicențiu Babeș, P. Rotariu, Andrei Mocioni, A. Cosma, Coriolan Brediceanu, C. Rădulescu, G. Dobrin, Gh. Adam, Meletie Dregheci etc. și care a continuat lupta de emancipare politică, spirituală și economică a românilor bănățeni începută de Paul Iorgovici, D. Țichindeal, C.D. Loga, Eftimie Murgu și Pavel Vasici.

Dedicându-și întreaga sa viață și avere binelui neamului său, Emanuil Ungurianu își are locul său bine stabilit în istoria Banatului și a României.

NOTE

¹ A. Cosma, *Emanuil Ungurianu, evocări în lumina documentelor și amintirilor*, în *Mitropolia Banatului*, nr. 10-12/1970, p. 737.

² *Voința Banatului*, 7 aprilie 1929, p. 1.

³ *Analele Banatului*, an IV, aprilie-decembrie 1931, p. 78-80.

⁴ *Ibidem*, p. 80-82.

⁵ *Ibidem*, p. 70.

⁶ *Ibidem*, p. 72.

⁷ *Ibidem*, p. 69.

⁸ *Ibidem*, p. 77.

⁹ *Ibidem*, p. 74.

¹⁰ *Ibidem*, p. 71.

¹¹ Ludovic Ciobanu, *Emanuil Ungurianu, Omul, școala și pedagogul social*, Timișoara, Tipografia românească, 1932, p. 8.

¹² *Date din...*, p. 50-51.

¹³ *Analele Banatului*, IV, aprilie-decembrie 1931, p. 64-65.

¹⁴ *Date din...*, p. 21-22; 30.

EMANUIL UNGURIANU

1845 - 1929

- Summary -

The setting up of the Dual Monarchy worsened the cultural, economic and politic state of the Romanians from Banat and Transylvania.

The Budapest circles, given full powers by the annexation act, carried on a systematic policy of denationalisation and total integration of the Romanians within the "Hungarian indivisible state". Artificially integrated with the so-called "Hungarian politic nation", they were systematically hindered from developing their economic and spiritual potentialities.

On the economic plane, the penetration of the Austro-Hungarian capital was accompanied by the Hungarian and Austrian bourgeoisie's concerning with the imposing of a unilateral development of Banat and Transylvania. At the same time, the towns from both provinces were subject to the Hungarisation process, by licensing of economic advantages to the Hungarians or by assimilating certain German or Jewish elements.

The Romanian cultural activity from the Dual Monarchy was hindered by numerous abuses committed by the Hungarian authorities and the Romanian confessional schools were bound by unjust laws (for example The Appony Law from 1907, stipulating that Hungarian language was to be assimilated in all the national schools).

The National Romanian Party from Banat and Transylvania has been outlawed and the Romanian political leaders have been persecuted and even imprisoned. Restrictive measures were also taken against the Romanian press, especially through the press laws from 1871 and 1872.

However, all these measures adopted by the Hungarian government could not defeat the national emancipation movement of the Romanians from Banat. Emanuil Ungurianu has been one of those ahead this movement.

Born in 1845 in Satchinez (Timis county), he attended the elementary school in his native village and the secondary school in Timisoara. Between 1869 and 1872 Emanuil Ungurianu attended the Faculty of Law in Budapest. He became lawyer in 1874. He came back to Timisoara, where he functioned as a lawyer until 1910. In 1926 he joined again the Timisoara bar

association. Besides his career, Emanuil Ungurianu militated in favour of politic, cultural and economic emancipation of the Romanians from Banat.

The Association for the Literature and Culture of the Romanian People from Transylvania (ASTRA) was founded in Sibiu in 1861, in view of culture promoting among the Romanians from Transylvania and Banat. Emanuil Ungurianu has been the president of the Timisoara branch (1898 - 1906). This cultural institute supported the Romanian education and the setting up of libraries in the villages from the province. The deserving pupils from the Romanian villages were given prizes. The economic and social problems of the Romanian society from Banat were also dealt with by Emanuil Ungurianu, as a part of the ASTRA conferences.

The supporting of the education has been a major goal for Emanuil Ungurianu, who was aware of its importance within the Romanian movement for cultural, spiritual and economic emancipation. He firmly stood against the Hungarian legislation in this field, that intended the annihilation of the Romanian education in Romanian language. The public man militated for the autonomy of the Romanian schools faced with state authorities, which was possible only through their subsidising by the Romanian population.

At the same time; he declared himself in the favour of a well-trained teaching staff and of providing decent life conditions for the teachers' families. For this purpose, The Teachers Reunion has been created.

The Romanian peasants' children were to be guided towards vocational schools, where good conditions were to be provided for them. The boarding schools, created especially after 1918, are an eloquent evidence of this programme.

Emanuil Ungurianu also declared, after 1918, for the development of the higher education in Banat. He tried to influence the Romanian politic authorities in view of the setting up of a Commercial Academy and University in Timisoara.

Besides all these approaches, he also donated money and books to support the Banat schools and the prize awarding of the deserving pupils.

The Banat public figure militated all his life for the strengthening of the Romanian Orthodox Church from Banat. In his conception, the restablishing of the Timisoara Bishopric was the main deed of this process. Therefore, he made representations to the church and politic instances and he also took the initiative in organising the financial fund necessary for this action.

Emanuil Ungurianu supported the building of new churches and establishing of new Romanian Orthodox parishes in Banat, and he donated money for these projects.

As a member of the Consistory of Arad Bishopric, he backed up the necessity of strengthening the Romanian confessional education and of

educating high-cultured priests, dedicated to the enlightenment of the people. At the same time, he declared for the maintaining of the Romanian Church autonomy and its implication in the social life of the Romanians from Banat.

After World War I, Emanuil Ungurianu initiated the project of organising The National Houses in the Timis - Torontal county, to promote culture among the Romanian peasants. He also aimed at the re-organisation of some important cultural institutes from Timisoara (The Museum of Banat, The Society of Natural Sciences, The Palace of Culture).

He morally and financially supported the setting up of Romanian papers in Banat, given the role of the press within the cultural, economic and politic emancipation movement of the Romanians from the Austro-Hungarian Empire. He also backed some other Romanian papers, from other parts of the Empire (for example "*The Tribune*", "*The Banat*"). One of his concerns has been the social status of the Romanian journalists and the organising of a professional association for them. One can grasp his image of the model of the Romanian journalist: a highly professional person, of good moral conduct.

During his lifetime, Emanuil Ungurianu distinguished himself as an outstanding publicist.

His works "*The Origin and the Past of Timisoara*" and "*The History of the Politic Activity of the Romanian People from Hungary and Transylvania*" analyse the most important moments from the history of Banat. Written in an accessible language, they were addressed to diverse social categories. He also published series of articles in some papers from Banat and Transylvania, expressing his attitude towards the economic, religious, cultural, social and politic problems of the Romanians from Banat. Some of these articles have been included in the volume "*From My Writings. Ideas and Opinions*".

A constant concern of Emanuil Ungurianu has been the economic growth of the Romanians from Banat. He pointed the negative aspects contributing to the economic regress of the Romanians and proposed viable solutions for the remedy of these deficiencies.

He also considered necessary the creation of both a house-hold industry in the rural area and of a Romanian urban industry. He supported the setting of some financial institutions to help the young Romanian artisans and traders. After 1918, he asked the Romanian authorities for the passing of a protective law.

Emanuil Ungurianu was aware of the importance of the banks in supporting the economic and cultural activities of the Romanians within the Dual Monarchy. Following his measures, certain banks have been set ("*Timisiana*" - led by him for many years, "*Luceafărul*", "*Lipovana*", "*Creditul bănețean*"). As E. Ungurianu intended, all these institutions helped

the Romanian school, church and cultural movement and the consolidation of the Romanian peasants economic condition.

Emanuil Ungurianu joined and acted within the Romanian National Party and, from 1926, within the Peasant National Party. Although he did not act always in the first rows of the political struggle, he took part in all the important moments of the political life of his nation. Until 1918, he was the partisan of an active political tactic, that is of the Romanians' participation in the political life of the Empire.

In 1918, December 1, he took part in the gathering from Alba Iulia, where the union of Banat and Transylvania with Romania was decided. He was also a senator in the first parliament of Romania.

At the end of the World War I, together with other leaders of the Romanians from Banat, he raised against Belgrade's intentions to incorporate whole Banat with the Kingdom of the Serbs, Croatsians and Slovenes.

Emanuil Ungurianu, as one of the founders of the Banat Refugees League, claimed, after the signing of the peace treaty stipulating the division of the province between the two states, an equitable setting of the frontier.

In the third decade of the century, E. Ungurianu asked the Romanian political leaders to act moral and represent the real interests of the people. He also stressed that the power of a party lies not in the great number of its members, but in their loyalty to the party. In his papers, he firmly rejected the idea of communism, underlining all the negative aspects of this political doctrine.

Emanuil Ungurianu died in March 25, 1929, and he was buried in Timisoara.

As the Romanian political leader Sever Bocu said, the death of Emanuil Ungurianu meant not only the disappearance of a human being but also of an era.

His complex personality has been emphasised by Nicolae Iorga, Vasile Goldis, Stefan Cicio-Pop, Iuliu Maniu, etc.

Thanks to remarkable activity, Emanuil Ungurianu have been chosen as an honourable member of several cultural societies and declared honourable citizen of Timisoara.

As part of the exceptional generation of Banat, including Alexandru Mocioni, Vicentiu Babes, Coriolan Brediccanu and others, Emanuil Ungurianu has its well-defined place within the history of Banat and Romania.

Translated by V. Cedică

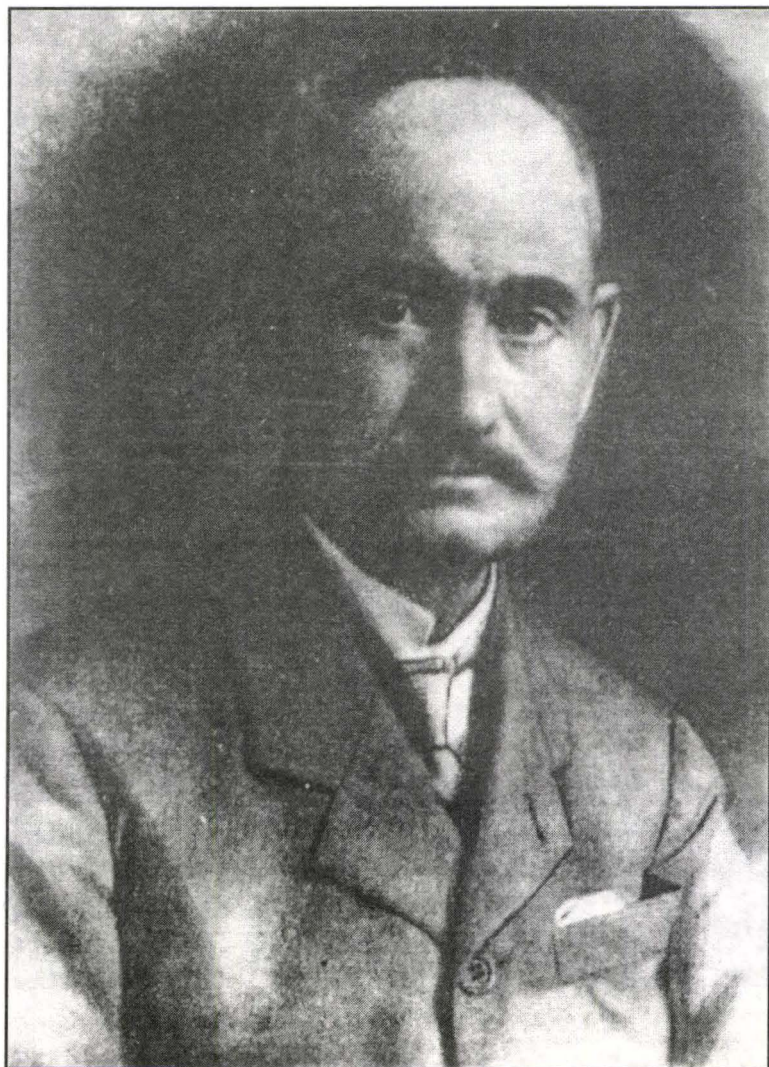
INDICE DE NUME

- Ács, Leopold - 49
Adam, A. - 64
Adam, George - 21, 67, 77, 84
Agârbiceanu, Ion - 16
Anuica, Aurel - 81
Apponyi - 19, 21, 69
Babeș, Vicențiu - 33, 34, 67, 68, 84
Barbu, Petru - 13
Barițiu, Gheorghe - 29
Bălan Nicolae - 40
Bălcescu, Nicolae - 40
Bârseanu, Andrei - 11
Berkeszi, Ștefan - 27
Birăescu, Gheorghe - 23, 41, 53
Blaga, Lucian - 16
Boboc, general - 80
Bocu, Sever - 77, 80, 82
Bodor, A. - 22
Bogdan, Duică - 16
Bogdan, Antoniu - 80
Böhm, L. - 27
Borugă, Elena - 18
Botiș, Traian - 70
Braniște, Valeriu - 9, 10, 35, 36, 64, 68, 70
Brătianu, Ionel - 71
Brediceanu, Coriolan - 13, 33, 34, 63, 64, 67, 68, 69, 84
Brediceanu, Tiberiu - 16
Cândrea, Aurel - 51, 80
Cărăbaș, Romulus - 38
Chiroiu, Vasile - 77
Cigarean, Liviu - 64, 80
Ciobanu, Ludovic - 25, 83, 84

Comșa, Emanuil - 59
Comșa, Grigore - 80
Contrea, A. - 50
Corcea, Aman - 74
Cosma, Aurel - 10, 25, 36, 38, 39, 67, 79, 80, 84
Coste, Iuliu - 41, 59, 80, 83
Cotoșman Gheorghe - 44
Crăciunescu, George - 19
Cristea, Miron - 64
Cucu, Adam - 80, 81
Daicoviciu, Constantin - 16
David, Octavian - 77
Diaconovich, Cornel - 15
Dobrin, George - 64, 84
Doboșan, Ioan - 59, 80
Domășneanu, George - 80, 83
Drăghicescu, George - 80
Dreghici, Meletie - 19, 33, 37, 63, 67, 84
Evuțian, S. - 80
d'Espérey, Franchet - 71
Goga, Octavian - 16
Goldiș, Vasile - 15, 16, 64, 69, 80, 82
Georgevici, Lucian - 41, 59, 80
Grădinaru, Emil - 80
Grofșoreanu, Cornel - 54, 64
Gropșianu, Mihail - 39, 80
Groza, George - 80
Hațieganu, Iuliu - 16
Homșa, August - 38
Horșia, Cornel - 50
Iancu de Hunedoara - 22
Imbroane, Ioan - 45
Imbroane, Nicolae - 41
Sfântul Ioan de la Nepomuc - 27
Ioanovici, Ela - 53
Ionescu, Iuliu - 80
Ionescu, Tache - 71
Iorga, Nicolae - 76, 82
Iorgovici, Paul - 84
Iosif al II-lea - 28

Jurca, Mihai - 64
Kirițescu, Constantin - 74
Loga, C.D. - 84
Lupaș, Ion - 16, 74
Malaiu, Titu - 74
Maniu, Iuliu - 16, 67, 69, 76
Marian, Iacob - 41
Marian, Lenca - 41
Marta, Alexandru - 80, 81
Matei, Pamfil - 17, 18
Mândruț, Stelian - 61, 70
Mercea, Victor - 80
Mercy - 27
Meșianu, Ioan - 20, 34, 43
Miloia, Ioachim - 50, 80, 83
Mihali, Teodor - 67, 69
Mocioni, Alexandru - 19, 33, 63, 67, 68, 84
Mocioni, Andrei - 29, 34, 84
Mocioni, Ion - 64
Mociony, Antoniu - 39, 63, 64
Munteanu, Ioan - 24, 61, 64, 65, 66, 70
Mureșianu, D.A. - 35
Nemoianu, Petru - 74
Nistor, Dimitrie - 23, 41, 59
Oallde, Petru - 70
Onciu, D. - 27
Oncu, Nicolae - 43
Oprea, I. - 80
Oprean, Nestor - 38, 68
Ormós, Sigismund - 49
Păcățianu, T.V. - 16, 50
Păiușan, Radu - 74
Petrovici, I. - 80
Petreanu, Coriolan - 54
Cicio-Pop, Ștefan - 16, 35, 69, 77, 80
Pop, I. Ioan - 38, 39
Popovici, Atanasie - 74
Popovici, George - 9
Postelnic, Gheorghe - 44, 45, 46, 50, 80
Poștean, Octavian - 50

Puticiu, Maria - 47
Putici, Traian - 21, 47
Pușcariu, Ilarion - 15
Racoviță, E. - 16
Radulov, Marko - 9
Rădulescu, C. - 84
Râmneanțu, P. - 16
Rășcanu - 81
Roșca, D.D. - 16
Roșu, P. - 36
Rotariu, Pavel - 21, 33, 37, 38, 63, 67, 68, 84
Scurtu, Ioan - 70, 78
Stan, Liviu - 40, 44, 45
Stoicănescu, C. - 62
Suciu, I.D. - 44, 45
Szentklány - 27
Șaguna, Andrei - 29, 37
Tichindeal, D. - 84
Țăran, Ioan - 37
Țegle, Petru - 13
Țieranu, Ion - 37
Țiucra, Patriche - 80
Vaida, Voevod, Alexandru - 16, 77
Vasici, Pavel - 84
Vâlcovici, Victor - 80, 82
Vlad, Aurel - 64, 67
Vlad, Victor - 80
Vidrighin, Alexandru - 80
Wilson, W. - 72
Ungureanu, Jivan - 9
Ungurian, Emanuil - 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23,
24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38,
39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 60, 61, 62,
63, 64, 66, 67, 68, 69, 70, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79,
80, 81
Ungurianu, Roxa - 9
Xenopol, A.D. - 27, 50
Zigru, Nicolae - 43

Emanuil Ungureanu

Monumentul închinat lui Emanuel Ungurianu.

Emanuil Ungurianu în stațiunea Băile Herculane (1907).

Testimonium maturitatis.

Emanuel Ungurian, hungarus in Rex comit. Temesvar. ens.
 die 29^a Decemb. 1845, ^{alumnus} natur. parte Sigis.
 mundo agricola, graec. orient. fidem professus, postquam studiorum, quae
 in gymnasiis tractari solent, cursum peregit in cunctis classib. Te. classa
mesvarini,

tentamen, quo se maturum studiis academicis probaret, publice subiit.

Logibus et institutis scholasticis _____ obtemperavit.

In tentamine autem, cui cum legitime subjecimus, hos in singulis disciplinis progressus
 nobis probavit.

In doctrina religionis laudabiles,
 lingua latina bonos,
 lingua graeca laudabiles,
 lingua hungarica bonos,
 lingua roman. laudabiles, - german. laudabiles,
 historia et geographia laudabiles,
 physica laudabiles, mathematica laudabiles,
 elementis philosophicae institutionis bona laudabiles,
 historia naturali praeclaros.

Itaque, cum videatur _____ praestitisse, quae ad rite ineunda
 studia academica leges requirunt, eum maturum
 _____ iudicavimus.

Ejus rei in fidem hancce ei tabulam sigillo gymnasii Temesvari,
 ensis muniam dedimus, et nomina nostra ipsi subscripsimus.

Temesvarini, die 31^a Julii 1868.

viri collegii explorandae maturitati

Franciscus Hanel Directo
Joannes Torsbom Div. II. 8^a

Ling. asi. et ital. prof. p. p.

Franciscus Kaus phil. prof. p.

Superior Scholarum R. per Districtum M.
 Varadinensem Director, et Consiliarius Regius.

Franciscus Hemmer Div. I. 1^a prof. p.

historia et geographia *laudabiles*,
physica *laudabiles*, mathematica *laudabiles*,
elementis philosophicae institutionis ~~dem~~ *laudabiles*,
historia naturali *praeclaros*.

Itaque, cum videatur _____ praestitisse, quae ad rite inenda
studia academica leges requirunt, cum *maturum* _____
_____ judicavimus.

Ejus rei in fidem hance ei tabulam sigillo gymnasii *Temesvari*,
ensis munitam dedimus, et nomina nostra ipsi subscripsimus.

Temesvarini, die 31° Julii 1868.

viri collegii explorandae, maturitati

Franciscus Hanko, Direct
Joannes Hortoni, Div. el. S.

ling. graec. et lat. professe

Superior Scholarum R. per Districtum M. *Franciscus Hanko, Direct. & lices. profes*
Varadinensem Director, et Consiliarius Regius. *Nicolaus Keltovik, matheseos et physice prof*

Georgius Kravitschew, pr. orient. can
Georgius Kravitschew, pr. orient. can

Tipta C. G. Für Temesvariensia.

Diploma de bacalaureat a lui Emanuil Ungurianu.

Buda-pestă, *Kölnyintár 17 hrs.*

Respectabile Doamnă, avocat!

Societatea de lectură „Petru Maior” din Budapesta, în ședința sa, generală, ordinară ținută, în 14 Octombrie, p. r. — pentru maximă și binefacere și ajutorul manifestat pentru scopuri culturale, față de societatea de lectură a tinerimii române universitare de aici, — declarându-vă de membru fondator și ia, voi, a trimite „Diploma de membru fondator și binefacător”, împreună cu 1 exemplar „Statute” și „Regulament intern”. —

Ținevoiti, or primi considerațiunea deosebitei stime.

Budapesta, în 20 Octombrie 1894.

Al. Javay
președinte

N. Mănoiu
secretar.

Diploma de membru fondator al Societății de lectură “Petru Maior” din Budapesta.

BAROUL AVOCAȚILOR TIMIȘOARA.

No. 1420/1928 Ba. C.

Cererea dlui Emanoil Ungurianu prin care cere ca să fie șters din tabloul avocaților definitivi.

D e c i s i e :

Consiliul Baroului admite cererea dlui Emanoil Ungurianu, constată că Dsa este înscris în Barou dela 14. Februarie 1875, în acest timp dl. Emanoil Ungurianu a fost un distins membru al Corpului de avocați din Timișoara. iar activitatea sa desfășurată ar putea servi ca model generațiilor tineri în cariera profesională.

Consiliul Baroului regretă că în urma vârstei Sale înaintată dl. Emanoil Ungurianu părăsește Baroul și transmite cu această ocaziune respectuoasele și colegialele sale salutări.

Din ședința plenară a Consiliului ținută în Timișoara, la 6. Decembrie 1928

secretar.

prodecan.

Adresa Consiliului Baroului Timișoara prin care Emanoil Ungurianu părăsește Baroul.

ASOCIAȚIUNEA PENTRU LITERATURA ROMÂNĂ ȘI CULTURA POPORULUI ROMÂN.

652 - 1906

Sibiu, (Nagy-Szeben), 14 Iulie 1906.
(Strada Morii Nr. 6.)

Dale Sibi

Emanuil Ungurianu

advocat

Timișoara.

Comitetul nostru central în ședința sa din 9 Iulie a luat act cu deosebită părere de rău de retragerea Sibi de la conducerea departămintului Timișoara. Faptul și adărușo-
te înțelegere cu care Kloastra Sibi născuit fortoloma în ceo-
perit; trebuințele culturale ale noastre au creat un valoros
sprijin al intereselor „Asociației” în departămintul Timișoara.
Comitetul nostru central mulțumindu-și și pe această cale pentru
multele părți așive pentru instituirea noastră - Vă aduce la
amintire că a decis a propune adunării generale și acest
an alegerea Sibi de membru onorat al „Asociației”.

Primiți, vă rugăm, expresiunea deosebită considerățiuni ce
vă părtăm.

P. S. S. S.
preșident.

Octavian Goga
secretar

Propunerea de alegere a lui Emanuil Ungurianu ca membru de onoare
al ASTREI.

78/11

N° 67
1912

Reuniunea învățătorilor dela școlile populare confesionale gr. ort.
române din provinciile Timișoara, Belint, Banat Comloș și Lipova

Domnului bărbat al neamului

Emanuil Ungurean

advocat

Timișoara

N° 626

Adunarea generală a reuniunii noastre având în vedere meritele
le cari le aveți pentru reactivarea reuniunii și în general pentru cultura neamului,
Va proclamăm de

membru onorar al ei

Timișoara, din ședința adunării generale ținută la 18 septembrie 1912.

Juliu Tuiș
președinte

Iosif Popa
secretar

Diploma de membru de onoare al Reuniunii învățătorilor din școlile populare
confesionale greco-ortodoxe române Timișoara, Belint, Comloș și Lipova.

*În colecția Bibliotheca Historica et
Archaeologica Banatica au mai apărut:*

*I. Fl. Drașovean, Cultura Vinča târzie
(faza C) în Banat. Relațiile cu vecinii*

*II. The Vinča culture, its role and
cultural connections*

*III. Georgeta El Susi, Vânători,
pescari și crescători de animale în
Banatul mileniilor VII în. Ch – I d. Ch.
Studiu arheozoologic.*

În pregătire:

*IV. Marian Gumă, Epoca bronzului în
Banat. Repere cronologice și culturale*

I.S.B.N. 973-578-218-9